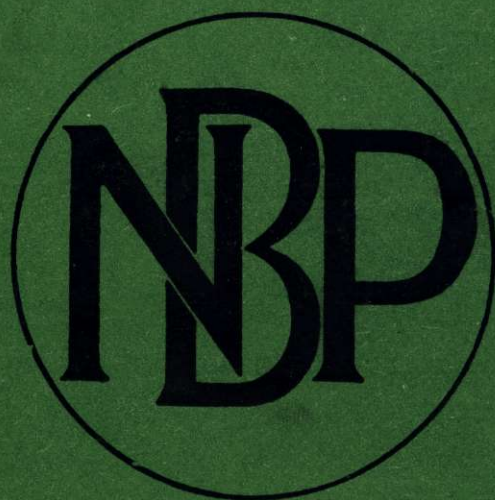

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

ROK XXIII

WRZESIEŃ 1967

Nr 9

SPIS TREŚCI

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

BRONISŁAW PIOTROWSKI

Pierwszy etap realizacji uchwały VII Plenum KC PZPR w NBP . . . 353
TADEUSZ WYSZOMIRSKI

Problemy związane z wpływem kredytu na poziom dochodów gospodarstw chłopskich 358

JERZY LASOCKI

Zmiany wartości kosztorysowych inwestycji w roku 1966 362

ZBIGNIEW ŁADOŚ

Czynności przygotowawcze do przyjęcia obsługi pracy bankowej za pomocą EMC 367

KAZIMIERZ NEUMANN

Sieć bankowa w krajach socjalistycznych 371

KAZIMIERZ ZABIELSKI

Polityka monetarna w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej na tle międzynarodowego systemu walutowego 377

ZYGMUNT JENNER

„Wiadomości NBP” w świetle liczb dziesięciolecia (1957—1966) . . . 382

Z DOŚWIADCZEŃ I PRAKTYKI BANKOWEJ

STANISŁAW BARTOSZEWSKI

Kredytowanie przedsiębiorstw na tle nierytmiczności produkcji . . . 388

IRENEUSZ ŁUKOWSKI

Organizacja pracy komórki administracyjno-gospodarczej w oddziale operacyjnym 393

BRONISŁAW PIOTROWSKI

Pierwszy etap realizacji uchwały VII Plenum KC w Narodowym Banku Polskim

Realizacja uchwały VII Plenum KC PZPR stanowi w warunkach naszego banku proces długofalowy i obejmuje swoim zasięgiem zarówno merytoryczną działalność banku, jak i organizację pracy wszystkich jego ogniw organizacyjnych. Kierunek prac określiła uchwała VII Plenum oraz ramowe wytyczne ministra finansów. Na podstawie tych wytycznych zarząd banku uchwalił w listopadzie ubiegłego roku program prac na lata 1967—68. Możemy już obecnie podsumować wyniki realizacji pierwszego etapu tego programu.

Zamierzenia kierownictwa banku były zbieżne z inicjatywą instancji partyjnych i związkowych, które przekazały do załóg treść uchwały VII Plenum, tworząc w ten sposób właściwy klimat dla krytycznej oceny istniejącego stanu organizacyjnego i procesów pracy w centrali i w oddziałach. Konieczność poprawy wewnętrznej organizacji banku, doskonalenia jego pracy, wzrostu wydajności pracy i wyzwolenia rezerw w celu zapewnienia wykonania zwiększających się zadań, przejawiała się w uwagach i krytycznych propozycjach pracowników, zgłaszanych na naradach wewnętrznych centrali oraz na naradach z udziałem dyrektorów oddziałów w centrali i w oddziałach.

Krytykowano na tych naradach niedociągnięcia w zakresie koordynacji pracy w jednostkach centrali, brak dostatecznej precyzji zadań i funkcji różnych komórek organizacyjnych centrali i oddziałów wojewódzkich, dublowanie przez różne komórki organizacyjne tych samych prac itp. Na tle tych uwag krytycznych wysuwano szereg wniosków nie tylko w czasie narad, ale również w wielu przypadkach w rozmowach kularowych, przy różnych okazjach.

Wnioski i uwagi nacechowane troską o coraz lepszą organizację i sprawną działalność banku, pochodzące z kręgów pracowniczych, były i są nadal rejestrowane przez powołaną w centrali Komisję VII Plenum. Komisja przedyskutowała te propozycje i w rezultacie wyczerpujących dyskusji skonkretyzowała wnioski organizacyjne albo określiła tryb i terminy ich opracowa-

nia. W toku prac komisji wnioski i zamierzenia związane z realizacją uchwały VII Plenum w Banku omawiane były z dyrektorami komórek organizacyjnych centrali oraz na spotkaniu z grupowymi partyjnymi i mężami zaufania organizacji związkowej centrali. Oprócz tego odbyło się szereg posiedzeń Komisji VII Plenum z dyrektorami poszczególnych komórek organizacyjnych centrali oraz z dyrektorami wszystkich oddziałów wojewódzkich.

* * *

Wyrazem wagi, jaką partia przywiązuje do usprawnienia pracy i podniesienia sprawności działania ogniw aparatu administracyjnego i aparatu różnych instytucji gospodarczych, są również wytyczne zawarte w referacie Biura Politycznego Partii, poświęconym aktualnym zadaniom w pracy politycznej partii, rozpatrywanym na VIII Plenum KC PZPR. Ich treść, w części nas dotyczącej, jest następująca:

„Znaczna część krytycznych opinii i ocen wskazuje przede wszystkim na niską sprawność wielu ośrodków administracji i zarządzania, na zjawisko biurokratyzmu w ich pracy. W licznych ogniwach administracji państwowej i gospodarczej występuje tendencja do ilościowego powiększenia aparatu, rozbudowy jego struktury, rozmnażania ogniw, a równocześnie wysiłków w zakresie usprawniania pracy, zwiększania odpowiedzialności za powierzone obowiązki jest dalece niewystarczający. Niemało jest sygnałów o niskiej kulturze pracy tych instytucji, z którymi w życiu codziennym styka się obywatel. Zjawiska te wyrządzają wielkie szkody społeczne, powodują niezadowolenie obywateli z pracy tych instytucji państwowych, co stwarza nieraz podatny grunt dla wrogiej działalności. Posiadamy wszelkie możliwości ku temu, by przezwyciężać zjawiska nieudolności, niesprawności różnych instytucji, biur i urzędów.

Należy wzmóc walkę z nadmiernym rozrośnięciem aparatu administracyjnego, likwidować zbyt rozbudowaną sprawozdawczość i papier-

kową biurokracją, nie mającą praktycznego znaczenia dla kierowania życiem gospodarczym. W stosunkach urzęd — obywatel do niezbędnego minimum należy zredukować formalno-papierkowe wymagania, które przewlekają załatwienie spraw, narażając ludzi na stratę czasu. Bardzo często organizacje partyjne w biurach i urzędach państwowych są bierne, niewrażliwe na krytykę społeczną, nie wykazują poważniejszej inicjatywy dla usprawnienia pracy. Jednym z warunków skutecznej walki o poprawę poziomu funkcjonowania aparatu administracyjnego jest ożywienie pracy tych organizacji partyjnych“.

Na tle uchwały VII Plenum oraz referatu VIII Plenum KC można i należy stwierdzić, że nie tylko względy gospodarcze, ale również polityczne wymagają od nas, od całej naszej załogi, zdecydowanego wzmoczenia wysiłków w kierunku usprawniania pracy banku. Obowiązek ten ciąży na nas wszystkich, na kierownictwie administracyjnym, na organizacjach partyjnych i związkowych oraz na każdym pracowniku. Wymagają tego w szczególności zmieniające się warunki naszej pracy, w miarę rozwoju gospodarki kraju i w miarę zmieniających się zasad planowania i zarządzania gospodarką. Przeobrażenia te, jak nam wszystkim wiadomo, obejmują nie tylko nasz kraj, ale również pozostałe kraje naszego obozu i swym zasięgiem i charakterem rzutują niewątpliwie na metody i organizację pracy banku.

Reforma zasad systemu finansowego, chociaż dotyczy przedsiębiorstw i zjednoczeń, wywiera jednak również wpływ na organizację banku i jego pracę. Oznacza ona tworzenie się nowego układu stosunków banku z klientem, wymaga podniesienia kultury pracy w naszych stosunkach z przedsiębiorstwami. W stosunkach codziennych bank — przedsiębiorstwo obowiązuje nas coraz większa sprawność obsługi, pozbawiona biurokratycznych naleciałości, nadrzędności, postawy z pozycji kontrolera. W szerokiej opinii administracji przedsiębiorstw bank jest reprezentantem nie tylko systemu finansowego. Na podstawie sprawnej, nacechowanej kulturą nowoczesnych metod, obsługi klientów ocenia się naszą zdolność kierowania procesami gospodarczymi, niejednokrotnie ocenia się umiejętność kierowania gospodarką narodową.

Organizację banku oraz organizację procesów pracy związanych z wykonywaniem jego zadań cechuje stosunkowo duża stabilizacja. Stabilizacja organizacyjna banku była nieraz przedmiotem pozytywnych ocen władz i instytucji, akcentujących niejednokrotnie relatywnie wysoką sprawność działania banku. Słuszność takich ocen powinna jednak zobowiązywać do poszukiwania nowych, lepszych form organizacyjnych i doskonalenia metod pracy. Wprawdzie wielkość instytucji, system centralnego kierowania jej działalnością oraz charakter działalności częściowo uzasadniają utrzymywanie stabilizacji organizacyjnej, nie może jednak ta stabilizacja przeradzać się w stagnację w warunkach zmieniających się i narastających za-

dań. Ta przesłanka decydowała więc również o konieczności podjęcia prac zmierzających do doskonalenia organizacji banku i organizacji procesów pracy związanych z wykonywaniem jego zadań.

Jakie założenia przyjęła Komisja VII Plenum przy opracowywaniu wniosków w odniesieniu do tych wszystkich propozycji, których realizacja może mieć wpływ na sprawy osobowe?

1) wnioski komisji powinny zmierzać do usunięcia tych braków i niedomagań, które oceniano krytycznie, szczególnie w sferze koordynacji, podziału kompetencji itp. Wnioski nie zakładają więc mechanicznej redukcji zatrudnienia, a jedynie jego ograniczenie — przede wszystkim w wyniku zmian w podziale zadań i pracy,

2) wnioski komisji nie wynikają z dyskwalifikacji pracy konkretnych jednostek i komórek organizacyjnych, nie są też dyktowane jakimikolwiek względami osobowymi,

3) zmiany organizacyjne proponowane przez komisję zwłaszcza w zespole komórek centrali, będą dokonane w trybie integracji określonych prac i czynności, zatem również nie w sposób mechaniczny,

4) będą one realizowane w rozsądnie określonych terminach, w szczególności w przypadkach, gdy wywołują ograniczenie zatrudnienia,

5) przy wszystkich posunięciach kadrowych w wyniku zmian organizacyjnych będą brane pod uwagę względy socjalne i bytowe pracowników.

Na tle tych założeń wydaje się celowe podkreślić, że w zakresie zatrudnienia i liczby etatów w banku nie stawialiśmy i nie stawiamy sobie jako zadania i celu mechanicznego ograniczenia zatrudnienia. Analiza zatrudnienia, dokonana z uwzględnieniem podstawowych, jednako dobranych mierników obciążenia, pozwoliła ujawnić oczywiste przerosty zatrudnienia na różnych szczeblach i w różnych komórkach organizacyjnych naszego aparatu. Pozwoliła ona jednak również ujawnić **niedobory** zatrudnienia w niektórych okręgach czy jednostkach.

W konsekwencji dokonaliśmy określonego przemieszczenia zatrudnienia, likwidując częściowo dysproporcje między okręgami. Był to zresztą tylko jeden i to mniej istotny kierunek działania komisji, chociaż niewątpliwie prowadzący do wzrostu wydajności pracy i stanowiący bodźce do usprawniania pracy. Podstawowym zaś zadaniem komisji i kierunkiem jej działania było poszukiwanie form i metod usprawniania pracy, lepszego jej organizowania i efektywniejszego wykorzystania środków pracy w celu zwiększenia jej wydajności. W tej dziedzinie mamy jeszcze wiele do zrobienia.

Wstępna analiza porównawcza stanu zatrudnienia, przeprowadzona na różnych szczeblach organizacyjnych, nie kończy naszej pracy w tym zakresie. Dalszym jej etapem będą prace zmierzające do określenia możliwie obiektywnych normatywów liczebności zatrudnienia. Będziemy dążyli do tego, a prace w tym kierun-

ku już podjęliśmy, aby opracować różne normatywy liczebności zatrudnienia dla różnych prac: bądź na podstawie normy czasu (dla operacji jednorodnych), bądź na podstawie normy obsługi (np. dla określonej liczby przedsiębiorstw itp.), bądź wreszcie na podstawie normy kierowania (w stosunku do stanowisk typu kierowniczego).

*
* *
*

Przechodząc do omówienia wyników pracy komisji trzeba raz jeszcze podkreślić, że podjęte prace w zakresie doskonalenia organizacji i pracy w banku w związku z uchwałą VII Plenum KC znajdują się w etapie początkowym, albowiem zadania wynikające z uchwały VII Plenum dla banku mają bezpośredni związek ze zmianami w systemie planowania i zarządzania w całej gospodarce narodowej. Należy więc przewidywać ich realizację nie tylko w roku bieżącym, ale również w latach następnych. Dlatego też komisja w określonych przypadkach określa przewidywane konkretne efekty, w innych zaś podaje jedynie tryb i terminy opracowania oraz rozpatrzenia konkretnych zagadnień lub kierunki poszukiwań konkretnych rozwiązań.

*
* *
*

Znaczną część swojej pracy komisja poświęciła sytuacji w oddziałach operacyjnych, jako komórkach realizujących bieżące podstawowe zadania banku. Zasadniczym zagadnieniem oddziałów operacyjnych jest prawidłowe i możliwie równomierne obciążenie pracą załóg. W celu bliższego zbadania tego zagadnienia przeprowadzono analizę stanu wyposażenia etatowego oddziałów poszczególnych okręgów. Analiza, w której zastosowano szereg kryteriów oceny, wykazała nierównomierne obciążenie pracą oddziałów i potrzebę przynajmniej częściowej likwidacji tej nierówności.

W wyniku analizy zweryfikowano więc wyposażenie etatowe oddziałów poszczególnych okręgów, co powinno przyczynić się do bardziej prawidłowego rozmieszczenia etatów. Dyrektorzy oddziałów wojewódzkich zostali przy tym zobowiązani do przeprowadzenia odpowiednich przesunięć etatowych między oddziałami oraz wewnątrz oddziałów, przede wszystkim tam, gdzie dysproporcje etatowe są szczególnie rażące. Przemieszczonych zostanie około 130 etatów oddziałów operacyjnych między poszczególnymi okręgami wojewódzkimi.

*
* *
*

Tematem związanym bezpośrednio z odciążeniem oddziałów operacyjnych od prac rachunkowo-sprawozdawczych jest postępujący i przynoszący znaczne efekty organizacyjne proces centralizowania prac księgowo-rachunkowych w miejscowościach, w których znajdują się dwa lub więcej, oddziały operacyjne. Nowo organizowane ośrodki rachunkowości bankowej sporządzają jeden wspólny bilans działalności

właściwych oddziałów i skupiają wszystkie podstawowe prace rachunkowe i sprawozdawcze tych oddziałów.

W roku bieżącym planuje się zorganizowanie dalszych, około dziesięciu, ośrodków (w tej chwili pracują już dwa: w Bydgoszczy i w Grudziądzu), obejmujących około 20 oddziałów. W przyszłym roku powinny powstać 22 ośrodki, które obejmą łącznie około 112 oddziałów.

Program centralizacji prac księgowo-rachunkowych i tworzenie międzyoddziałowych ośrodków zakrojony jest na dłuższe okresy. W przyszłości należy przewidywać przejęcie księgowości także innych banków oraz w perspektywie ewentualne utworzenie wojewódzkich ośrodków scentralizowanej rachunkowości instytucji resortu finansów.

Efekty scentralizowania księgowości na podstawie doświadczeń działających ośrodków można skonkretyzować w sposób następujący:

a) przyspieszenie wzajemnych rozliczeń między oddziałami, co pozwoli na szybszą rotację środków obrotowych o 10—20%,

b) zmniejszenie nakładu pracy, dzięki czemu będzie można wygospodarować około 10% etatów dotychczasowych komórek operacyjno-rachunkowych,

c) polepszenie stanu efektywnego wykorzystania maszyn liczących, dzięki czemu można będzie wygospodarować około 30% maszyn do księgowania oraz sumatorów.

W wyniku zatwierdzonego już przez zarząd planu uruchomienia ORB w latach 1967—1968 przewiduje się przyspieszenie płatności oddziałów na sumę około 600 mln zł dziennie, wygospodarowanie około 240 etatów i około 100 maszyn do księgowania, co daje rocznie 7,5 mln zł oszczędności. W wyniku realizacji tego planu uzyska się i dalsze efekty w postaci powierzchni lokalowej, oszczędności formularzy itp.

*
* *

W ramach realizacji wytycznych uchwały VII Plenum opracowano projekt planu rozwoju sieci oddziałów operacyjnych banku. Projekt ten nie uzyskał jeszcze aprobaty zarządu, jednakże zasady przyjęte przy jego opracowaniu stanowią podstawę do podjęcia odpowiednich decyzji. Przewidują one między innymi:

— istnienie oddziału NBP z agendami kredytowymi w każdym mieście stanowiącym siedzibę władz szczebla powiatowego. W przypadkach uzasadnionych wyjątkowymi potrzebami oddział taki może istnieć również w mieście poza siedzibą powiatu,

— dążenie do koncentracji agend kredytowych i księgowości oddziałów poza siedzibą powiatu w oddziałach zlokalizowanych w miastach stanowiących siedzibę władz szczebla powiatowego.

W wyniku realizacji tego projektu można na pewno uzyskać korzyści w postaci usprawnienia kontroli i kredytowania przedsiębiorstw i ułatwienia bezpośredniej współpracy oddziałów w tej dziedzinie z właściwymi instancjami powiatowymi. Oprócz tego zaś proponowane

rozwiązania pozwolą na poczynienie oszczędności w kosztach utrzymania placówek banku.

Do zagadnień trudnych w sferze organizacji pracy w banku trzeba, wydaje się, zaliczyć zagadnienie kierowania. W warunkach instytucji typu NBP, instytucji, której działalność wykonywana w ponad 400 jednostkach operacyjnych musi być kierowana centralnie, w sferze organizacji kierowania szczególne trudności sprawia ustalenie właściwych proporcji między centralizacją kierowania w skali kraju czy województwa, a dekoncentracją uprawnień do podejmowania niezbędnych decyzji. Centralne kierowanie musi znaleźć swój wyraz w jednokierunkowej podstawowej działalności ekonomicznej, wykonywanej według możliwie jednolitych zasad, metod i form. Centralizacja więc w kierowaniu działalnością banku powinna dominować nad dekoncentracją uprawnień. Ta zaś przybiera często postać nadmiernego centralizowania w rękach dyrektora oddziału operacyjnego szeregu szczegółowych obowiązków, utrudniających mu, a czasami wręcz uniemożliwiających, wykonywanie podstawowych jego zadań wynikających z tytułu zarządzania oddziałem. Dla ilustracji tego zagadnienia warto jest przytoczyć, co następuje:

W ramach programu usprawnienia pracy przeprowadzono konsultację na temat możliwości przekazania części obowiązków obciążających dyrektora oddziału operacyjnego innym osobom, zniesienie części obowiązków dyrektora w ogóle oraz utrzymanie w mocy pozostałej części obowiązków, obciążających dyrektora osobiście. Z niekompletnych danych orientacyjnych wynika, że:

— na ogólną liczbę obowiązków dyrektora w **ponie A** (31) istnieje możliwość przekazania 5 obowiązków na inne osoby; reszta obowiązków ma obciążać osobiście dyrektora,

— w **ponie B** na ogólną liczbę 74 obowiązków zaproponowano przekazanie około 45 obowiązków innym osobom, zniesienie 4 obowiązków w ogóle, reszta zaś ma obciążać osobiście dyrektora,

— w **ponie C** **działy II i IV** na ogólną liczbę 186 obowiązków dyrektora zaproponowano przekazanie innym osobom 23 obowiązków oraz zniesienie 11 obowiązków w ogóle.

Sygnalizując jedynie ten problem, jako istotny, wyrażam pogląd, że zagadnienie kierowania bankiem na różnych szczeblach organizacyjnych wymaga nadal planowych badań i opracowań. Prawidłowe rozwiązanie tego zagadnienia wyzwoli poważną rezerwę czasu pracy kierowniczej kadry banku.

Pobieżny przegląd organizacji kierowania wykazał w naszym aparacie elementy swóistego biurokratyzmu, który można by nazwać „biurokratyzmem kolegiatnym“. W dążeniu do rzekomego „zdemokratyzowania“ zarządzania tworzymy i powołujemy różne organy kolegiatne, często niepotrzebne, zacierające jedynie odpowiedzialność i utrudniające podejmowanie operacyjnych decyzji. Nie negując potrzeby

i celowości kolegiatnego omawiania **podstawowych** zagadnień dla określenia zasadniczych kierunków działania, należy stwierdzić, że organy kolegiatne nie mogą podważać zasady jednoosobowego kierownictwa i odpowiedzialności.

Na naradach poświęconych doskonaleniu pracy banku, organizowanych w oddziałach i w centrali, sprawa stosowania mniej pracochłonnych form rozliczeń między przedsiębiorstwami, mianowicie formy przelewów zamiast żądań zapłaty, była przedmiotem poważnych dyskusji. Nie mogliśmy jednakże uzyskać aprobaty dla naszego wniosku o uznanie formy przelewu jako formy podstawowej w systemie rozliczeń. Minister finansów nie sprzeciwia się jednak rozwijaniu przez bank formy rozliczeń w postaci przelewów i dlatego zarząd banku podjął decyzję, obligującą oddziały do odpowiedniego oddziaływania na przedsiębiorstwa, aby w coraz szerszym zakresie posługiwały się w rozliczeniach formą przelewów. Odpowiednie wytyczne w tej sprawie przekazał oddziałom Departament Operacyjno-Rachunkowy na naradzie z głównymi księgowymi oddziałów wojewódzkich.

Pomocny w tym względzie będzie nowo opracowany przez Departament Operacyjno-Rachunkowy formularz, który będzie mógł być wykorzystywany zarówno jako polecenie przelewu, jak też jako żądanie zapłaty.

W planie pracy banku przewidujemy, jak wiadomo, podjęcie starań i zabiegów o znacznie szersze niż dotychczas rozłożenie wypłat wynagrodzeń w ciągu miesiąca. Odpowiednie wnioski opracował już Departament Planowania. Wydaje się, że klimat dla pozytywnego załatwienia tych wniosków jest korzystny zarówno w Ministerstwie Finansów, jak też w Ministerstwie Handlu Wewnętrznego.

Spośród innych posunięć organizacyjnych, dotyczących usprawnienia pracy oddziałów operacyjnych, trudnych jednak do skonkretyzowania w postaci bezpośrednio wymiernych efektów, trzeba wymienić następujące, rozpatrywane przez Komisję VII Plenum:

— zmiany w obsłudze operacji dewizowo-walutowych, związanych z turystyką zagraniczną, w szczególności przyjęcie zasady jednoosobowego załatwiania,

— zabiegi o ograniczanie liczby rachunków bankowych prowadzonych dla poszczególnych przedsiębiorstw (nadal niestety bez większych efektów dla oddziałów),

— wniosek o rewizję stopy procentowej od kredytów do wysokości ułatwiającej technikę naliczania. Ma on być zadecydowany przy okazji częściowej zmiany systemu finansowego,

— naliczanie odsetek od sald kredytowych nie co kwartał, jak dotychczas, a raz na rok,

— organizacja transportów pieniężnych w powiązaniu z zasilaniem urzędów pocztowych, kolejowych i SOP oraz w powiązaniu z odbiorem nadmiarów środków tych instytucji: wnioski w tej sprawie opracowuje specjalna komisja,

— współpraca kontrolera dyspozycji z inspektorem kredytowym; wnioski w tej sprawie

ma opracować powołany w tym celu zespół w terminie do dnia 31.3.1968 r. Doraźne decyzje, zmierzające do ograniczenia biurokratycznych form współpracy tych stanowisk w oddziale, mają opracować zainteresowane departamenty,

— projekt zniesienia odpłatności za druki dowodów wpłat,
— organizacja przyjmowania drobnych wpłat od osób fizycznych z tytułu rozliczeń z budżetem przez pocztę lub PKO w zamian za ryczałtową opłatę z tytułu kosztów wykonywania obsługi tych wpłat.

Szczególnym zagadnieniem w pracy oddziałów operacyjnych jest system przeliczania wpłat utargów. Obecnie w 163 oddziałach wpłaty utargów są przyjmowane w tzw. kasach wieczorowych, w postaci wpłat otwartych bądź zamkniętych. Ta forma wpłat wymaga, zdaniem komisji, przeanalizowania pod kątem jej słuszności i kosztów.

Wstępne opracowanie tego zagadnienia wskazuje, że przeliczanie wpłat w sortowniach dziennych jest bardziej ekonomiczne. Wymagałoby to jednak znacznego zwiększenia zatrudnienia w sortowniach, połączonego oczywiście z odpowiednim zwiększeniem powierzchni na ten cel oraz szybkiej instalacji skarbców nocnych. W zamian uzyskałoby się wydatne obniżenie funduszu bezosobowego, rekompensujące z nawiązką koszty zwiększonego zatrudnienia w sortowniach dziennych. W województwie szczebińskim system kas wieczorowych w ogóle nie jest stosowany i nie budzi to żadnych zastrzeżeń ze strony klientów.

*
* *
*

Przegląd struktur organizacyjnych i stanu zatrudnienia w **oddziałach wojewódzkich**, dokonany w czerwcu bieżącego roku przy udziale dyrektorów wszystkich oddziałów wojewódzkich, pozwolił na dokonanie szeregu usprawnień. Między innymi postanowiono powołać komórki służb gospodarczych w oddziałach wojewódzkich, które tych komórek dotychczas nie zorganizowały. Doświadczenie oddziałów wojewódzkich, które już powołały te służby, potwierdza słuszność i celowość wniosku. Organizacja służb gospodarczych zostanie zrealizowana oczywiście w ramach posiadanych etatów.

Szczególnym problemem, jeśli chodzi o oddziały wojewódzkie, jest sprawa ustalenia nowego profilu działania wydziałów kredytów przemysłu, w związku z funkcjonowaniem instytucji pełnomocników do spraw zjednoczeń w Departamencie Kredytów Przemysłu. Nie ulega wątpliwości, że zakres i charakter pracy tych wydziałów musi być dostosowany do nowych warunków współpracy banku z przemysłem. Nowy zakres działania wydziałów przemysłu uwzględnić musi w znacznie większym niż dotychczas stopniu instruktaż i kontrolę pracy oddziałów oraz udział w opracowywaniu niektórych zagadnień w przekroju terenowym.

Zmianom zakresu i kierunków działania, jakie następują w oddziałach wojewódzkich, musi towarzyszyć dokładne określenie ich potrzeb etatowych. Przewiduje się, że potrzeby te zostaną określone w IV kwartale bieżącego roku na podstawie inwentaryzacji czynności i w oparciu o opracowane normy zatrudnienia. Do prac analitycznych już przystąpiono.

Omówione dotychczas wnioski komisji nie ujmują oczywiście prac podjętych w związku z uchwałą VII Plenum samodzielnie przez oddziały wojewódzkie i operacyjne. Dały one również pewne efekty usprawniające pracę poszczególnych oddziałów, a być może nawet okręgów bankowych, trudne jednak do skonkretyzowania.

Znaczną część swojej pracy komisja poświęciła sprawom analizy obecnego stanu organizacyjnego centrali. W rezultacie szeregu dyskusji i narad zarządowi banku zostały przedstawione następujące wnioski:

1) połączenie agend Departamentu Inwestycji oraz Biura Ekonomicznego z agendami Departamentu Planowania, Departamentu Kredytów Gospodarki Terenowej z Departamentem Kredytów Handlu, Usług i Komunikacji, a także Zakładu Rachunkowości Zmechanizowanej z Centrum Elektronicznym,

2) zmniejszenie — w wyniku dokonanego połączenia agend oraz innych posunięć organizacyjnych — liczby wydziałów w jednostkach szczebla departamentalnego o siedem (nie ilcząc zespołów w Biurze Ekonomicznym).

W wyniku tych zmian liczba jednostek szczebla departamentalnego w centrali banku zostanie zmniejszona z 20 do 16. Wszystkie posunięcia organizacyjne, o których była mowa, zarówno sterowane centralnie, jak też podejmowane z inicjatywy oddziałów wskazują na to, że w dziedzinie organizacji pracy banku istniały i na pewno istnieją nadal jeszcze rezerwy, że zatem wytyczne uchwały VII Plenum były słuszne i celowe również w odniesieniu do naszej instytucji. Uaktywniły one nas i skłoniły do poszukiwania i wyzwalania rezerw, dzięki czemu możemy wykonywać zwiększające się zadania, szczególnie w pracy operatywnej oddziałów, bez zwiększania w odpowiedniej proporcji stanu zatrudnienia. Pracy tej jednak nie uważamy za zakończoną. Jej dalsze efekty zależą w znacznej mierze od większego jeszcze niż dotychczas zaangażowania się naszych pracowników w przedsięwzięciach usprawniających procesy pracy i strukturę organizacyjną banku.

Zastosowaliśmy w analizie sytuacji w banku naukowe metody badania pracochłonności, opracowaliśmy program postępu organizacyjnego i organizacji pracy, nasze wysiłki zmierzają do stworzenia coraz lepszych warunków do pracy koncepcyjnej kadry ekonomicznej, usprawnienia techniki bankowej — słowem podniesienia na wyższy poziom nowoczesnej organizacji i metod pracy w banku, jako koniecznego warunku sprostania wymogom stawianym nam przez postępujący rozwój gospodarki narodowej.

TADEUSZ WYSZOMIRSKI

Problemy związane z wpływem kredytu na poziom dochodów gospodarstw chłopskich

Lata ubiegłej pięciolatki (1961—1965) charakteryzują się znacznym wzrostem pomocy kredytowej dla gospodarki chłopskiej (indywidualnych gospodarstw rolnych, rolniczych spółdzielni produkcyjnych i kółek rolniczych) oraz jeszcze większą dynamiką wzrostu zadłużenia z tytułu zaciągniętych kredytów. O ile wypłaty kredytów dla gospodarki chłopskiej wzrosły z 9,0 mld zł w roku 1960 do 18,4 mld zł w roku 1965¹⁾, to jest o 104,4%, to zadłużenie z tytułu zaciągniętych kredytów (liczone jako suma różnic między wypłatami i spłatami kredytów w latach 1961—1965) wzrosło z około 10 mld zł na koniec roku 1960 do 23,7 mld zł na koniec roku 1965, a więc o 13,7 mld zł, to jest o 137%. Dynamika zadłużenia wyprzedziła więc w latach 1961—1965 dynamikę wypłat o 32,6 punktu (137,0—104,4).

Tendencja ta uległa zaostrzeniu w obecnym planie pięcioletnim. Plan ten zakłada, że wypłaty kredytów wzrosną z 18,2 mld zł w 1965 roku²⁾ do 28,0 mld zł w roku 1970, a więc o 53,8%, gdy zadłużenie wzrośnie z 23,7 mld zł na koniec roku 1965 do 47,8 mld zł na koniec roku 1970, to jest o 101,7%. Założenia planu przewidują więc, że dynamika zadłużenia wyprzedzi dynamikę wypłat o 47,9 punktu (101,7—53,8). Przedstawione tendencje stanowią prawidłowość występującą we wszystkich krajach, w których ma miejsce proces intensyfikacji produkcji rolnej. Powodują one jednak nie tylko określone zmiany ilościowe, ale również jakościowe w roli i znaczeniu kredytu, nie tylko jako jeden z coraz istotniejszych składników przychodów gospodarstw rolnych, ale również jako jedna z ważniejszych pozycji „dochodowych” ludności chłopskiej. Obrazuje to tabela 1.

Jak wynika z danych tabeli 1, udział kredytów w przychodach ogółem ludności chłopskiej wzrósł w latach 1961—1965 z 7,3% do 11,8%, a w przychodach ogółem — bez spożycia naturalnego — w analogicznych latach z 10,4% do 16,3%.

Wskaźniki obliczone w tabeli 1 dają jedynie ogólną orientację i nie uwzględniają specyficznego dla rolnictwa cyklu produkcji rolnej i wynikającego z niego cyklu obiegu środków pieniężnych. Jak wiadomo, przychody z produkcji uzyskuje wieś przede wszystkim w końcowych okresach roku, a nakłady na produkcję musi ponosić przede wszystkim w początkowych okresach roku.

¹⁾ Dla celów niniejszego opracowania dane odnośnie wypłat kredytów przyjęto z Rolniczego Rocznika Statystycznego 1945—1965. Wyd. GUS 1966 r. z serii „Roczniki Branżowe” nr 2, str. 277. Faktyczne wypłaty kredytów dla gospodarki chłopskiej wyniosły w 1966 roku 18,2 mld zł. W publikacji GUS przyjęto przewidywane wykonanie. Różnica 0,2 mld zł nie ma znaczenia dla niniejszego opracowania.

²⁾ Ibidem.

Tabela 1

Udział kredytów w przychodach ludności chłopskiej w latach 1961—1965^{*)}

Wyszczególnienie	L a t a				
	1961	1962	1963	1964	1965
1. Przychody ogółem w mld zł	127,9	118,9	131,4	140,7	156,0
w tym:					
spożycie naturalne	37,7	38,6	38,6	41,2	42,8
2. Przychody bez spożycia naturalnego	90,2	80,3	92,8	99,5	113,2
3. Udzielone kredyty w mld zł	9,4	10,2	12,5	15,9	18,4
4. Udział kredytów w przychodach:					
a) ogółem (3 : 1)	7,3	8,6	9,5	11,3	11,8
b) bez spożycia naturalnego (3 : 2)	10,4	12,7	13,5	16,0	16,3

^{*)} Opracowano na podstawie Rolniczego Rocznika Statystycznego za lata 1945—1965, str. 227.

Bardziej przekonujący obraz zmian, jakie zaszły w latach 1961—1965 w znaczeniu kredytu jako środka finansowania procesów produkcyjnych i inwestycyjnych w gospodarce chłopskiej, dają wskaźniki podane w tabeli 2.

Z szacunków tych wynika, że udział kredytów w finansowaniu nakładów produkcyjnych i inwestycyjnych wzrósł z 37,3% w roku 1961 do 44,5% w roku 1965, czyli o 7,2 punktu. Wykazuje on przy tym wyższą dynamikę w finansowaniu nakładów pieniężnych na inwestycje, gdyż wzrósł o 16,3 punktu (42,1—25,8) niż w nakładach na produkcję bieżącą, w których wzrósł z 42,0% w roku 1961 do 48,8% w roku 1964, czyli o 6,8 punktu, a w stosunku do roku 1965 jedynie o 3,3 punktu (45,3—42).

Przedstawione tendencje upoważniają do wyciągnięcia wniosku, że gospodarstwa chłopskie coraz częściej korzystają z kredytów przy podejmowaniu procesów inwestycyjnych, nawet w latach korzystniejszych pod względem przychodów z produkcji rolnej, a wolą w większym stopniu angażować środki własne w nakładach na produkcję bieżącą (patrz zmiany w dynamice w roku 1965 w porównaniu do roku 1964). Do sprawy tej powrócimy.

Nas, ze względu na temat opracowania, interesuje jednak przede wszystkim zagadnienie wpływu kredytów na poziom „dochodów” ludności chłopskiej. O ile więc dotychczas była mowa o wypłatach kredytów, to obecnie dla przedstawienia problemu udziału kredytów w kształtowaniu „dochodów” ludności chłopskiej musimy zająć się zagadnieniem spłat kredytów i wzrostem stanów zadłużeń, wynikającym

Szacunek udziału kredytów w nakładach pieniężnych gospodarki chłopskiej w latach 1961—1965 *)

Tabela 2

(w miliardach złotych)

Lp.	Wyszczególnienie	Lata					Wskaźnik wzrostu 1965 1961
		1961	1962	1963	1964	1965	
1	Zakup towarów i usług na cele produkcyjne	17,0	18,0	20,0	23,7	25,9	152,3
2	Nakłady pieniężne na inwestycje produkcyjne	4,1	3,8	4,1	4,3	4,6	112,1
3	Razem nakłady pieniężne produkcyjne (1+2)	21,1	21,8	24,1	28,0	30,5	144,5
4	Nakłady pieniężne na inwestycje nieprodukcyjne	3,0	2,9	3,1	3,4	3,5	116,6
5	Razem nakłady pieniężne (3+4)	24,1	24,7	27,2	31,4	34,0	141,0
6	Udzielone kredyty	9,4	10,2	12,5	15,9	18,4	195,7
7	Udział procentowy kredytów w nakładach pieniężnych ogółem (6:5)	39,0	41,3	46,0	50,6	54,1	×
8	Udział procentowy kredytów w nakładach pieniężnych ogółem po wyeliminowaniu kredytów na cele konsumpcyjne **)	37,3	38,9	42,5	46,4	44,5	×
a	w tym: w nakładach pieniężnych na inwestycje	25,8	23,2	31,3	39,9	42,1	×
b	w nakładach pieniężnych na produkcję bieżącą	42,0	45,0	46,7	48,8	45,3	×

*) Opracowano na podstawie źródła podanego w odnośniku do tabeli 1 strony 227, 228 i 229, a w pozycji 8 na podstawie badań własnych w oparciu o dane Banku Rolnego.

** Po wyeliminowaniu kredytów na cele konsumpcyjne, udzielanych szczególnie w ramach kredytów na zakupy ratalne, w tym również ludności nierolniczej.

z różnicy między wypłatami i spłatami kredytów, które to różnice stanowią pozycję „dochodową“ ludności chłopskiej.

Przedstawiony w tabeli 1 wzrost wypłat kredytów spowodował wzrost spłat kredytów i wzrost obciążeń gospodarstw chłopskich z tego tytułu. Z danych w tabeli 3 wynika, że środki finansowe przeznaczone przez gospodarstwa chłopskie na spłatę kredytów wzrosły w latach 1961—1965 o 67,8%, i że o ile na ten cel gospodarstwa te przeznaczyły w roku 1961 jedynie 11,6% swoich bezpośrednich przychodów pieniężnych z produkcji rolnej, to w roku 1965 musiały przeznaczyć już 16,0% tych środków. Obraz tego mamy w tabeli 3.

Mimo że spłaty kredytów wykazują znaczną dynamikę wzrostu (o 67,8%), to wypłaty kredytów (porównaj tabela 2) charakteryzują się jeszcze wyższą dynamiką, wynoszącą 95,7%. Konsekwencją tak ukształtowanych rozmiarów wypłat i spłat kredytów stał się wzrost zadłużenia gospodarstw chłopskich. Jak wynika z danych w tabeli 4 — zadłużenie gospodarstw chłopskich, liczone jako różnica między wypłatami i spłatami kredytów, wzrosło w latach 1961—1965 o 13,7 mld zł i na dzień 31.12.1965 roku wyniosło 23,7 mld zł.

Tabela 3
Obciążenie przychodów gospodarstw chłopskich z produkcji rolniczej z tytułu spłat kredytów w latach 1961—1965 *)

(w miliardach złotych)

Wyszczególnienie	Lata					1965 1961
	1961	1962	1963	1964	1965	
1. Przychody pieniężne bezpośrednie z produkcji rolnej	72,6	74,5	75,0	80,9	88,4	107,9
2. Spłaty kredytów	8,4	9,0	9,8	11,4	14,1	167,8
3. Wskaźnik procentowy przychodów przeznaczonych na spłatę kredytów (2:1)	11,6	12,1	13,1	14,1	16,0	×

*) Opracowano na podstawie źródła podanego w odsyłaczu do tabeli 1, strony 227 i 228.

Wzrost zadłużenia gospodarstw chłopskich, jako różnica między udzielonymi i spłaconymi kredytami, stanowi w określonym czasie pozycję „dochodową“, niezależnie od tego, czy z punktu widzenia teoretycznej definicji dochodu ten wzrost zadłużenia będziemy zaliczali do dochodu, czy też nie. Innym zagadnieniem jest to, że ta część dochodu, która powstała jako różnica między otrzymanymi i spłaconymi

Tabela 4

Wzrost zadłużenia gospodarstw chłopskich
w latach 1961—1965 z tytułu pomocy kredytowej

(w miliardach złotych)

Wyszczególnienie	L a t a					Razem lata 1961—1965
	1961	1962	1963	1964	1965	
Wypłaty kredytów (tabela 1)	9,4	10,2	12,5	15,9	18,4	66,4
Spląty kredytów (tabela 3)	8,4	9,0	9,8	11,4	14,1	52,7
Różnica (wzrost zadłużenia)	1,0	1,2	2,7	4,5	4,3	13,7

kredytami, musi być w następnych okresach czasu spłacona. Jak jednak wynika z danych tabeli 5 — wzrost zadłużenia z tytułu otrzymanych kredytów stanowi stałą pozycję dochodową i co jest istotne — udział tej pozycji wykazuje w zasadzie tendencję wzrostową z 1,8% w roku 1961 do 8,3% w roku 1964.

1964 do 7,0% w roku 1965, ale stanowi pozycję zwiększającą dochody ludności chłopskiej, a nie obniżającą tych dochodów. Wskaźniki z tabeli 6 pozwalają poza tym na stwierdzenie, w jakim stopniu wzrost zadłużenia z tytułu kredytów (saldo między wypłatami i splątami) rzutuje w poszczególnych latach na dynamikę dochodów gospodarki chłopskiej.

Dla oceny sytuacji gospodarczej, jak również polityki gospodarczej, a zwłaszcza finansowej, istotne znaczenie ma fakt możliwości ustalenia, na jakie cele, na jakie nakłady ten wzrost zadłużenia został przeznaczony. Ogólnie można określić, że wzrost zadłużenia można uznać za prawidłowy, jeśli w okresie, w którym on powstał, co najmniej o kwotę wzrostu zadłużenia wzrosły:

- zapasy środków obrotowych, łącznie ze wzrostem stada obrotowego,
- wartość stada podstawowego i kultur wieloletnich,
- wartość środków trwałych (inwestycje netto),
- zasoby pieniężne ludności chłopskiej.

Udział wzrostu zadłużenia z tytułu otrzymanych kredytów w dochodach nominalnych ludności chłopskiej
w latach 1961—1965 *)

Tabela 5

(w miliardach złotych)

Wyszczególnienie	L a t a				
	1961	1962	1963	1964	1965
1. Dochody nominalne w tym:	92,6	81,2	90,9	95,3	104,5
spożycie naturalne	37,7	38,6	38,6	41,2	42,8
2. Dochody nominalne bez spożycia naturalnego	54,9	42,6	52,3	54,1	61,7
3. Wzrost zadłużenia z tytułu otrzymanych kredytów (tabela 4)	1,0	1,2	2,7	4,5	4,3
4. Udział zadłużenia z tytułu otrzymanych kredytów:					
a) w dochodach nominalnych (3:1)	1,1	1,5	3,0	4,7	4,1
b) w dochodach nominalnych bez spożycia naturalnego (3:2)	1,8	2,8	5,2	8,3	7,0

*) Opracowano na podstawie źródła podanego w odsyłaczu do tabeli 1, strona 279.

Nawet w latach korzystnych dla rolnictwa (porównaj wskaźniki z tabeli 6), jakim był rok 1965, udział kredytów w dochodach ludności chłopskiej wprawdzie obniża się z 8,3% w roku

Można również przyjąć, że w latach szczególnie niekorzystnych dla rolnictwa wzrost zadłużenia może nie dać równowartości wzrostu wymienionych poprzednio składników, ale że zo-

Wskaźniki dochodów nominalnych gospodarstw chłopskich w latach 1961—1965 przy przyjęciu roku 1960 za 100*

Tabela 6

(w procentach)

Wyszczególnienie	L a t a				
	1961	1962	1963	1964	1965
Dochody nominalne wraz z saldem kredytów	112,7	98,8	110,6	115,9	127,1
Dochody nominalne bez salda kredytów	114,0	99,3	110,4	112,9	124,6

*) Opracowano na podstawie: Rolnictwo w latach 1961—1965 — Analiza Produkcyjno-Ekonomiczna, dodatek do Zagadnień Ekonomiki Rolnej nr 6 z roku 1966, strona 79.

stanie on spłacony w latach następnych — korzystnych dla rolnictwa. W innych przypadkach, jeśli wzrost zadłużenia będzie wyższy od wymienionych poprzednio składników, to różnica ta będzie stanowiła wartość, którą gospodarstwa chłopskie przeznaczyły na konsumpcję.

Niestety, ze względu na brak danych dotyczących inwestycji netto i różnic w zasobach pieniężnych gospodarstwa chłopskiej, odpowiedź na to pytanie jest utrudniona. Pewne naświetlenie tego zagadnienia zawierają dane tabeli 7.

szacuje tak inwestycji netto ani też przyrostu zasobów pieniężnych dla gospodarki chłopskiej. Pełnej odpowiedzi na postawione pytanie dać więc nie można.

Przedstawiona próba analizy ujmowała zagadnienie w sposób ogólny. Dla polityki gospodarczej, a zwłaszcza finansowej nie bez znaczenia jest zagadnienie, w jakich rodzajach kredytów ten wzrost zadłużenia nastąpił i czy odpowiada on wartościom wzrostu tych środków obrotowych i trwałych, które sfinansowane zostały za jego pomocą. W tabeli 8 przedstawia-

Wzrost zadłużenia z tytułu kredytów w latach 1961—1965 i jego przeznaczenie

Tabela 7

(w miliardach złotych)

Wyszczególnienie	Lata				
	1961	1962	1963	1964	1965
1. Wzrost zadłużenia z tytułu kredytów (z tabeli 4)	+1,0	+1,2	+2,7	+4,5	+4,3
2. Zmiany w wartości zapasów *)	+5,0	-7,2	+4,2	-0,2	+2,9
3. Zmiany w wartości stada i kultur wieloletnich *)	+1,4	+0,9	-1,0	+0,8	+0,0
4. Wzrost zadłużenia, który powinien znaleźć odbicie we wzroście wartości środków trwałych i zasobów pieniężnych [1 - (2 + 3)]	—	—	—	3,5	1,4
5. Nadwyżka wzrostu zapasów, wartości stada i kultur wieloletnich nad wzrostem zadłużenia [(2 + 3) - 1]	+5,4	—	+0,5	—	—
6. Wzrost zadłużenia, który nie znalazł pokrycia w przyroście zapasów, wartości stada kultur wieloletnich	—	-1,2	—	—	—

*) Dane z pozycji 2 i 3 opracowano na podstawie źródła podanego w odsyłaczu do tabeli 1.

Z danych tabeli 7 wynika, że w latach 1961—1963 przyrost wartości zapasów, stada i kultur wieloletnich był wyższy od wzrostu zadłużenia. Ogólnie można więc stwierdzić, że w tych dwóch latach przyrost zadłużenia znajduje merytoryczne uzasadnienie. W roku 1962 wartość zapasów obniżyła się o 7,2 mld zł, a wartość stada wzrosła o 0,9 mld zł. W stosunku do obu omawianych składników wzrost zadłużenia o 1,2 mld zł nie znajduje zatem uzasadnienia. Do tego stwierdzenia niestety musimy nasz wniosek ograniczyć, gdyż nie wiemy, czy zasoby pieniężne i inwestycje netto wzrosły o kwotę 7,5 mld zł (1,2 + 7,2 - 0,9). Należy domniemywać się, że raczej nie osiągnęły tej kwoty, ale jak wynika z danych tabeli 6, rok 1962 był szczególnie niekorzystny dla rolnictwa. W tymże roku dynamika dochodów nominalnych (bez salda kredytów) uległa obniżeniu w stosunku do dynamiki z roku 1961 o 14,7 punktu (114,0 - 99,3).

W latach 1964 i 1965 zmiany w zapasach, w stadzie i kulturach wieloletnich wykazują — razem biorąc — wzrost wartości, który jest jednak niższy od wzrostu zadłużenia. W związku z tym, żeby uznać, że wzrost zadłużenia jest ekonomicznie uzasadniony, inwestycje netto i wzrost zasobów pieniężnych powinny wynieść co najmniej 3,9 mld zł w roku 1964 i 1,4 mld zł w roku 1965. Jak już stwierdzono, GUS nie

my dane, które wskazują, że wzrost zadłużenia występuje przede wszystkim w zakresie kredytów inwestycyjnych, mimo że w stosunku do roku 1961 ich udział w ogólnej kwocie wzrostu zadłużenia spada.

Tabela 8

Wzrost zadłużenia z tytułu otrzymanych kredytów według ich rodzajów *)

(w miliardach złotych)

Wyszczególnienie	Lata				
	1961	1962	1963	1964	1965
Ogółem	1,0	1,2	2,7	4,5	4,3
z tego z tytułu kredytów:					
a) inwestycyjnych	0,7	0,7	1,4	2,3	2,6
b) obrotowych	0,2	0,5	1,0	1,8	1,4
c) na zakupy ratalne	0,1	0,0	0,3	0,4	0,3
Udział procentowy wzrostu zadłużenia z tytułu kredytów inwestycyjnych w łącznej kwocie wzrostu zadłużenia	70,0	58,3	51,9	51,1	60,5

*) Opracowano na podstawie źródła podanego w odnośniku do tabeli 1, strony 227 i 228.

Dane przytoczone w tabeli 8 potwierdzają przy tym poprzednio postawiony wniosek, że w latach korzystnych dla rolnictwa wieś sięga

w mniejszym stopniu po kredyty na produkcję bieżącą (obrotowe). Wniosek ten możemy obecnie rozszerzyć. Z danych tabeli 8 wynika bowiem, że roczne wahania w poziomie dochodów ludności chłopskiej wpływają w znacznie mniejszym stopniu na popyt na kredyty inwestycyjne, a więc i na procesy inwestycyjne w gospodarce chłopskiej, na co pośrednio wskazuje stały wzrost zadłużenia z tytułu kredytów inwestycyjnych, niż na kredyty obrotowe. Te ostatnie wykazują wahania we wzroście zadłużenia in plus i in minus, odpowiadające wahanom w poziomie dochodów. W latach korzystnych dla rolnictwa dynamika wzrostu zadłużenia z tytułu kredytów obrotowych ulega obniżeniu, a w latach niekorzystnych wzrasta.

Przytoczone w tabeli dane pozwalają jedynie na uzyskanie tylko bardzo ogólnych, przybliżonych informacji. Jak wiadomo, stosowany obecnie rodzajowy układ kredytów, nie odpowiada treści ekonomicznej nakładów, finansowanych za ich pomocą. Na przykład kredyty inwestycyjne finansują nie tylko nakłady inwestycyjne, ale również na przykład stado obrotowe i podstawowe oraz remonty budynków, a kredyty na zakupy ratalne nie tylko zakup artykułów przemysłowych typu konsumpcyjnego, ale również maszyn i narzędzi rolniczych. Z kolei kredyty obrotowe finansują nie tylko nakłady na produkcję bieżącą. O ile sprawozdawczość kredytowa z wypłat kredytów pozwala na uzyskanie względnie szczegółowych informacji, na jakie cele kredyty zostały udzielone, co umożliwia szacunek udziału kredytów w nakładach w dość szczegółowym rozbiciu³⁾, to ewidencja i sprawozdawczość ze stanów zadłużeń takich możliwości nie stwarza.

Z kolei, jak to już stwierdziliśmy, GUS nie opracowuje danych dotyczących inwestycji netto w rozbiciu na inwestycje budowlane, gospodarcze i mieszkaniowe oraz maszyn i narzędzi rolniczych. GUS nie szacuje również nakładów

ogółem i nakładów pieniężnych na remonty budynków mieszkalnych. Brak jest również informacji dotyczących zmian w zasobach pieniężnych ludności chłopskiej.

* * *

Przedstawiona powyżej próba oceny i metod analizy zagadnień wzrostu zadłużenia z tytułu otrzymanych przez gospodarke chłopską kredytów i znaczenia (udziału) tego wzrostu, w „dochodach” gospodarstw chłopskich wskazuje, że — ogólnie rzecz biorąc — dotychczasowy wzrost zadłużenia można uznać za uzasadniony i znajdujący odzwierciedlenie we wzroście środków obrotowych i trwałych. Jednakże nasuwa się pytanie, czy w związku z przewidywanym w planie pięcioletnim wzrostem pomocy kredytowej i wzrostem zadłużenia, dotychczasowe źródła informacji — ich szczegółowość i metody analizy — są wystarczające. Wydaje się, że zachodzi potrzeba, i to dość pilna, podjęcia niezbędnych prac w tym zakresie i to nie tylko z punktu widzenia potrzeb pogłębienia analizy polityki kredytowej, ale również dla pogłębienia możliwości analizy procesów ekonomiczno-produkcyjnych, zachodzących w gospodarce chłopskiej. Prace powinny iść w tym kierunku, aby analizy można było przeprowadzać nie tylko w skali kraju, ale również — chociażby — w przekrojach wojewódzkich. Za tym wnioskiem przemawia fakt, że sytuacja finansowa oraz warunki ekonomiczno-produkcyjne są w naszym rolnictwie nadal bardzo zróżnicowane i zmienne nie tylko zresztą w przekroju rejonów (mikrorejonów), ale również grup obszarowych gospodarstw. Jest to już jednak temat odrębny.

³⁾ Porównaj artykuł w nr. 9 „Wiadomości NBP” z roku 1965 pt. „O metodzie kwalifikacji kredytów z punktu widzenia analizy bilansów pieniężnych dochodów i wydatków ludności chłopskiej”.

JERZY LASOCKI

Zmiany wartości kosztorysowych inwestycji w roku 1966

Jednym z ujemnych przejawów występujących w działalności inwestycyjnej jest brak dostatecznej realności w określaniu wartości kosztorysowych inwestycji i związane z tym zjawisko płynności tych wartości, wyrażające się ostatecznie wzrostem kosztów realizowanych zadań inwestycyjnych.

Szczególnie poważne rozmiary przybrało to zjawisko w okresie poprzedniego pięcioletcia. Jak wykazały kontrole przeprowadzone przez Bank Inwestycyjny, wartości kosztorysowe inwestycji centralnych, imiennie wymienionych w planie pięcioletnim na lata 1961 — 1965, resortów przemysłowych i komunikacji, wzrosły w tamtym okresie blisko o 41%.

Tak znaczny wzrost kosztów inwestycji, przy równoczesnym braku rezerw planowych na pokrycie tego wzrostu, spowodował ujemne konsekwencje w przebiegu realizacji założonego programu inwestycyjnego i ustalonych zadań rozwoju gospodarczego w poprzedniej pięcioletce.

Wyniki obserwacji zjawiska płynności kosztów inwestycji w trakcie realizacji poprzedniego planu pięcioletniego wskazały na konieczność zastosowania w przyszłości odpowiednich środków zabezpieczających. Sprawa ta znalazła swój wyraz w uchwale VI Plenum KC PZPR, wytyczającej główne kierunki usprawnienia procesu inwestycyjnego w latach 1966—1970.

W całokształcie podjętych na tle tej uchwały środków oddziaływania usprawniającego wprowadzone zostały ekonomiczne i administracyjne instrumenty zmierzające do poprawy realności wyceny nakładów inwestycyjnych oraz stabilizacji kosztów inwestycji¹⁾. Do ich realizacji włączone zostały banki finansujące inwestycje. Nadto zarządzeniem ministra finansów z dnia 19 lipca 1965 roku banki zostały zobowiązane do pogłębienia kontroli kosztów inwestycji, a Bank Inwestycyjny zobowiązany został przy tym do składania ministrowi finansów rocznych sprawozdań z wyników tej kontroli.

W dalszej części niniejszego opracowania zostaną przedstawione niektóre ważniejsze ustalenia kontroli wartości kosztorysowych, przeprowadzonych w roku 1966.

* * *

Przeprowadzone przez banki w ubiegłym roku kontrole kształtowania się wartości kosztorysowych inwestycji będących w toku realizacji oraz inwestycji nowo rozpoczynanych w roku 1966 wykazały utrzymywanie się nadal zjawiska płynności i tendencji wzrostu kosztów inwestycji, podobnie jak w latach poprzednich.

W omawianym okresie nastąpiły liczne zmiany wartości kosztorysowych, polegające zarówno na zwiększeniach, jak i zmniejszeniach. Ogólnie jednak nastąpił wzrost wartości kosztorysowych. Łączna wartość zadań inwestycyjnych, których koszty uległy aktualizacji, stanowiła około 27,5% globalnej wartości kosztorysowej wszystkich realizowanych w roku 1966 inwestycji planów centralnego²⁾ i terenowego. Jest to blisko 8% więcej niż w roku poprzednim.

Nadal więc zasięg przeprowadzonych zmian wartości kosztorysowych inwestycji był znaczny i wywierał duży wpływ na przebieg procesu inwestycyjnego. W poszczególnych grupach inwestycji omawiany wskaźnik kształtował się następująco:

	Procent
1. Inwestycje planu centralnego	27,3
z tego:	
— inwestycje centralne	26,5
— inwestycje zjednoczeń	28,6
— inwestycje jednostek budżetowych	36,1
2. Inwestycje planu terenowego	28,6

Mimo względnie wysokiego wskaźnika aktualizowanej wartości kosztorysowej w grupie inwestycji jednostek budżetowych udział jej ab-

¹⁾ Uchwała nr 48/65 Rady Ministrów z dnia 10.III.1965 roku w sprawie środków dla zwiększenia realności oraz stabilizacji kosztów inwestycji;
Zarządzenie przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 5.VI.1965 roku w sprawie realizacji inwestycji w razie istotnej zmiany zakresu rzeczowego lub wartości kosztorysowej;
Uchwała nr 278/65 Rady Ministrów z dnia 28.X.1965 roku w sprawie zasad finansowania inwestycji i kapitałnych remontów jednostek państwowych.

²⁾ Bez zadań inwestycyjnych Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz Ministerstwa Rolnictwa o jednorocznym cyklu realizacji, których łączna liczba wynosiła 2,769, a wartość kosztorysowa 4,7 mld zł.

solutnej wielkości w łącznej zaktualizowanej wartości kosztorysowej inwestycji planu centralnego stanowił tylko około 2,5%. Najwięcej, bo aż 67% tej wartości, przypadało na inwestycje centralne, zaś na inwestycje zjednoczeń — 30,5%. Struktura ta stanowi odpowiednik wielkości zadań zaliczanych do poszczególnych grup inwestycji i przeciętnych rozmiarów ich wartości kosztorysowych. Wiadomo bowiem, że podstawowe inwestycje są realizowane jako centralne. Przeciętna wartość kosztorysowa jednego zadania wynosiła w 1966 roku w grupie inwestycji centralnych około 270 mln zł, w grupie inwestycji zjednoczeń około 31 mln zł, a w grupie inwestycji jednostek budżetowych około 15 mln zł. W planie terenowym przeciętna wartość kosztorysowa jednego zadania wynosiła około 4 mln zł. Dlatego też decydujące znaczenie w kształtowaniu się zmian wartości kosztorysowych i związanych z tym skutków gospodarczych miały przede wszystkim inwestycje centralne. Drugie miejsce zajmowały pod tym względem inwestycje zjednoczeń.

Jak już wspomniano, w roku 1966 nastąpiły liczne obustronne ruchy wartości kosztorysowych, które wynikowo wyraziły się wzrostem tych wartości. Łączne rozmiary zmian w odniesieniu do inwestycji planu centralnego i terenowego wyniosły: zwiększenia 7%, a zmniejszenia 3,2% łącznej wartości kosztorysowej zadań inwestycyjnych, których koszty uległy zmianie. Zwiększenie netto wartości kosztorysowej wyniosło 3,8%. W poszczególnych grupach inwestycji omawiane wskaźniki kształtowały się jak w tabeli 1.

Tabela 1

Kategorie inwestycji	Procent zwiększenia	Procent zmniejszenia	Procent zwiększenia netto
1. Inwestycje planu centralnego	6,7	3,5	3,2
z tego:			
— inwestycje centralne	6,7	3,6	3,1
— inwestycje zjednoczeń	6,6	3,5	3,1
— inwestycje jednostek budżetowych	5,0	0,1	4,9
2. Inwestycje planu terenowego	10,4	0,6	9,8

Powyższe wskaźniki, charakteryzujące rozmiary zmian wartości kosztorysowych inwestycji planu centralnego, podobnie jak podane poprzednio wskaźniki określające wewnętrzne proporcje zjawiska tych zmian w poszczególnych grupach inwestycji, wskazują na to, że stopień płynności wartości kosztorysowych w roku 1966 był prawie jednakowy w każdej z grup inwestycji planu centralnego. Ewidencja rozbieżność omawianych wskaźników wystąpiła natomiast w inwestycjach planu terenowego, przy czym wskazują one bardziej prawidłowo faktyczne kierunki ruchu kosztów inwestycji.

W analizowanym okresie nastąpiło pewne obniżenie wskaźnika wzrostu wartości kosztorysowych — przy równoczesnym podwyższeniu wskaźnika zmniejszeń — w porównaniu do analogicznych wskaźników w roku 1965. Wskaźnik netto wzrostu wartości kosztorysowych obniżył się: w inwestycjach planu centralnego blisko o 5⁰%, a w inwestycjach planu terenowego blisko o 2⁰%.

Obniżenie w roku 1966 wskaźnika netto wzrostu wartości kosztorysowych miało charakter raczej wyjątkowy, o czym będzie mowa niżej, i nie powinno przysłaniać utrzymującej się tendencji wzrostu kosztów inwestycji. Za szczególnie nietypowe dla analizowanych zjawisk należy uznać wskaźniki zmian wartości kosztorysowych inwestycji planu centralnego. W planie terenowym, mimo wspomnianej obniżki w roku 1966 wskaźnika netto wzrostu wartości kosztorysowych, skala tego wzrostu utrzymała się w granicach zbliżonych do lat poprzednich, co odzwierciedla rzeczywistą tendencję płynności kosztów inwestycji.

Przy wyrównanych na ogół rozmiarach zjawiska płynności wartości kosztorysowych wewnątrz poszczególnych grup inwestycji planu centralnego udział każdej grupy w globalnych kwotach zwiększeń i zmniejszeń jest wyraźnie zdeterminowany strukturą ogólnych rozmiarów wartości kosztorysowych zadań, których koszty uległy zmianie. Obrazuje to tabela 2.

Tabela 2

Kategorie inwestycji	Procent zwiększenia	Procent zmniejszenia	Procent zwiększenia netto
1. Inwestycje planu centralnego	85,3	98,2	74,4
z tego:			
— inwestycje centralne	57,6	68,0	49,1
— inwestycje zjednoczeń	26,2	30,0	22,6
— inwestycje jednostek budżetowych	1,5	0,2	2,7
2. Inwestycje planu terenowego	14,7	1,8	25,6
	100	100	100

Powyższe dane potwierdzają decydujące znaczenie w procesie zmian wartości kosztorysowych, w omawianym okresie, inwestycji planu centralnego a przede wszystkim inwestycji centralnych.

Największa płynność wartości kosztorysowych miała miejsce w resortach: górnictwa i energetyki, przemysłu ciężkiego, leśnictwa i przemysłu drzewnego, przemysłu chemicznego oraz komunikacji. Na te resorty przypadało: około 85% zwiększeń, około 86% zmniejszeń i około 81% zwiększeń netto wartości kosztorysowych inwestycji planu centralnego.

W inwestycjach planu terenowego, jak już wspomniano, tendencja wzrostu kosztów inwestycji zarysowała się bardziej wyraźnie niż w planie centralnym. Zmniejszenia wartości kosztorysowych w tej grupie inwestycji stanowiły znikomym margines. Z łącznej kwoty zwiększeń wartości kosztorysowych inwestycji planu terenowego około 62% przypadało na województwa: białostockie, gdańskie, katowickie — łódzkie, poznańskie i szczecińskie.

Omówione wyżej zmiany wartości kosztorysowych, jakie nastąpiły w 1966 roku, podobnie jak w latach ubiegłych spowodowane były głównie wprowadzonymi w toku realizacji inwestycji zmianami projektowych zdolności produkcyjnych lub innych efektów, zmianami zakresu rzeczowego inwestycji bez zmian efektów oraz urealnieniem wyceny i rozmiarów nakładów.

Znaczna część omawianych zmian wartości kosztorysowych była zdeterminowana uzasadnionymi potrzebami gospodarczymi. Równocześnie jednak w wielu przypadkach istotną ich przyczyną były błędy i nieścisłości w programowaniu oraz projektowaniu i wycenie nakładów, powstałe z winy inwestorów różnych szczebli a także biur projektów i jednostek zatwierdzających dokumentację. Wszystkie te czynniki stanowiły źródła wzrostu kosztów inwestycji w analizowanym okresie.

Wpływ tych czynników na ogólne rozmiary zwiększeń i zmniejszeń wartości kosztorysowych w 1966 roku charakteryzuje klasyfikacja zawarta w tabeli 3.

Tabela 3

(w procentach)

Kategorie inwestycji	Zwiększenia			Zmniejszenia		
	urzędowe zmiany cen	zmiany zdolności produkcyjnych lub usługowych	zmiana zakresu rzeczowego i błędy w projektach lub wycenie	urzędowe zmiany cen	zmiany zdolności produkcyjnych lub usługowych	zmiana zakresu rzeczowego i błędy w projektach lub wycenie
1	2	3	4	5	6	7
1. Inwestycje planu centralnego	15,0	43,9	41,1	17,6	21,3	61,1
z tego:						
— inwestycje centralne	16,5	48,9	34,6	17,4	17,4	65,2
— inwestycje zjednoczeń	10,7	39,3	54,0	17,9	30,4	51,7
— inwestycje jednostek budżetowych	31,0	2,8	66,2	4,8	—	95,2
2. Inwestycje planu terenowego	19,0	11,0	70,0	14,2	14,6	76,2

W kolumnach 4 i 7 oprócz błędów projektowych ujęto zmiany kosztów spowodowane zmianą zakresu inwestycji bez zmian efektów, traktując je jako zmiany wynikłe z błędów programowania.

Ponad 80% zmian wartości kosztorysowych we wszystkich grupach inwestycji, zarówno po stronie zmniejszeń, jak i zwiększeń, przypada na różnorodne rewizje programów produkcji, zmiany zakresu rzeczowego inwestycji oraz wycen nakładów.

U podłoża tak wyrażonych czynników zmian kosztów inwestycji leżały głębsze przyczyny. Dokumentacja inwestycji realizowanych, w roku 1966, opracowana w latach poprzednich, nie była oparta na racjonalnych koncepcjach programowych w skali branż gospodarczych i realnych podstawach kosztorysowych. Wynikało to w głównej mierze z ogólnie znanego braku sprecyzowania kryteriów i metod programowania rozwoju branż i gałęzi gospodarki, a w szczególności z braku:

- wyraźnie zarysowanych koncepcji perspektywicznych i wieloletnich linii rozwoju branż i gałęzi,
- zoptymalizowanych branżowych generalnych założeń inwestycyjnych,
- kryteriów wyboru racjonalnych kierunków i wariantów inwestycji.
- prawidłowych wskaźników jednostkowych kosztów inwestycji.

W znacznym stopniu zaważyły także, jak już wspomniano, mankamenty w pracy biur projektów i jednostek zatwierdzających dokumentację inwestycji, z których winy wystąpiły liczne błędy i nieścisłości w projektach inwestycji oraz w wycenie nakładów.

W ocenie zjawiska ruchu kosztów inwestycji w roku 1966 trzeba uwzględnić także wyjątkowe okoliczności charakterystyczne dla tego okresu. Przede wszystkim to, że zmiany wartości kosztorysowych zadań kontynuowanych z poprzedniej pięcioletki stanowiły w tym okresie jedynie uzupełnienie zasadniczych zmian i rewizji przeprowadzonych w latach poprzednich, a zwłaszcza w roku 1965. Tym należy głównie tłumaczyć obniżenie, w porównaniu do lat ubiegłych, wskaźnika wzrostu wartości kosztorysowych.

W pierwszej połowie roku 1966 finalizowane były prace nad projektem planu pięcioletniego na lata 1966 — 1970, z czym wiązało się dostosowywanie przez inwestorów zakresu rzeczowego i wartości kosztorysowych inwestycji do rozmiarów nakładów ustalonych na pięcioletkę. W analizowanym okresie zaczęły również działać wprowadzone rygory ekonomiczne i administracyjne, odnoszące się do zmian kosztów inwestycji. Działaniu tych czynników należy przypisać znaczne rozmiary zmniejszeń wartości kosztorysowych, jakie wystąpiły w roku sprawozdawczym w niektórych resortach.

Zmniejszenia te miały jednak przeważnie charakter formalny. Polegały one głównie na odrzucaniu realizacji niektórych obiektów lub

robót, wyłączeniu z dokumentacji inwestycji obiektów zakończonych bądź na wydzielaniu części zakresu inwestycji do sfinansowania ze środków pozainwestycyjnych. Dokonane tą drogą zmniejszenia nie stanowią więc realnej obniżki kosztów inwestycji, a przeciwnie — mogą stanowić czynnik zagrożenia wzrostu kosztów w przyszłości.

Na tle omawianych obustronnych zmian wartości kosztorysowych i towarzyszących im okoliczności wyjątkowych nadal utrzymała się wyraźna tendencja wzrostu kosztów inwestycji. Świadczą o tym nie tylko obserwacje ruchu kosztów inwestycji kontynuowanych, lecz również zadań nowo rozpoczynanych w roku 1966, których wartości kosztorysowe zwiększyły się już w pierwszym roku realizacji. Przeciętny wskaźnik wzrostu kosztów tych inwestycji wyniósł w omawianym okresie około 10%.

W toku kontroli kształtowania się kosztów inwestycji, przeprowadzanych w ubiegłym roku przez aparat banków, stwierdzono również brak istotnej poprawy w rzeczywistości określania wartości kosztorysowych inwestycji planowanych do rozpoczęcia w roku 1967 i w latach następnych (inwestycje przyszłe). Kontrole dokumentacji wybranych przyszłych inwestycji planu centralnego i terenowego wykazały znaczne zaniżenie wartości kosztorysowych, ustalonych w zbiorczych zestawieniach kosztów inwestycji. Przeciętny wskaźnik zaniżeń wyniósł około 16%. Stwierdzone zawyżenia wynosiły około 5%. Nieścisłości te stanowią zagrożenie wzrostu wartości kosztorysowych i mogą zaważyć w przyszłości na stabilizacji kosztów inwestycji, a tym samym na przebiegu procesu inwestycyjnego.

Nieprawidłowości ujawnione na tym etapie kontroli polegały głównie na błędach w zaprojektowanym zakresie rzeczowym inwestycji i wycenie nakładów. Nie obejmują one natomiast, z natury rzeczy, zagrożeń zmian kosztów, jakie mogą nastąpić w toku realizacji inwestycji na skutek podejmowania w przyszłości decyzji o zmianach programów produkcji lub zakresu rzeczowego inwestycji, które to zmiany w minionym okresie stanowiły zasadnicze źródło zmian kosztów inwestycji.

Wskaźniki stwierdzonych zaniżeń i zawyżeń wartości kosztorysowych inwestycji przyszłych kształtowały się w poszczególnych grupach następująco:

Tabela 4

Kategorie inwestycji	Procent zaniżenia	Procent zawyżenia
1. Inwestycje planu centralnego	16,0	4,8
z tego:		
— inwestycje centralne	35,8	1,5
— inwestycje zjednoczeń	10,1	6,3
— inwestycje jednostek budżetowych	13,1	7,7
2. Inwestycje planu terenowego	6,7	4,3

Jak z powyższego widać, najpoważniejsze zagrożenie wzrostu kosztów inwestycji przyszłych występuje również w inwestycjach planu centralnego, a przede wszystkim w inwestycjach centralnych. Potwierdza to dominującą rolę tych inwestycji w procesie zmian wartości kosztorysowych i kształtowaniu tendencji wzrostu kosztów inwestycji.

W toku omawianych kontroli stwierdzono w wielu przypadkach nieprzywiązywanie nadal przez inwestorów oraz organa zatwierdzające dokumentację inwestycji należytej wagi do prawidłowego określania wartości kosztorysowych w dokumentacji inwestycji. Wyrażenia tego były stwierdzone w projektach wstępnych braki odpowiedniej podbudowy analityczno-kałkułacyjnej w formie zestawień kosztów obiektów i preliminarzy nakładów — w planie centralnym dla blisko 33%, a w planie terenowym blisko dla 57% wartości kosztorysowej wynikającej z zatwierdzonych zbiorczych zestawień kosztów objętych kontrolą. Należy liczyć się z tym, że okoliczność ta będzie mieć na przyszłość ujemny wpływ na stabilizację kosztów inwestycji.

*
* *

Dla przeciwdziałania skutkom zmian wartości kosztorysowych w odniesieniu do podstawowych kierunków i proporcji rozwoju gospodarczego, określonych w planie pięcioletnim, oraz uniknięcia potrzeby przeprowadzania rewizji tego planu, jak to miało miejsce w poprzedniej pięcioletce, wprowadzony został w planie na lata 1966—1970 system planowych rezerw inwestycyjnych — resortowych i wojewódzkich³⁾. Łączna kwota utworzonych rezerw dla inwestycji planu centralnego i planu terenowego wynosi 4,2% planowanych nakładów na te inwestycje w okresie bieżącego pięciolecia.

Wzrost netto wartości kosztorysowych, jaki nastąpił w 1966 roku, to jest w pierwszym roku realizacji obecnego planu pięcioletniego, stanowił w planie centralnym około 20%, a w planie terenowym — około 21,5% łącznych rezerw resortowych i wojewódzkich utworzonych na okres całego pięciolecia.

Podkreślić trzeba, że omawiane rezerwy mają być przeznaczone nie tylko na pokrycie różnic wartości kosztorysowych realizowanych inwestycji, lecz także na pokrycie poślizgów rzeczowych tych inwestycji oraz doraźnych potrzeb inwestycyjnych nie przewidzianych w planach. Istnieje więc uzasadniona obawa, że rezerwy planowe okażą się niewystarczające na pokrycie wzrostu kosztów inwestycji, jaki wystąpi do końca pięciolecia.

Wskazuje na to znaczne zaangażowanie rezerw w roku 1966 mimo wystąpienia w tym okresie czynników nietypowych w procesie ruchu wartości kosztorysowych, które spowodowały przejściowe obniżenie wzrostu tych wartości. Uwzględnić trzeba także istniejące zagrożenie wzrostu kosztów przyszłych inwestycji, stwierdzone w wyniku omawianych wyżej kontroli dokumentacji tych inwestycji. Należy się też liczyć z tym, że nadal występować będzie proces urealniania inwestycyjnych programów branż i resortów, z czym związane będą odpowiednie zmiany wartości kosztorysowych.

Wzrost kosztów inwestycji w rozmiarach przekraczających planowe rezerwy może spowodować ujemne skutki dla koncentracji inwestycji i przyrostu nowych zdolności produkcyjnych, a tym samym zaważyć na realizacji ogólnych założeń planu pięcioletniego na lata 1966 — 1970.

Wskazuje to na potrzebę konsekwentnego wdrażania w życie wszystkich przedsięwziętych już środków zaradczych, zmierzających do poprawy stabilizacji kosztów inwestycji oraz prowadzenia wnikliwej analizy możliwości podejmowania nowych przedsięwzięć inwestycyjnych, zwłaszcza w planie centralnym, w ramach nakładów ustalonych w planie pięcioletnim.

Omawiane wyniki kontroli kosztów inwestycji w roku 1966 wskazują kierunki bankowej kontroli w tym zakresie na przyszłość. Kontrola ta powinna przyczynić się, możliwie w najszerszym zakresie, do odpowiednio wczesnego ujawniania zagrożeń wzrostu kosztów inwestycji realizowanych oraz nierealności wartości kosztorysowych inwestycji planowanych do rozpoczęcia w przyszłości.

³⁾ Uchwała nr 362/64 Rady Ministrów z dnia 28.XI.1964 roku w sprawie systemu rezerw inwestycyjnych na lata 1966—1970.

Z. Fedorowicz

GOSPODARKA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTWA PRZEMYSŁOWEGO

str. 324

cena zł 25.—

Praca obejmuje całokształt zagadnień związanych z gospodarką finansową przedsiębiorstwa przemysłowego w ujęciu mikroekonomicznym. Jest to pierwsze, kompleksowe opracowanie tego tematu, nie spotykane w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Przeznaczona dla studentów wyższych uczelni, może być również wykorzystana przez działaczy gospodarczych.

ZBIGNIEW ŁADOS

Czynności przygotowawcze do przejęcia obsługi pracy bankowej za pomocą EMC

W poprzednich artykułach na temat znajdującej się w Centrali NBP elektronicznej maszyny cyfrowej NCR 315 (EMC)¹⁾ ogólnie scharakteryzowano możliwości eksploatacyjne tego urządzenia, a także pokrótce opisano prace organizacyjne, związane z uruchomieniem Centrum Elektronicznego w NBP. Czynności przygotowawcze do podjęcia obsługi pierwszych prac banku za pomocą EMC były omawiane w „Wiadomościach NBP” nr 7/63.

Realizując zadania zawarte w projekcie wstępnym zastosowania systemu elektronicznego przetwarzania danych (SEPD) w banku przyjęto metodę fragmentarycznej adaptacji różnych dziedzin pracy bankowej do SEPD. Niektóre prace bankowe, jak na przykład sprawozdawczość i planowanie kasowe podzielono na etapy, przekazując do obsługi przez EMC kolejno poszczególne fragmenty tych prac. Jak wykazują dotychczasowe doświadczenia, czynności przygotowawcze, niezbędne dla przekazania pracy do wykonywania w Centrum Elektronicznym podzielić można na:

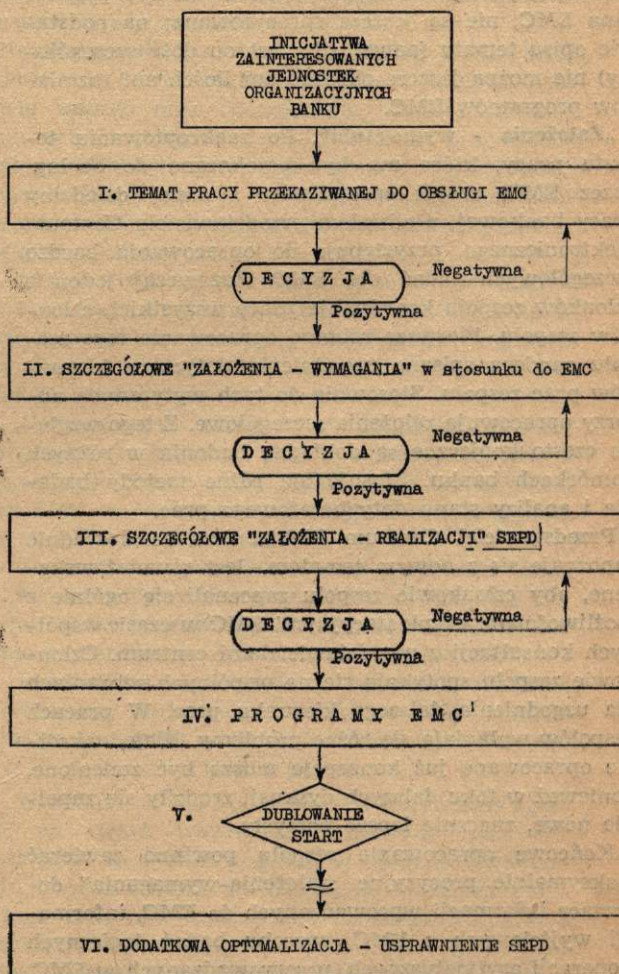
- wykonywane w większości poza Centrum Elektronicznym (rysunek 1, punkty I — II),
- wykonywane w większości w Centrum Elektronicznym (rysunek 1, punkty III — VI).

Wybór tematu rozpoczyna się zazwyczaj od dyskusji w zainteresowanej jednostce organizacyjnej banku, często z udziałem przedstawiciela centrum. W ten sposób następuje sformułowanie i ogólna charakterystyka tematu (rysunek 1, punkt I). Po zaakceptowaniu tematu, stosownie do obowiązujących w banku przepisów, kilkuosobowy zespół opracowuje bardzo szczegółowe założenia zawierające zadania dla SEPD (tzw. „założenia - wymagania” — rysunek 1, punkt II). Zatwierdzone założenia są podstawą do opracowania w Centrum Elektronicznym bardzo szczegółowych założeń dotyczących realizacji SEPD (rysunek 1, punkt III). Założenia te obejmują planowanie przebiegu programów EMC, sposobu wykorzystania pamięci zewnętrznych i wewnętrznych EMC, powiązania organizacyjne SEPD z organizacją banku, plan przejścia z systemu dawnego na nowy itp. Dopiero po zatwierdzeniu w Centrum Elektronicznym tego planu następuje opracowanie programów dla EMC i uruchomienie tych programów za pomocą EMC (rysunek 1, punkt IV). Następnie wykonuje się próby dublowania przez EMC prac wykonywanych w dalszym ciągu metodą dotychczasową, aż do podjęcia decyzji wykonywania prac wyłącznie za pomocą EMC (rysunek 1, punkt V). Po okresie stabilizacji obsługi pracy bankowej za pomocą EMC następuje dodatkowa optymalizacja programów EMC i ewentualne dalsze usprawnienie oraz rozszerzenie zakresu tej pracy (rysunek 1, punkt VI).

Oczywiście przebieg opisywanych prac przygotowawczych jest różny, zależnie od rodzaju tematu prac bankowych, adaptowanych do SEPD. Nieco inny będzie przebieg prac przygotowawczych w odniesieniu

do tematu księgowo-sprawozdawczego, inny — statystyczno-planistycznego itd. Wykonywane w EMC prace, dotyczące ekonomicznych opracowań statystycznych, wymagają stosunkowo dużej liczby różnorodnych programów. Jest rzeczą zrozumiałą, że znacznie prac statystyczno-ekonomicznych dla banku jest tego rodzaju, iż w zupełności uzasadnia większy wkład pracy zużytej na wykonanie czynności przygotowawczych. Zupełnie odmiennie będą przebiegać prace przygotowawcze do przejęcia na przykład obsługi codziennej księgowości i sprawozdawczości księgowej oddziałów bankowych. Aczkolwiek praca ta wymaga przygotowania skomplikowanych programów dla EMC, to jednak liczba tych programów jest mniejsza.

W obu przypadkach decyduje charakter prac zleconych EMC do wykonania — inny jest charakter masowych, częstych lub codziennych opracowań księgowych a inny miesięcznych, kwartalnych czy tylko rocznych opracowań statystyczno-ekonomicznych. Przy przygotowywaniu obu tych typów prac do obsługi przez EMC inna jest skala trudności, stosuje się in-

Rys. 1. Schemat przebiegu uruchamiania systemu elektronicznego przetwarzania danych

¹⁾ Zobacz „Wiadomości NBP” nr 7 i 8/67.

ne metody analizy poprzedzającej programowanie EMC, wykorzystuje inne metody programowania EMC itd. Żeby nie powiększać nadmiernie rozmiarów artykułu, podano poniżej ogólny opis prac przygotowawczych, wspólnych dla różnych tematów.

Wybór tematu. W dyskusjach nad tematem pracy, która ma być obsługiwana przez EMC, na ogół uwzględnia się następujące problemy:

1) w sposób bardzo wyraźny określa się cel przekazania pracy do obsługi przez EMC. Celem tym nie może być li tylko zmiana dotychczasowego narzędzia pracy na inne, gdyż efekty takiej zmiany mogą być nieduże lub żadne. Nie będą bowiem w tym przypadku wykorzystane znacznie bogatsze możliwości eksploatacyjne EMC w porównaniu do maszyn stosowanych dotychczas;

2) bada się, czy zasady wykonywania pracy, która ma być przekazana do obsługi za pomocą EMC, są ustabilizowane co najmniej na okres najbliższych kilku lat. Oczywiście mogą się zmieniać te elementy w danej pracy, co do których z góry założono, że będą zmienne i dostosowano do tego programy EMC. Natomiast inne zmiany mogłyby spowodować konieczność przeróbek lub opracowania zupełnie nowych programów EMC, co może być przyczyną znacznej zwłoki w realizacji tych zmian;

3) szacuje się rozmiary pracy, która ma być obsługiwana przez EMC, dotychczasowe koszty i wstępnie bada się orientacyjne efekty przekazania pracy do obsługi przez EMC. Badania tego rodzaju są bardzo trudne, gdyż założenia pracy, która ma być przekazana EMC, nie są jeszcze sprecyzowane; na podstawie opisu tematu (nawet gdy jest on dość szczegółowy) nie można jeszcze określić ani ilości, ani rozmiarów programów EMC.

„Założenia - wymagania”. Po zaakceptowaniu tematu pracy, która ma być przekazana do obsługi przez EMC, zespół specjalistów z danej dziedziny pracy bankowej, z udziałem przedstawiciela Centrum Elektronicznego, przystępuje do opracowania bardzo szczegółowych zadań dla EMC. Zazwyczaj jeden z członków zespołu koordynuje prace wszystkich członków zespołu. Pierwsze robocze opracowanie tego zespołu zawiera spisane uzgodnienia dotyczące kierunków prac zespołu. Stosownie do tych wytycznych autorzy opracowują założenia szczegółowe. Z tego względu często konieczne są dokładne badania w różnych komórkach banku. Stosuje się różne metody badania i analizy stanu dotychczasowego prac.

Przedstawiciel Centrum Elektronicznego dokładnie zapoznaje się z nowym tematem. Jest również wskazane, aby członkowie zespołu zapoznali się ogólnie z możliwościami eksploatacyjnymi EMC w czasie wspólnych konsultacji z przedstawicielami centrum. Członkowie zespołu spotykają się na wspólnych zebraniach dla uzgodnienia dalszego kierunku prac. W pracach zespołów wylaniają się różne problemy. Niejednokrotnie opracowane już koncepcje muszą być zmienione, ponieważ w toku dalszych dyskusji zrodziły się zupełnie nowe, znacznie lepsze pomysły.

Końcowe opracowanie zespołu powinno zawierać maksymalnie precyzyjne „założenia-wymagania” dotyczące informacji wprowadzanych do EMC, informacji wyjściowych z EMC, sposobu badań logicznych i operacji arytmetycznych, przeprowadzanych w EMC, wszystkich związanych z tym założeń organizacyjnych, prawnych, projektów zamierzeń perspektywicznych

przy rozszerzaniu zakresu prac EMC, oceny stabilności założeń itp.

Wyniki prac omawianego zespołu mają donieść znaczenie dla efektywności przyszłych prac wykonywanych za pomocą EMC i dlatego są najważniejsze z wszystkich czynności poprzedzających przejęcie obsługi przez EMC. Dotychczasowe doświadczenia różnych użytkowników EMC wykazały, iż jest to z pewnością najtrudniejszy fragment prac przygotowawczych. Ogólną przyczyną tych trudności jest bardzo duża pracochłonność tego typu badań i prac, a specjaliści, którzy mogliby się zająć tymi pracami, są z reguły poważnie zaabsorbowani bieżącymi pracami. Największym i zarazem najtrudniejszym problemem, jaki wylania się przed twórcami „założeń-wymagań” dla EMC, jest odpowiedź na pytanie: czy i w jakim stopniu zmieniać dotychczasowy system pracy (zasad ewidencji, statystyki, planowania itp.), tak aby w maksymalnym stopniu wykorzystać możliwości eksploatacyjne EMC?

Problem ten jest tym poważniejszy, iż w większości przypadków korzyści z zastosowania EMC są wprost proporcjonalne do rozmiarów i zakresu zaprojektowanych usprawnień w danej dziedzinie pracy. Zespół przygotowujący „założenia-wymagania” zazwyczaj natrafia na trudności związane z dużymi rozmiarami problemu oraz z olbrzymią masą szczegółów, które mają być sformułowane w założeniach. Jak wykazały doświadczenia, wskazane jest najpierw opracowanie ogólnej koncepcji tematu i podzielenie go na etapy. W takim przypadku zespół przygotowuje założenia dla pierwszego etapu, które po zatwierdzeniu są przekazywane do realizacji w Centrum Elektronicznym. Równocześnie zespół podejmuje opracowanie założeń do następnego etapu tego samego tematu. Metoda ta umożliwi sukcesywne opracowywanie programów dla EMC i jest wskazana wówczas, gdy zespół przygotowujący „założenia-wymagania” ma sprecyzowany pogląd na całość pracy, tak aby założenia dotyczące następnych etapów pracy nie powodowały zmiany poprzednio opracowanych „założeń-wymagań”, co zdezaktualizowałoby programy EMC.

Duża dokładność pracy zespołu opracowującego „założenia-wymagania” jest podstawowym warunkiem przydatności programów opracowanych dla EMC. W razie pominięcia przez zespół pewnych istotnych szczegółów pracy bankowej — czynności te nie będą również wykonane w EMC. Niekiedy braki takie ujawniają się niestety dopiero w okresie dublowania pracy przez centrum (rysunek 1, punkt V) i powodują poważne trudności przy adaptacji SEPD. Oprócz wymienionych już powyżej informacji, jakie powinien zawierać projekt „założeń-wymagań”, konieczne jest podanie w projekcie m. in. rodzajów błędów, jakie w praktyce występują w informacjach przekazywanych do EMC, powiązań rachunkowych w liczbach dotyczących kwot, a także powiązań formalno-logicznych w symbolach, numeracji itd. w różnych opracowaniach, które mają być dostarczane do odbiorców opracowań EMC. Wszystkie te informacje będą mogły być wykorzystane do zaprogramowania kontroli przeprowadzanych przez EMC.

Bardzo często projektodawcy założeń opracowują nowe formularze, nowe zasady numeracji i systematyki symboli statystycznych, księgowych itp. Niekiedy konieczne jest zaprojektowanie innego podziału czyn-

ności w jednostkach organizacyjnych banku w zakresie prac przejętych do wykonania przez EMC. Wymaga to wówczas opracowania nowych schematów obiegu dokumentów, schematów przedstawiających nowe zadania poszczególnych komórek itd.

Zespół przygotowujący „założenia-wymagania”, powinien często zastanawiać się nad tym, **jakie jeszcze użyteczne prace mogłyby wykonać EMC na podstawie zgromadzonych informacji oraz czy kosztem uzupełnienia posiadanych przez EMC informacji nie mogłyby ona wykonać jeszcze innych, bardzo użytecznych opracowań?**

Pytania te i odpowiedzi na nie przyczyniają się niewątpliwie do maksymalnego zrealizowania zasady integralności przetwarzania danych w granicach określonych efektywnością wykonywania tych prac za pomocą EMC. Realizacja tej zasady na ogół napotyka w praktyce duże trudności, wynikające niekiedy z trudności sformułowania dalszych zadań dla EMC (do bardziej integralnego przetwarzania w EMC), z braku pewnego minimum stabilizacji zasad wykonywania opracowań będących kontynuacją opracowań EMC, a niekiedy z niechęcią do przekazania do obsługi przez EMC od razu zbyt dużego zakresu zadań. W skrajnych przypadkach mogą powstać takie sytuacje, że po dopisaniu kilku liczb oraz dla zachowania bardziej „tradycyjnego” układu, opracowania EMC są przerabiane „ręcznie” i przepisywane. W tym przypadku EMC wykonuje „półfabrykaty”, a nie wyroby gotowe, co wydatnie zmniejsza efektywność SEPD. Wydaje się, że w zakresie integralności przetwarzania danych w EMC można często znaleźć bardzo użyteczne rozwiązania kompromisowe.

Założenia do realizacji SEPD. Centrum Elektroniczne otrzymuje zatwierdzone „założenia-wymagania” do realizacji. Jednakże zazwyczaj nie są to materiały wystarczające do opracowania programów dla EMC. Prace przygotowawcze w Centrum Elektronicznym składają się z różnych czynności. Pierwszą pracą przygotowawczą jest opracowanie założeń do realizacji SEPD. Opracowanie to obejmuje:

1. Przygotowanie generalnych założeń dotyczących sposobu wykorzystania EMC przy realizacji danej pracy. Generalne założenia obejmują podstawowe informacje o zastosowaniu poszczególnych jednostek peryferyjnych EMC, o sposobie perforowania danych wejściowych, główne koncepcje dotyczące podziału cykli programów EMC według typów opracowań wykonywanych w danej pracy itp.

2. Rozplanowanie podstawowych zbiorów informacji w magnetycznych kartach lub taśmach, rozplanowanie poszczególnych programów z ogólnym scharakteryzowaniem zadań każdego programu, określenie podstawowych wymogów co do metod programowania EMC itd. W tym celu wykonuje się odpowiednie schematy obrazujące powiązania istniejące w danej pracy.

3. Opracowanie bardzo szczegółowych (pisemnych) założeń dotyczących każdego programu lub cykli programów. Założenia obejmują m. in. wzory tabulogramów drukowanych przez EMC, algorytmy obliczeń, wymogi dotyczące badań logicznych, wymogi co do systemu kontroli itp.

Opracowania tego rodzaju mogą wykonywać wyłącznie pracownicy mający doświadczenie w programowaniu EMC oraz zorientowani w pracy banku, która ma być przedmiotem obsługi EMC. Są to tak

zwani analitycy systemu elektronicznego przetwarzania danych. Od zaprojektowanych rozwiązań w zakresie SEPD w dużym stopniu zależy sprawnny przebieg tej pracy w EMC. Od analityka wymaga się nie tylko optymalnych koncepcji realizacji SEPD, ale również dużej dokładności w opracowywaniu szczegółowych założeń do zaprogramowania EMC. Pomińcie choćby najdrobniejszych szczegółów przez analityka powoduje zakłócenia w obsłudze przejmowanej przez Centrum Elektroniczne pracy oraz konieczność zmiany bądź też opracowania zupełnie nowych programów, a w konsekwencji powstaje zwłoka w przekazaniu prac do wykonania przez EMC. Dużym ułatwieniem w tych pracach są starannie wykonane „założenia-wymagania”.

Analityk z Centrum Elektronicznego współpracuje stale z zainteresowaną jednostką organizacyjną banku, która równolegle przygotowuje odpowiednie zarządzenia wykonawcze i przeprowadza instruktaż w zakresie zmian w dotychczasowym trybie postępowania. Współpraca ta jest kontynuowana również przez cały czas obsługi wykonywanej przez centrum w zakresie różnych zmian i udoskonaleń inicjowanych przez jednostki organizacyjne banku lub centrum. Do obowiązków analityka SEPD należy ponadto wykonywanie jeszcze wielu innych prac, jak na przykład: opracowanie schematu operatywnego przetwarzania w EMC organizowanej pracy, objaśnianie programistom szczegółowych założeń realizacji dla SEPD, udział w próbach uruchomienia użytkowego wykonania danej pracy za pomocą EMC itd.

Programowanie. Do zadań programisty EMC należy opracowanie i uruchomienie programu EMC na podstawie założeń oraz sporządzenie bardzo dokładnej dokumentacji programowej. Przeważnie programista musi uzupełnić otrzymane założenia różnymi dodatkowymi, drugorzędnymi informacjami, gdyż spisanie wszystkich najdrobniejszych założeń jest w praktyce często niemożliwe.

1. Programista rozpoczyna swe prace od analizy i ewentualnego uzupełnienia założeń. Następnie opracowuje generalną koncepcję konstrukcji programu. Przy tej okazji dokonuje się również wyboru tak zwanego języka programowania.

2. Podstawowym „szkieletem” programu jest tak zwany schemat blokowy. Jest to rysunek, w którym rozplanowuje się czynności, jakie będą wykonywane przez EMC w poszczególnych fragmentach programu. Schemat ten jest sprawdzany.

3. Programista opracowuje tekst programu. Tekst ten jest sprawdzany przez drugą osobę (kontrola formalna). Tekst programu perforuje się w kartach lub taśmie papierowej w celu wczytania go do EMC.

4. Programista opracowuje fikcyjne, ale możliwie wszechstronne informacje wejściowe dla kontroli przebiegu programu w EMC. Informacje te perforuje się w kartach lub w taśmie papierowej.

5. Wczytany do EMC program jest tłumaczony przez EMC na „język wewnętrzny” maszyny, ponieważ programista opracował program w „języku zewnętrznym”, niezrozumiałym dla obwodów logicznych EMC. Do tego celu wykorzystuje się translator (program-tłumacz) dostarczany przez producenta EMC. Dla każdego „języka zewnętrznego” stosuje się inny translator. (Na temat „języków wewnętrznych” będą opracowane oddzielne artykuły). Przy okazji takiego tłumaczenia w EMC translator wyszukuje różne błędy

formalne, jakie znajdują się jeszcze w programie. Po poprawieniu tych błędów z reguły konieczne jest ponowne wczytanie programu do EMC i tłumaczenie.

6. Po usunięciu błędów formalnych programista przeprowadza próbę działania programu w EMC na przygotowanych fikcyjnych informacjach wejściowych (tzw. danych testowych). Jest to tak zwane testowanie programu. Trzeba w tym miejscu wyjaśnić, iż przy kilkuset lub kilku tysiącach rozkazów w programie dla EMC programista nie ma możliwości opracowania całkowicie bezbłędnego programu, który od razu nadawałby się do użytku. Wskazują na to doświadczenia programistów różnych EMC i do bardzo rzadkich przypadków należą w praktyce programy duże lub średnich rozmiarów, które po tłumaczeniu w EMC i po przetestowaniu na wszechstronnych próbnych danych są od razu bezbłędne i nadają się do użytku bez żadnych przeróbek. Oczywiście nie ulega również wątpliwości, iż liczba błędów w programie zależy od dokładności pracy programisty.

7. Po sprawdzeniu programu na danych fikcyjnych następuje sprawdzanie na podstawie informacji prawdziwych, przy współpracy z innymi programami dotyczącymi tej samej pracy. Gdy próby te są już wykonywane z pozytywnymi rezultatami, można przystąpić do dublowania pracy.

Dublowanie. Przygotowanie przetwarzania danych wymaga przeważnie dłuższych przygotowań organizacyjnych. Pracownicy komórek współpracujących z Centrum Elektronicznym zapoznają się z zasadami współpracy, z nowym sposobem przekazywania informacji dla EMC oraz formą opracowań, jakie będzie im dostarczać EMC. Zazwyczaj wcześniej przystępuje się do przygotowywania, perforowania i dostarczania do EMC podstawowego zbioru informacji, na przykład: adresów, numerów rachunków itp., dotyczących klientów oddziału banku lub danych statystycznych z ubiegłych lat i ubiegłych miesięcy bieżącego roku. W tym okresie szkoli się też pracowników perforujących te informacje, pracowników kontrolujących dane wejściowe i wyjściowe w Centrum Elektronicznym i operatorów obsługujących EMC w zakresie różnych szczegółów wprowadzanej pracy. Gdy prace te zostaną zakończone, można przystąpić do użytkowej obsługi nowej pracy.

Niestety dokumenty, na przykład sprawozdawcze, są niekiedy niestandardowo wypełnione, niezgodnie z ustalonymi zasadami, co powoduje pomyłki przy per-

forowaniu danych i wymaga wprowadzania odpowiednich korekt. Możliwość popełnienia tego rodzaju błędów i usterek powinna być przewidziana i w programach EMC powinien być ustalony odpowiedni tryb postępowania. Doświadczenia wskazują jednak, że organizatorom SEPD, trudno jest zaobserwować i przewidzieć wszystkie możliwe błędy, jakie występują w informacjach przesyłanych do EMC.

Okres dublowania służy ponadto do sprawdzenia terminowości dostarczania informacji do EMC oraz terminowości wysyłania gotowych opracowań przez Centrum Elektroniczne. Dla zorganizowania prawidłowego przebiegu prac EMC ustalany jest dekadowy harmonogram pracy EMC, przewidujący terminy wykonania poszczególnych prac z dokładnością do 15 minut. W razie spóźnienia się na przykład jednego oddziału banku z dostarczeniem informacji, które mają być opracowywane za pomocą EMC, mogą nastąpić poważne opóźnienia, gdyż EMC w najbliższych terminach może być całkowicie zajęta (Centrum Elektroniczne pracuje na trzy zmiany).

Tak więc okres dublowania daje odpowiedź na pytania:

— czy informacje dla EMC są dostarczane w terminie?

— czy dokumenty księgowe lub sprawozdawcze są prawidłowo wypełnione?

— czy stan przygotowania Centrum Elektronicznego do przejęcia tej pracy jest zadowalający?

Po konsultacjach zainteresowanej jednostki organizacyjnej banku z centrum i po ocenie przebiegu dublowania podjęta zostaje decyzja o zaniechaniu wykonywania prac metodą tradycyjną. Oczywiście z góry uzgadnia się tryb postępowania na wypadek ewentualnych awarii EMC, które — jak wynika z dotychczasowej praktyki — zdarzają się bardzo rzadko.

Optymalizacja. Na ogół odbiorcy opracowań EMC po pewnym okresie współpracy z Centrum Elektronicznym zgłaszają dodatkowe życzenia lub różne zarządzenia wykonawcze uzasadniają celowość ewentualnych zmian w programach. Gdy po pewnym okresie praca wykonywana w EMC ma już ustabilizowane założenia, można zrewidować opracowane dla EMC programy i podjąć prace badawcze nad ewentualnym usprawnieniem przebiegu programów w EMC w celu dodatkowego zmniejszenia wykorzystania czasu pracy EMC. Przy tej okazji można zrealizować w programach dla EMC różne dodatkowe życzenia odbiorców opracowań EMC.

S. Łysko

TEORIA CEN W RADZIECKICH DYSKUSJACH EKONOMICZNYCH

str. 336

cena zł 24.—

Przedmiotem pracy jest ewolucja poglądów na temat cen w Związku Radzieckim. Autor zajmuje się dyskusją o cenach w latach dwudziestych, przeprowadza krytyczną analizę ówczesnych i późniejszych poglądów, systematyzuje występujące aktualnie w literaturze radzieckiej poglądy na teoretyczne podstawy kształtowania cen.

KAZIMIERZ NEUMANN

Sieć bankowa w krajach socjalistycznych

Podstawowym zadaniem aparatu bankowego w krajach socjalistycznych jest kreowanie środków pieniężnych i stawianie ich do dyspozycji jednostek gospodarczych. Formą kreacji środków pieniężnych jest kredyt bankowy. W małym stopniu także zakup pieniądza zagranicznego i kursu monetarnego. Za pośrednictwem kredytu pieniądź jest wprowadzany do obiegu zarówno w drodze wypłat gotówkowych, jak i w drodze zapisów na rachunkach bankowych.

Dalszymi zadaniami socjalistycznego aparatu bankowego są: organizowanie rozliczeń pieniężnych krajowych i z zagranicą, regulowanie obiegu pieniądza gotówkowego oraz obsługa kasowa i rozliczeniowa budżetu państwa. Wykonywanie tych zadań powoduje koncentrację wszystkich operacji pieniężnych danego kraju na rachunkach bankowych. Ponadto socjalistyczny aparat bankowy wykonuje kontrolę finansowo-gospodarczą jednostek gospodarczych pod kątem widzenia planowego i prawidłowego rozwoju gospodarki narodowej.

Organizacja banków socjalistycznych, zakres ich czynności oraz podstawowe zasady i formy działania są do siebie podobne. We wszystkich krajach obozu socjalistycznego banki są samodzielnymi jednostkami gospodarczymi, posiadają oddzielne władze i własne fundusze. Podstawowe zasady działania systemu bankowego są we wszystkich tych krajach takie same. Cały aparat bankowy jest skoncentrowany w rękach państwa. Bank emisyjny centralizuje decyzje w zakresie kredytowania i rozliczeń. W większości krajów istnieją banki specjalne, których kompetencje są ściśle określone i wyraźnie rozgraniczone. Wszystkie mają własne statuty.

Działalność banków jest w trzech głównych dziedzinach ich pracy — emisyjnej, kredytowej i walutowo-dewizowej — podporządkowana zadaniom gospodarczym państwa, ustalonym w państwowych planach gospodarczych oraz w specjalnych bankowych planach kredytowych, kasowych i obrotów płatniczych z zagranicą. Koordynacja tej działalności z polityką gospodarczą państwa następuje w trybie nadzoru sprawowanego przez naczelną organa państwowe w ramach ich specjalnych uprawnień w dziedzinie ekonomicznej działalności aparatu bankowego. Pewne odchylenia od tych zasad mają miejsce tylko w Jugosławii.

Związek Radziecki, Polska, Czechosłowacja i Chińska Republika Ludowa posiadają w krajach kapitalistycznych — Chiny w Hongkongu i Makao — banki handlowo-clearingowe. Są to albo filie banków socjalistycznych albo formalnie oddzielne banki, prowadzone według norm prawa handlowego, obowiązującego w danym kraju kapitalistycznym.

Ludowa Republika Albanii

Ludowa Republika Albanii posiada tylko jeden bank — „Państwowy Bank Albanii”. Jest to bank emisyjny, który koncentruje całość obrotów pieniężnych i kredytowych kraju, kontroluje gospodarczą i finansową działalność przedsiębiorstw i instytucji,

jest centralą rozliczeniową, sprawuje kasową obsługę budżetu państwa. Administruje dotacjami budżetu na finansowanie nakładów inwestycyjnych. Wykonuje wszystkie czynności bankowe w obrocie z zagranicą. Sprawami walutowo-dewizowymi zarządza przy ścisłej współpracy z Ministerstwem Finansów.

Poza wymienionym bankiem w Albanii istnieje sieć kas oszczędnościowo-ubezpieczeniowych, które gromadzą oszczędności ludności, wykonują operacje ubezpieczeniowe i udzielają ludności kredytów konsumpcyjnych.

Ludowa Republika Bułgarii

Bułgarski Bank Ludowy jest bankiem emisyjnym, który kredytuje i kontroluje przedsiębiorstwa przemysłowe, handlowe, transportowe oraz rolnictwo. Realizując zasadę kompleksowej obsługi przez jeden bank całej działalności gospodarczej kredytobiorcy, funkcje banku obejmują kredytowanie i kontrolę jego działalności zarówno eksploatacyjnej, jak i inwestycyjnej (kredytowanie i kontrolę nakładów inwestycyjnych i na kapitalne remonty, administrację i kontrolę dotacji budżetowych na finansowanie wzrostu środków trwałych, kredytowanie działalności eksploatacyjnej, organizowanie rozliczeń, kontrolę funduszu płac) — w ramach rocznych planów kredytowych i kasowych. Jest centralą rozliczeniową kraju, wykonuje kasową obsługę budżetu państwa.

Bułgarski Bank Handlu Zagranicznego przeprowadza pod kontrolą Bułgarskiego Banku Ludowego i przy ścisłej z nim współpracy operacje bankowe związane z obrotami z zagranicą, w szczególności udziela i zaciąga kredyty zagraniczne, przeprowadza rozliczenia w handlu z zagranicą, załatwia sprawy walutowe i dewizowe. Kredytuje i kontroluje centrale handlu zagranicznego. Kapitał banku wynosi 40 mln lewów.

Państwowa Powszechna Kasa Oszczędności jest zbiornicą oszczędności ludności. Ponadto kredytuje i kontroluje te jednostki gospodarcze, które nie podlegają kompetencji innych banków, w szczególności udziela kredytów i pożyczek konsumpcyjnych ludności, kredytuje spółdzielcze i indywidualne budownictwo mieszkaniowe i remonty domów mieszkalnych.

Chińska Republika Ludowa

Sieć bankową w Chińskiej Republice Ludowej tworzą następujące banki:

Ludowy Bank Chin. Jest to bank emisyjny i centrala rozliczeń pieniężnych. Udziela kredytów krótkoterminowych gospodarce narodowej i wykonuje kasową obsługę budżetu państwa. Wykonując operacje pieniężne związane z handlem zagranicznym, przeprowadza rozliczenia z zagranicą, sprawuje nadzór i kontrolę nad operacjami i rozliczeniami z zagranicą przeprowadzanymi przez inne banki. Wykonuje operacje związane z zakupem złota i srebra. Kredytuje

i kontroluje centrale handlu zagranicznego i inne instytucje przeprowadzające z zagranicą operacje pieniężno-walutowe, towarowe i usługowe.

Sprawuje nadzór i kontrolę nad następującymi bankami specjalnymi:

Ludowym Bankiem Budowlanym Chin (The Peoples Construction Bank of China), który finansuje nakłady inwestycyjne z dotacji budżetowych oraz udziela dla przedsiębiorstw budownictwa inwestycyjnego długoterminowych kredytów inwestycyjnych i krótkoterminowych kredytów obrotowych. Finansuje budownictwo i remonty mieszkaniowe.

Bankiem Rolnym Chin (The Agricultural Bank of China), który udziela kredytów jednostkom gospodarki rolnej — gospodarstwom państwowym, spółdzielczym, wiejskim komunom ludowym i indywidualnym rolnikom, ogrodnikom, sadownikom i rybakom. Rozprowadza i administruje dotacjami budżetowymi dla rolnictwa i gospodarki leśnej, ogrodniczej, hodowlanej, sadowniczej i rybnej. Ponadto kieruje działalnością wiejskich spółdzielni kredytowych i kontroluje ją.

Bankiem Komunikacyjnym (The Bank of Communications), który udziela kredytów inwestycyjnych i obrotowych oraz przeprowadza operacje rozliczeniowe dla mieszanych przedsiębiorstw państwowo-prywatnych.

Bankiem Chin (The Bank of China), który wykonuje operacje walutowo-dewizowe (w szczególności rozlicza około 90% przekazów pieniężnych od Chińczyków z Hongkongu i z zagranicy), przeprowadza rozliczenia międzynarodowe, rozliczenia z tytułu handlu zagranicznego, z tytułu asekuracji zagranicznych itd. — na zlecenie i pod ścisłą kontrolą Ludowego Banku Chin.

Obok tych czterech głównych banków specjalnych działa w ograniczonym zakresie, głównie w zakresie operacji z zagranicą, pod ścisłą kontrolą Ludowego Banku Chin, kilka nie zlikwidowanych jeszcze drobnych banków. Są to:

- National Industrial Bank of China — Pekin,
- Kincheng Banking Corporation — Szanghaj,
- Chekiang First Bank of Commerce — Szanghaj,
- China and South Sea Bank — Szanghaj,
- National Commercial Bank — Szanghaj.

Obok sieci bankowej istnieje w Chinach sieć spółdzielni kredytowych, które gromadzą oszczędności ludności, kredytują rolnicze spółdzielnie, komuny ludowe, gospodarkę rolną i leśną przy ścisłej współpracy i pod kontrolą Banku Rolnego Chin.

W Chińskiej Republice Ludowej działają następujące obce banki:

- 1) The Chartered Bank — centrala w Londynie, oddział w Szanghaju;
- 2) Hongkong and Shanghai Banking Corporation — centrala w Hongkongu, oddział w Szanghaju;
- 3) Oversea — Chinese Banking Corporation Ltd — centrala w Singapurze, oddziały w Amoy i w Szanghaju.

Czechosłowacka Republika Socjalistyczna

Czechosłowacki Bank Państwowy jest bankiem emisyjnym, który udziela kredytów krótkoterminowych całej gospodarce narodowej (z wyjątkiem kredytów dla central handlu zagranicznego), kontroluje wykorzystanie tych kredytów, finansuje z dotacji budżetowych

inwestycje centralne i kredytuje inne nakłady inwestycyjne całej gospodarki, jest centralą rozliczeniową, wykonuje kasową obsługę budżetu państwa. Kieruje obrotem płatniczym z zagranicą, prowadzi operacje z centralnymi bankami innych krajów, zarządza rezerwami dewizowymi.

Czechosłowacki Bank Handlowy SA kredytuje i kontroluje centrale handlu zagranicznego, przeprowadza wszelkiego rodzaju operacje z zagranicą łącznie z zakupem i sprzedażą metali szlachetnych, wykonuje czynności arbitrażowe, dokonuje operacji depozytowych i kredytowych w walucie zagranicznej oraz operacji kredytowych i rozliczeniowych z tytułu handlu zagranicznego. Kapitał banku wynosi 500 milionów koron.

Zivnostenska Banka n.p. — operacje bankowe z zagranicznymi prywatnymi klientami oraz w zakresie płatności niehandlowych z zagranicą. Wymienia waluty obce. Kapitał banku wynosi 80 milionów koron. Posiada oddział w Londynie.

Państwowa Kasa Oszczędności gromadzi pieniężne oszczędności ludności, przeprowadza rozliczenia bezgotówkowe ludności i organizacji społecznych, udziela kredytów na indywidualne spółdzielcze budownictwo mieszkaniowe i na remonty budynków mieszkalnych, kredytuje indywidualnych rolników i rzemieślników wiejskich, udziela pożyczek na cele konsumpcyjne ludności.

Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii

System kredytowy Jugosławii ulega stałej ewolucji. Według stanu na początek 1967 roku zespół instytucji bankowych tego kraju tworzą:

Narodowy Bank Jugosławii, który jest bankiem emisyjnym. Wykonywane przez ten bank funkcje emisyjne i refinansowe oraz w dziedzinie rozliczeń międzynarodowych mają na celu zapewnienie prowadzenia jednolitej w całym kraju i z zagranicą polityki pieniężnej, kredytowej, rozliczeniowej i dewizowej, zgodnie z wymogami wewnętrznej stabilności oraz należytej płynności w rozliczeniach krajowych i z zagranicą. Sam nie udziela kredytów, tylko reguluje politykę kredytową banków operacyjnych (gospodarczych) przez refinansowanie ich akcji kredytowej oraz przez określanie wysokości obowiązkowych rezerw tych banków w Narodowym Banku Jugosławii. Ponadto ma prawo ustalania szczegółowych warunków określania przez banki operacyjne zdolności kredytowej kredytobiorców tych banków, wydawania zaleceń odnośnie prowadzenia polityki kredytowej (pojęcie kredytu krótkoterminowego, maksymalny termin jego spłaty, ustalenie maksymalnej stopy procentowej) oraz podejmowania innych stosownych środków regulujących i koordynujących krajową politykę kredytową. Zakres centralnego regulowania przez Narodowy Bank Jugosławii stosunków między bankami operacyjnymi i ich klientami został ostatnio ograniczony do niezbędnego minimum.

W dziedzinie rozliczeń międzynarodowych zadaniem banku jest zachowanie płynności w rozliczeniach z zagranicą, regulowanie trybu dokonywania płatności zagranicznych, zajmowanie się gromadzeniem i utrzymywaniem rezerw dewizowych, skup złota i innych metali szlachetnych, wpływanie na stosunki kredytowe z zagranicą. Narodowy Bank Jugosławii ma również prawo przyjmować wkłady w walucie obcej.

Banki operacyjne (gospodarcze): inwestycyjne, komercyjne (handlowe) i mieszane inwestycyjno-komercyjne.

Pod koniec 1966 roku w Jugosławii istniało ponad 200 banków operacyjnych. Funkcje banków inwestycyjnych pełnią: dwa dawne banki specjalne (Jugosłowiański Bank Inwestycyjny i Jugosłowiański Bank Rolny), dawne banki republikańskie sześciu republik i dwu okręgów autonomicznych, około 50 dawnych banków komunalnych i 43 nowe banki, założone w latach 1965 i 1966 przez przedsiębiorstwa i organizacje społeczno-gospodarcze. Funkcje banków handlowych pełnią Jugosłowiański Bank Handlu Zagranicznego, ponad 40 dawnych banków komunalnych i 63 nowe banki założone przez przedsiębiorstwa i organizacje. Pozostałe banki pełnią funkcje mieszane — inwestycyjne i handlowe.

Na środki banków operacyjnych składają się:

- środki zdeponowane w tych bankach (w bankach komercyjnych także wkłady oszczędnościowe ludności),
- wkłady założycielskie wniesione przez przedsiębiorstwa, inne organizacje i wspólnoty społeczno-polityczne,
- dochody własne,
- środki uzyskane w drodze kredytu w kraju i za granicą.

Ponadto Narodowy Bank Jugosławii udziela bankom operacyjnym kredytów do wysokości odpowiadającej 35% środków stanowiących podstawę obliczenia obowiązkowej rezerwy banków operacyjnych w Narodowym Banku Jugosławii. To ograniczenie ma przyczynić się do zmniejszenia kredytów krótkoterminowych z emisji.

Banki operacyjne mogą prowadzić także operacje kredytowe z zagranicą. W szczególności mogą zaciągać kredyty zagraniczne, udzielać gwarancji przedsiębiorstwom w związku z umowami zawieranymi przez te przedsiębiorstwa za granicą, udzielać przedsiębiorstwom kredytu na eksport towarów lub na wykonywanie za granicą na kredyt usług lub robót inwestycyjnych. Prowadzenie tego typu operacji zagranicznych wymaga jednak porozumienia z Narodowym Bankiem Jugosławii i spełnienia jego warunków, takich jak dysponowanie przez dany bank operacyjny odpowiednimi rezerwami dewizowymi (obecnie minimum 5 milionów nowych dinarów). Od stycznia 1967 roku uprawnienia do dokonywania transakcji finansowych z zagranicą posiada Narodowy Bank Jugosławii i 16 innych banków (byłe banki federalne: Jugosłowiański Bank Inwestycyjny, Jugosłowiański Bank Handlu Zagranicznego, Jugosłowiański Bank Rolny oraz trzynaście innych banków operacyjnych).

Instytucje oszczędnościowo-kredytowe: Pocztowa Kasa Oszczędności (obejmująca swym zasięgiem całą Federację), terenowe kasy oszczędnościowe, spółdzielnie oszczędnościowo-kredytowe, spółdzielnie rolnicze i inne oraz oddzielnie zorganizowana służba oszczędnościowo-kredytowa w przedsiębiorstwach, zajmujących się produkcją rolną lub eksploatacją lasów.

W Jugosławii banki nie prowadzą obsługi kasowej. Prowadzą jedynie ewidencję stanów rachunków bankowych swoich klientów. Czynności związane z obsługą kasową klientów oraz prowadzenie rachunków klientów wykonuje specjalna instytucja pod nazwą

„Służba Księgowości Społecznej”. Środki przedsiębiorstw, innych organizacji, wspólnot społeczno-politycznych itd., ewidencjonowane na właściwych kontaktach Służby Księgowości Społecznej, są uważane za depozyty tego banku, z którym deponenti (przedsiębiorstwa itd.) zawarli umowy o lokowaniu swych środków.

W celu rozpatrywania zagadnień będących przedmiotem wspólnego zainteresowania banków i w celu koordynowania ich działalności utworzono Radę Banków. W skład Rady wchodzi dyrektorzy banków operacyjnych. Gubernator Narodowego Banku Jugosławii jest z urzędu członkiem Rady i przewodniczy na jej posiedzeniach.

Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna

Centralny Bank Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej jest bankiem emisyjnym, który rozprawdza i administruje dotacjami budżetowymi na cele inwestycyjne i inne gospodarcze, udziela kredytów długo- i krótkoterminowych i w pewnym zakresie (inwestycje szybko rentujące się w przemyśle, inwestycje rolnicze) na cele inwestycyjne — z wyjątkim dziedzin, zastrzeżonych dla banków Przemysłowego i Handlu Zagranicznego. Organizuje rozliczenia pieniężne całej gospodarki, wykonuje kasową obsługę budżetu państwa i kasową obsługę gospodarki narodowej. Kontroluje działalność Banku Handlu Zagranicznego.

Bank Handlu Zagranicznego KRLD kredytuje transakcje związane z handlem zagranicznym, przeprowadza operacje walutowe i rozliczenia międzynarodowe.

Bank Przemysłowy kredytuje i kontroluje gospodarkę finansowo-pięniężną spółdzielni rolniczych.

Państwowe Kasy Oszczędności gromadzą oszczędności ludności. Są kontrolowane przez Centralny Bank KRLD.

Republika Kuba

Istnieje tylko jeden bank: **Narodowy Bank Kuby**. Jest to bank emisyjny, który finansuje z dotacji budżetowych i drogą kredytową inwestycje całej gospodarki, udziela kredytów na cele eksploatacyjne, przeprowadza krajowe rozliczenia pieniężne, wykonuje kasową obsługę budżetu państwa, przyjmuje wkłady oszczędnościowe ludności, wykonuje wszelkie operacje i rozliczenia z zagranicą.

Mongolska Republika Ludowa

Mongolska Republika Ludowa posiada tylko jeden bank: **Państwowy Bank Mongolskiej Republiki Ludowej**. Jest to bank emisyjny, który rozprawdza dotacje budżetowe, kredytuje całą gospodarkę narodową, przeprowadza rozliczenia pieniężne, wykonuje kasową obsługę budżetu państwa, przeprowadza wszelkie operacje i rozliczenia z zagranicą.

Ponadto w Mongolii istnieje sieć **kas oszczędności**.

Niemiecka Republika Demokratyczna

W skład aparatu bankowego Niemieckiej Republiki Demokratycznej wchodzi:

Niemiecki Bank Emisyjny. Do zakresu jego działalności należą: emisja, regulowanie obiegu gotówkowe-

go i przeprowadzanie rozliczeń bezgotówkowych, obsługa kasowa budżetu państwa, refinansowanie innych banków, kredytowanie i kontrola gospodarki narodowej (z wyjątkiem rolnictwa i leśnictwa, budownictwa i kolei państwowych). W sprawach rozliczeń z zagranicą czuwa nad właściwym wykonaniem obrotów płatniczych i rozliczeniowych kraju, ustala kursy walut i dewiz, skupuje i sprzedaje wartości dewizowe.

Niemiecki Bank Inwestycyjny. Finansuje ze środków budżetowych, kredytuje i kontroluje inwestycje przedsiębiorstw uspołecznionych i przedsiębiorstw państwowo-prywatnych, instytucji państwowych i gospodarczych — z wyjątkiem inwestycji rolnych i leśnych. Kredytuje i kontroluje produkcję i obrót przedsiębiorstw i instytucji budowlanych, wykonawstwa inwestycyjnego oraz kolej państwowe.

Bank Rolny. Finansuje ze środków budżetowych, kredytuje i kontroluje inwestycje rolnictwa i leśnictwa. Udziela kredytów uspołecznionym i indywidualnym jednostkom gospodarki rolnej i leśnej i organizacjom skupu produktów rolnych. Gromadzi wolne środki rolnictwa, organizuje rozliczenia i wykonuje kontrolę finansową. Finansuje, kredytuje i kontroluje produkcję i obrót płodów rolnych i leśnych.

Niemiecki Bank Handlu Zagranicznego S.A. Kapitał banku wynosi 300 milionów marek. Finansuje obroty płatnicze i rozliczeniowe z zagranicą, realizuje finansowe wyniki obrotów z zagranicą, kredytuje i kontroluje centrale handlu zagranicznego, wpływa na zgodne z planem i terminowe wykonanie umów eksportowych. Wykonuje czynności związane z doradztwem finansowym, informuje w sprawach związanych z wykonywaniem produkcji na eksport i produkcji antyimportowej, wpływa polityką kredytową i stopą procentową na odpowiednie kształtowanie się zapasów towarów gromadzonych dla celów eksportowych.

Berliński Bank Ludowy i Berliński Kantor Miejski przeprowadzają rozliczenia związane z obrotami towarowymi i usługowymi pomiędzy Niemiecą Republiką Demokratyczną a Berlinem Zachodnim i Niemiecą Republiką Federalną.

Kasy Oszczędności gromadzą oszczędności ludności, udzielają krótko- i średnioterminowych kredytów konsumpcyjnych ludności oraz kredytów długoterminowych na finansowanie robotniczych spółdzielni mieszkaniowych i indywidualnego budownictwa mieszkaniowego.

Rolnicze i Rzemieślnicze Spółdzielnie Kredytowe udzielają kredytów indywidualnie pracującym chłopom, rzemieślnikom i drobnym producentom prywatnym miejskim i wiejskim oraz właścicielom sklepów detalicznych.¹⁾

Polska Rzeczpospolita Ludowa

System bankowy w Polsce obejmuje następujące instytucje kredytowe:

Narodowy Bank Polski, który jest bankiem emisyjnym, centralną instytucją kredytową, rozliczeniową i dewizową. Funkcje banku obejmują działalność emisyjną i regulowanie obiegu pieniężnego, udzielanie bezpośrednich kredytów krótkoterminowych na cele eksploatacyjne i kontrolowanie działalności finansowo-gospodarczej jednostek gospodarki narodowej — poza rolnictwem, leśnictwem, przedsiębiorstwami wykonawstwa inwestycyjnego — refinansowa-

nie banków, udzielanie kredytów na inwestycje własne przedsiębiorstw i na ich kapitalne remonty, organizowanie, przeprowadzanie i kontrolowanie rozliczeń pieniężnych, kasową i rozliczeniową obsługę budżetu państwa oraz współdziałanie w kontroli jego wykonania.

Z zakresu obrotów z zagranicą NBP udziela i zaciąga kredyty zagraniczne, kontroluje wykonywanie planu obrotów płatniczych z zagranicą oraz opracowuje bilans płatniczy. Ma prawo posiadania wartości dewizowych i dokonywania nimi obrotów, udziela zezwoleń w zakresie obrotu i posiadania tych wartości. Ma prawo nadzoru nad działalnością innych banków w zakresie przestrzegania przez nie uprawnień dewizowych. Ustala kursy walut i dewiz.

Bank Inwestycyjny. Podstawowym zadaniem tego banku jest realizacja polityki finansowej państwa w zakresie inwestycji i budownictwa inwestycyjnego oraz mieszkaniowego, a więc gromadzenie środków pieniężnych przeznaczonych na inwestycje, finansowanie ze środków budżetowych, kredytowanie i kontrola inwestycji i spółdzielczego oraz indywidualnego budownictwa mieszkaniowego typu miejskiego — z wyjątkiem inwestycji i budownictwa finansowanego przez Bank Rolny i NBP; kredytowanie i kontrola finansowo-gospodarcza przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego oraz finansowanie kapitalnych remontów tych przedsiębiorstw.

Bank Rolny gromadzi środki pieniężne na finansowanie rolnictwa i leśnictwa, finansuje ze środków budżetowych i udziela kredytów inwestycyjnych, obrotowych i na kapitalne remonty gospodarstwom i przedsiębiorstwom rolnym i leśnym, rolniczym spółdzielniom produkcyjnym, kółkom rolniczym, spółkom wodnym, przedsiębiorstwom melioracyjnym, elektryfikującym rolnictwo oraz hydrogeologicznym. Kontroluje działalność finansową tych jednostek oraz ich rozliczenia pieniężne. Refinansuje spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe (SOP) oraz kontroluje ich działalność pożyczkową.

Powszechna Kasa Oszczędności gromadzi wkłady oszczędnościowe ludności, prowadzi rachunki bieżące jednostek gospodarki nie uspołecznionej, organizacji politycznych, społecznych i zawodowych, przeprowadza czynności czekowo-przekazowe oraz inkasowe, udziela kredytów pracowniczym kasom zapomogowo-pożyczkowym i na remonty prywatnych wielorodzinnych domów mieszkalnych.

Bank Gospodarstwa Krajowego prowadzi czynności likwidacyjne oraz wykonuje prace i czynności finansowe zlecane przez Ministerstwo Finansów.

Spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe (SOP) gromadzą oszczędności rolników, udzielają pożyczek obrotowych i średnioterminowych ludności, wykonują obsługę kasowo-rozliczeniową spółdzielni wiejskich,

¹⁾ Podana wyżej organizacja aparatu bankowego Niemieckiej Republiki Demokratycznej ma w roku 1968 ulec dużej zmianie. Proponuje się utworzenie jednego banku dla kredytowania i finansowania działalności zarówno eksploatacyjnej, jak i inwestycyjnej przedsiębiorstw przemysłowych, handlowych, transportowych i budowlanych. W związku z tym ma zostać zlikwidowany Niemiecki Bank Inwestycyjny. Niemiecki Bank Emisyjny pozostałby jako bank emisyjny, regulujący politykę kredytową innych banków przez refinansowanie ich akcji kredytowej i przez odpowiednią politykę lokat ich rezerw. Ponadto ma on wykonywać kasową obsługę budżetu państwa, organizować rozliczenia pieniężne, regulować obieg gotówkowy i ściśle współpracować z Niemieckim Bankiem Handlu Zagranicznego.

kółek rolniczych oraz instytucji zajmujących się kontraktacją i skupem produkcji rolnej i leśnej.

Czynności związane z obrotem zagranicznym wykonują — obok Narodowego Banku Polskiego — dwa banki zorganizowane w formie spółek akcyjnych:

Bank Handlowy w Warszawie S.A., który przeprowadza płatności i rozliczenia z tytułu obrotów towarowych i usługowych z zagranicą. W szczególności prowadzi rachunki bankowe i wykonuje operacje rozliczeniowe, udziela kredytów oraz zaciąga kredyty i inne zobowiązania pieniężne, dyskontuje weksle, udziela i przyjmuje poręczenia i gwarancje, kupuje i sprzedaje dewizy oraz pieniądze zagraniczne. Przeprowadza obsługę kredytową i kontrolę finansowo-gospodarczą central handlu zagranicznego, przedsiębiorstw spedycyjnych i innych świadczących usługi i dostawy związane z obrotem towarowym i usługowym z zagranicą.

Kapitał zakładowy Banku Handlowego wynosi 1.200 mln złotych, podzielonych na 20.000 akcji po 60.000 złotych.

Bank Polska Kasa Opieki S.A. (Bank PKO). Do zakresu jego działalności należy obsługa obrotów z zagranicą, głównie sprzedaż towarów, usług i nieruchomości w kraju w zamian za zagraniczne środki płatnicze, wpłacane w kraju lub za granicą (tzw. eksport wewnętrzny). Posiada oddziały w Paryżu i Tel Avivie.

Kapitał zakładowy Banku PKO wynosi 1,5 miliona złotych, podzielonych na akcje po 150 złotych.

Socjalistyczna Republika Rumunii

Socjalistyczna Republika Rumunii posiada trzy instytucje kredytowe:

Narodowy Bank Socjalistycznej Republiki Rumunii, który jest bankiem emisyjnym, centralą rozliczeniową, kredytuje całą gospodarkę narodową z wyjątkiem budownictwa, wykonuje kasową obsługę budżetu państwa, kontroluje rozliczenia przedsiębiorstw z budżetem, kieruje działalnością kas oszczędności, wykonuje wszelkie czynności związane z obrotami z zagranicą.

Państwowy Bank Inwestycyjny gromadzi długoterminowe lokaty przedsiębiorstw państwowych, finansuje inwestycje z bezzwrotnych dotacji budżetowych, udziela kredytów długoterminowych przedsiębiorstwom spółdzielczym i budownictwu mieszkaniowemu oraz kredytów krótkoterminowych przedsiębiorstwom budowlanym.

Państwowa Kasa Oszczędności gromadzi oszczędności ludności. Udziela kredytów ludności.

Węgierska Republika Ludowa

Narodowy Bank Węgierski. Poza zadaniami banku emisyjnego udziela kredytów krótko- i średnioterminowych dla wszystkich gałęzi gospodarki narodowej, finansuje z bezzwrotnych dotacji budżetowych i kredytuje inwestycje rolne i leśne, organizuje i przeprowadza rozliczenia bezgotówkowe, wykonuje kasową obsługę budżetu państwa. W dziedzinie operacji z zagranicą przeprowadza operacje dewizowe i płatnicze oraz kredytuje operacje związane z handlem zagranicznym.

Węgierski Bank Inwestycyjny administruje i przeprowadza bezzwrotne dotacje budżetowe na cele in-

westycyjne, kontroluje ich wykorzystanie. Ta działalność banku obejmuje wszystkie działy gospodarki narodowej z wyjątkiem rolnictwa. Kredytuje i kontroluje działalność finansową państwowych przedsiębiorstw budowlanych.

Węgierski Bank Handlu Zagranicznego S. A. jest podporządkowany Narodowemu Bankowi Węgierskiemu. Zajmuje się transakcjami z zagranicą i obrotem płatniczym, w szczególności transakcjami związanymi i obrotami turystycznymi.

Powszechna Kasa Oszczędności gromadzi oszczędności ludności, udziela kredytów konsumpcyjnych, kredytuje rzemieślników i ludność wiejską oraz indywidualne budownictwo mieszkaniowe.

Ponadto niektóre czynności bankowe wykonuje **Powszechny Bank Obrotu Walorami S. A.**

Demokratyczna Republika Wietnamu

Bank Państwowy Demokratycznej Republiki Wietnamu wykonuje czynności emisyjne, jest centralą rozliczeniową, kredytuje eksploatacyjną działalność przemysłu i handlu, finansuje z bezzwrotnych dotacji budżetowych i kredytuje potrzeby obrotowe rolnictwa, wykonuje obsługę kasową budżetu państwa, kieruje działalnością kas oszczędności.

Bank Budowlany finansuje inwestycje całej gospodarki z wyjątkiem rolnictwa oraz całe budownictwo.

Bank Handlu Zagranicznego Demokratycznej Republiki Wietnamu przeprowadza rozliczenia międzynarodowe, finansuje operacje handlu zagranicznego, kredytuje i kontroluje centrale handlu zagranicznego, ustala kursy oraz skupuje i sprzedaje waluty i dewizy.

Rolnicze Spółdzielnie Kredytowe gromadzą środki pieniężne ludności wiejskiej, udzielają kredytów obrotowych.

Kasy Oszczędności gromadzą oszczędności ludności, udzielają kredytów konsumpcyjnych w ramach ustalonych przez Bank Państwowy i pod jego ścisłą kontrolą.

Związek Socjalistycznych Republik Rad

Bank Państwa ZSRR jest bankiem emisyjnym i centralną instytucją kredytową i rozliczeniową. Wykonuje kasową obsługę budżetu państwa. Finansuje z bezzwrotnych dotacji budżetowych nakłady inwestycyjne państwowych rolniczych przedsiębiorstw i organizacji. Finansuje kredytem długoterminowym nakłady inwestycyjne kolchozów oraz budownictwo mieszkaniowe ludności wiejskiej. Udziela kredytów średnioterminowych na nakłady inwestycyjne związane z przyspieszeniem postępu technicznego i z rozszerzeniem produkcji artykułów powszechnego użytku oraz na sfinansowanie przedsięwzięć w zakresie nowej produkcji, podniesienia jakości i trwałości wyrobów. Finansuje kapitalne remonty. Zasadniczą jednak czynnością Gosbanku jest kredytowanie krótkoterminowe. Bank udziela kredytów obrotowych i rozliczeniowych dla wszystkich przedsiębiorstw i organizacji pracujących według zasad rozrachunku gospodarczego (z wyjątkiem przedsiębiorstw budowlano-montażowych, prowadzących roboty na budowach finansowanych przez Wszechzwiązkowy Bank Finansowania Inwestycji) oraz na zaspokojenie produk-

cyjnych potrzeb kółchozów i organizacji międzykółchozowych.

Jako centrum rozliczeniowe Gosbank organizuje i przeprowadza rozliczenia między przedsiębiorstwami, organizacjami i urzędami z tytułu dostaw i usług oraz wszystkie inne rozliczenia dokonywane w trybie bezgotówkowym.

W dziedzinie obrotów z zagranicą sprawuje ogólne kierownictwo i kontrolę nad czynnościami Banku Handlu Zagranicznego, ewidencjonuje i rozlicza kredyty i pożyczki, udzielane lub zaciągane przez Związek Radziecki, ustala zasady rozliczeń z zagranicą, ustala kursy walut i dewiz.

Wszeczwiązkowy Bank Finansowania Inwestycji finansuje inwestycje w przedsiębiorstwach przemysłowych, transportowych, łączności oraz budownictwo komunalne, mieszkaniowe i kulturalno-oświatowe. W tym celu rozprawdza i administruje bezzwrotnymi dotacjami budżetowymi oraz udziela kredytów długoterminowych. Udziela kredytów średnioterminowych na rozszerzenie produkcji artykułów konsumpcyjnych, na nowe budownictwo, na wzrost przedsiębiorstw obsługujących ludność, na nakłady związane z rozbudową i rekonstrukcją istniejących zakładów (na podstawie centralnego planu inwestycyjnego) i na nakłady związane z przyspieszeniem postępu technicznego i z rozszerzeniem produkcji artykułów powszechnego użytku. Kredytu krótkoterminowego udziela przedsiębiorstwom budowlano-montażowym, prowadzącym roboty na budowach finansowanych przez Wszeczwiązkowy Bank Finansowania Inwestycji.

Obok czynności finansowania, prowadzi kontrolę ekonomicznej efektywności nakładów inwestycyjnych, wykonywania przez przedsiębiorstwa zadań w dziedzinie uzyskiwania planowanych mocy produkcyjnych i wykorzystywania środków trwałych, obniżenia kosztów własnych robót budowlano-montażowych, przestrzegania dyscypliny finansowo-płatniczej i wzmocnienia w budownictwie rozrachunku gospodarczego.

Bank Handlu Zagranicznego wykonuje następujące operacje:

— prowadzi rachunki bieżące i wkłady w walucie krajowej i zagranicznej dla krajowych i zagranicznych przedsiębiorstw i dla osób prywatnych,

— otwiera i prowadzi rachunki w bankach zagranicznych i lokuje w tych bankach środki pieniężne,

— prowadzi operacje rozliczeniowe z tytułu importu i eksportu towarów i z tytułu wymiany usług z zagranicą,

— kredytuje i kontroluje operacje handlu zagranicznego (m. in. kredytuje i kontroluje centrale handlu zagranicznego),

— udziela i zaciąga kredyty zagraniczne,

— prowadzi ewidencję kredytów i pożyczek udzielanych przez Związek Radziecki obcym krajom i zaciąganych przez Związek Radziecki,

— ma prawo zawierać z zagranicznymi bankami porozumienia o sposobie rozliczeń i prowadzeniu rachunków z tytułu umów handlowych, płatniczych, kredytowych i innych, w których stroną jest Związek Radziecki — w ramach warunków, ustalonych w tych umowach,

— skupuje i sprzedaje waluty zagraniczne, czeki, akredytywy pieniężne, traty, akcje, obligacje itp. w walucie krajowej i zagranicznej oraz złoto, srebro, platynę i inne metale szlachetne.

Państwowe Kasy Oszczędności gromadzą wkłady oszczędnościowe ludności. Podlegają Bankowi Państwa ZSRR.

* * *

Wspólną instytucją bankową wszystkich krajów — członków Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej jest **Międzynarodowy Bank Współpracy Gospodarczej**. Bank ten ma na celu przyczynienie się do ekonomicznej współpracy i do rozwoju gospodarki narodowej państw należących do Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej oraz do rozszerzenia współpracy tych państw z innymi państwami. Bank jest osobą prawną z siedzibą w Moskwie. Kapitał banku wynosi 300 milionów rubli transferowych. Rubel transferowy jest walutą rozliczeniową w obrocie zagranicznym krajów — członków tego banku. Zawartość złota w rublu transferowym równa jest zawartości złota w rublu ZSRR.

Zadaniem banku jest przede wszystkim usprawnienie systemu rozliczeń pieniężno-kredytowych między członkami, w szczególności zabezpieczenie zrównoważenia, w granicach roku kalendarzowego, wpływów i płatności w rublach transferowych ze wszystkimi członkami jako całością. A więc prowadzenie rozliczeń nie tylko dwustronnych, ale także wielostronnych — w rublach transferowych, dla umożliwienia transferu pieniądza w ramach państw członkowskich i dla kompensowania ujemnego salda jednego kraju członkowskiego dodatnim saldem innego kraju.

Obok tych funkcji clearingowych w skali określonej grupy państw, bank kredytuje operacje tych państw w zakresie handlu zagranicznego. Przedmiotem kredytu jest przejściowy deficyt płatniczy, wynikający z różnicy wartości importu i eksportu towarów i usług w danym okresie czasu. Funkcje polityki kredytowej banku polegają na tym, aby za pomocą odpowiedniego systemu udzielania kredytów i stosowania stopy procentowej stworzyć zespół instrumentów, zdolnych do efektywnego oddziaływania na realizację umów handlowych i umożliwiających normalny przebieg rozliczeń.

W zakres funkcji banku wchodzi także przyjmowanie na rachunki i jako lokaty złota, walut wymiennalnych i innych oraz dokonywanie tymi środkami operacji w granicach zgromadzonych kwot. Na zlecenie zainteresowanych krajów bank może finansować i kredytować wspólną budowę, rozbudowę i eksploatację przedsiębiorstw przemysłowych i innych obiektów — ze środków postawionych do dyspozycji przez te kraje. W tym samym trybie może przeprowadzać także inne operacje bankowe. Ponadto może przeprowadzać operacje w rublach transferowych z nieczłonkami banku w ramach i na warunkach ustalanych przez Radę Banku i w granicach umów z zainteresowanymi stronami.

Organami banku są Rada i Zarząd. Członkami Rady są przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. Uchwały Rady zapadają jednomyślnie.

KAZIMIERZ ZABIELSKI

Instytut Finansów

Polityka monetarna w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej na tle międzynarodowego systemu walutowego

Francja, Niemiecka Republika Federalna, Holandia, Belgia, Włochy i Luksemburg, podpisując w dniu 25 marca 1957 roku Traktat Rzymski, powołujący do życia Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG), sformułowały w nim równocześnie ogólne zasady polityki monetarnej. Mają one charakter raczej ramowy i ogólnikowy, jeśli się weźmie pod uwagę znaczenie problemów natury walutowej w realizacji integracji gospodarczej. Wynikało to poniekąd z przyjętych już na siebie zobowiązań przez kraje członkowskie Wspólnoty z tytułu ich uczestnictwa w Międzynarodowym Funduszu Walutowym, Europejskim Porozumieniu Walutowym i Europejskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej oraz z pewnej dozy przeczności i z chęci nieograniczania sobie swobody działania w realizacji integracji sztywnymi sformułowaniami, które z biegiem lat mogłyby nie wytrzymać konfrontacji z rzeczywistością. Tak ostrożne potraktowanie zagadnień walutowych w Traktacie Rzymskim nie świadczy bynajmniej o tym, że jego autorzy przypisywali zagadnieniom walutowym podrzędną rolę. Trzeba jednak podkreślić, że trudniej było stworzyć reguły dla polityki monetarnej we Wspólnym Rynku niż dla znoszenia ceł, ograniczeń ilościowych czy też tworzenia unii celnej. Poza tym autorom Traktatu Rzymskiego chodziło również o stworzenie możliwie elastycznego podejścia do tych problemów.

W Traktacie Rzymskim zawarte są cztery główne przepisy o polityce monetarnej. Zostaną one poniżej obszernie przeanalizowane.

1. Zasadniczym punktem jest artykuł 104, zgodnie z którym „każdy członek Wspólnoty prowadzi politykę gospodarczą, niezbędną do zapewnienia równowagi całości swego bilansu płatniczego oraz umocnienia zaufania do swej waluty, czuwając przy tym nad zapewnieniem wysokiego stopnia zatrudnienia oraz stałości cen”.

2. Stosownie od artykułu 106 kraje członkowskie gwarantują sobie wzajemnie swobodę obrotu płatniczego i transferu z tytułu wszystkich transakcji związanych z obrotem towarów, usług i kapitałów, które to transakcje mają być — zgodnie z Traktatem — zliberalizowane wewnątrz Wspólnego Rynku. Traktat nie przewiduje całkowitej liberalizacji obrotu kapitałowego, lecz tylko liberalizację w takim stopniu, w „jakim jest to niezbędne dla funkcjonowania Wspólnego Rynku”. Zakres wymaganej tu liberalizacji obrotu kapitałowego — jak stwierdza Traktat — zostanie ustalony przez wytyczne Rady Ministrów w oparciu o propozycje Komitetu Walutowego EWG.

3. W przypadku wystąpienia poważnych zakłóceń bilansu płatniczego kraju członkowskiego (artykuł 108), które mogą zagrozić funkcjonowaniu Wspólnego Rynku, przewidziane jest specjalne

postępowanie konsultacyjne i wydawanie zaleceń, które może być związane z udzielaniem wzajemnej pomocy krajów członkowskich w różnych formach. Jedną z form wzajemnej pomocy może polegać na udzieleniu krajowi zagrożonemu kryzysem płatniczym czasowej pomocy kredytowej przez inne kraje. Kredyty takie nie są udzielane automatycznie, lecz od czasu do czasu i tylko wtedy, gdy organy Wspólnoty zaleciły podjęcie określonych przedsięwzięć uzdrawiających. Poza tym partnerzy udzielający kredytu muszą wyrazić również na to zgodę. W przypadku nagłego wystąpienia kryzysu bilansu płatniczego kraj członkowski może sam podjąć pewne środki ochronne, musi jednak uzyskać zgodę Komisji i Rady (por. również artykuł 109).

4. Wreszcie czwarty przepis walutowy zawarty jest w artykule 107, który stwierdza, że „kraje członkowskie traktują swą politykę w dziedzinie kursu waluty jako zagadnienie interesujące wszystkich członków Wspólnoty”. Jeśli zostanie zmieniony kurs waluty, który nie był niezbędny dla przywrócenia równowagi bilansu płatniczego i jeśli zmiana kursu wypaczyła w znacznym stopniu warunki konkurencji, wówczas inni członkowie Wspólnoty mogą podjąć środki w celu zapobieżenia skutkom tego sunięcia. Fakt, że Traktat Rzymski nie wyklucza zmian kursów walutowych krajów członkowskich, lecz traktuje je „jako zagadnienie interesujące wszystkich członków Wspólnoty” świadczy o tym, że zajmuje on w tej sprawie analogiczne stanowisko jak statut Międzynarodowego Funduszu Walutowego, którego reguły są obowiązujące również dla krajów członkowskich Wspólnego Rynku.

Centralnym więc punktem wszystkich walutowych postanowień Wspólnego Rynku jest artykuł 104 i zawarty w nim wymóg, że każdy kraj członkowski powinien zachować równowagę swego bilansu płatniczego, przy jednoczesnym utrzymaniu stabilności swej waluty. Jak długo wymóg ten jest realizowany przez wszystkie kraje członkowskie, tak długo nie jest trudno utrzymać swobodny i niezakłócony obrót płatniczy i tak długo od strony walutowej nie będzie żadnych przeszkód do znoszenia wszystkich ograniczeń handlowych i nie wystąpi potrzeba udzielania żadnej pomocy ani też nie zaistnieje konieczność dokonania zmiany kursów walutowych. Traktat bliżej nie omawia i nie reguluje problemu, w jaki sposób kraj członkowski ma prowadzić realizację wszystkich celów zawartych w artykule 104, tzn. spełnić wymóg równowagi bilansu płatniczego, przy jednoczesnym zachowaniu wewnętrznej stabilizacji i pełnym zatrudnieniu. W Traktacie wskazano jedynie na konieczność ścisłej koordy-

nacji polityki gospodarczej (por. art. 105), mającej na celu ułatwienie realizacji zadań wymienionych w artykule 104, wychodząc prawdopodobnie z założenia, że spośród trzech możliwych do przyjęcia wariantów rozwiązań, a mianowicie unifikacji polityki gospodarczej, unii walutowej i koordynacji polityki gospodarczej, w szczególności polityki walutowej i finansowej, ta ostatnia, tzn. koordynacja, stanowi najwłaściwsze rozwiązanie w sytuacji, gdy kraje członkowskie postanowiły utworzyć unię celną i gospodarczą, pozostawiając — z braku zgodności poglądów — sprawę utworzenia unii politycznej na bliżej nie sprecyzowany w Traktacie dalszy okres.

Takie ujęcie celów sformułowanych w artykule 104 A. Hahn nazwał banałem Traktatu Rzymskiego¹⁾. Z poglądem tym nie można się zgodzić. Artykuł 104 zawiera bowiem cele polityki gospodarczej i walutowej oraz ich hierarchię. Zostały one uzgodnione między krajami członkowskimi przed podpisaniem Traktatu Rzymskiego. Świadczy to o dobrowolnie przyjętym na siebie zobowiązaniu i istnieniu zgodności poglądów w podstawowych kwestiach polityki gospodarczej i walutowej.

Wydawałoby się, że ten „magiczny trójkąt” polityki gospodarczej, sformułowany w artykule 104, pozostawia krajom członkowskim szeroką swobodę w przyznawaniu pierwszeństwa jednemu z trzech celów, w zależności od kształtowania się sytuacji gospodarczej. Po głębszej analizie jego sformułowania okazuje się, że problem równowagi bilansu płatniczego ma tu priorytet. Na dalszym planie stoi postulat utrzymania wysokiego stopnia zatrudnienia oraz stabilności cen. Innymi słowy, w przypadku wystąpienia konfliktu między równowagą wewnętrzną a zewnętrzną, tej ostatniej — zgodnie z postanowieniami Traktatu — należy przyznać prymat. Stanowi to duży postęp we wzajemnym uzgadnianiu poglądów i celów polityki gospodarczej, gdyż trzeba przyznać, że w okresie powojennym, przed podpisaniem Traktatu, kraje te oraz cała Europa zachodnia przyznawała, chyba pod widocznym wpływem teorii Keynesa, prymat wysokiemu stanowi zatrudnienia, spychając na dalszy plan pozostałe cele polityki gospodarczej, z wszelkimi wynikającymi stąd konsekwencjami dla utrzymania stabilności cen oraz równowagi zewnętrznej i wewnętrznej²⁾.

Przyznanie prymatu problemowi równowagi bilansu płatniczego wynika m. in. z jego niebywałego znaczenia dla funkcjonowania Wspólnego Rynku. Swobodny obieg towarów i usług oraz siły roboczej i kapitału, założony w Traktacie Rzymskim, mógłby napotkać ograniczenia w przypadku pojawienia się trudności bilansu płatniczego. Dotyczy to w szczególności obrotów towarowych, które w razie wystąpienia braku dewiz w danym kraju uległyby zahamowaniu na skutek zmniejszenia importu. Trudności bilansu płatniczego, które przybrałyby wielkie rozmiary, mogłyby prowadzić do zmiany parytetu waluty danego kraju, co z punktu widzenia interesów Wspólnoty byłoby rzeczą niepożądaną. Trzeba tu jeszcze zaznaczyć, że polityka bilansu płatniczego pozostaje w ścisłym związku z kwestią utrzymania stabilności wa-

luty, bowiem spadek rezerw walutowych może być oznaką wystąpienia procesów inflacyjnych, podrywających zaufanie do stabilności waluty. Analogiczne zjawisko może wystąpić w przypadku „importowanej inflacji” dokonywanej się poprzez mechanizm nadwyżek bilansu płatniczego. Tym niepożądanym efektem zapobiega w znacznym stopniu fakt posiadania zrównoważonego bilansu płatniczego. Nic dziwnego, że w Traktacie Rzymskim problem ten zajmuje kluczową pozycję wśród przepisów regulujących problem polityki gospodarczej, odpowiadającej wymogom tworzenia Wspólnego Rynku.

Błędne byłoby mniemanie, że pozostałe cele polityki gospodarczej są mało istotne i będą osiągnięte przez sam fakt posiadania zrównoważonego bilansu płatniczego. Utrzymanie równowagi zewnętrznej nie implikuje niejako samoczynnego zachowania równowagi wewnętrznej. Przeciwnie, jest tu duże i ważne pole do działania za pomocą wewnętrznej polityki gospodarczej uwzględniającej głównie interesy kapitału monopolistycznego i realizującej w jego przede wszystkim interesie tzw. politykę dochodów, w której z konieczności muszą być również uwzględniane interesy tzw. partnerów społecznych, czyli związków zawodowych. Pominięcie powyższego problemu lub spychanie go na dalszy plan byłoby niezgodne z Traktatem Rzymskim.

Przechodząc do rozpatrzenia drugiego ważnego przepisu materialnego z zakresu problematyki walutowej należy stwierdzić, że sprawa swobody obrotu płatniczego i transferu stanowi zasadniczą przesłankę realizacji unii celnej. Ułatwia ona znoszenie ceł i ograniczeń ilościowych, zapewnia optymalny wybór dostawców i odbiorców, stawiając w nowym świetle problem konkurencji, sprzyja przepływowi kapitału i wzrostowi migracji siły roboczej oraz właściwej alokacji czynników produkcji we Wspólnym Rynku, chociaż trzeba zaznaczyć, że samo istnienie swobody obrotu płatniczego i transferu nie przyczynia się do właściwej lokalizacji przemysłu, lecz raczej ułatwia jego koncentrację wokół „ośrodków dominacji” czy „biegunów rozwoju”. Poza tym istnienie zliberalizowanego obrotu kapitałowego może powodować niekiedy spekulacyjne ruchy kapitałów krótkoterminowych, wpływające niekorzystnie na utrzymanie równowagi bilansu płatniczego. Fakt ten muszą uwzględniać kraje członkowskie EWG podejmując odpowiednie środki zaradcze w przypadku wystąpienia tego rodzaju negatywnych zjawisk, które np. w 1961 sprawiły tak wiele kłopotu Niemieckiemu Bankowi Federalnemu.

Trzeci wymieniony powyżej przepis materialny dotyczy postępowania poszczególnych krajów w sytuacji pojawienia się zakłóceń bilansu płatniczego. Nie występuje tu, jak się wydaje, pewne ograniczenie swobody manewru krajów dotkniętych trudnościami bilansu płatniczego, lecz raczej mamy do czynienia z faktem udzielania przez Komisję EWG pomocy mającej na celu przywrócenie równowagi bilansu płatniczego. Dany kraj może w tej sytuacji — bez zgody Komisji — „wykorzystywać wszystkie środki, jakimi rozporządza” dla przywrócenia równowagi bilansu płatniczego. Wynika to nie tylko z brzmienia artykułu 108, lecz również z tego, że chodzi tu o instrumenty polityki bilansu płatniczego, którymi będą dysponowały kraje członkowskie nawet po utworzeniu Wspólnego Rynku. Jedyne ograniczenie stosowania

¹⁾ A. Hahn: *Monetäre Integration — Illusion oder Realität?* W zbiorze: *Internationale Währungs- und Finanzpolitik*. Berlin 1961; str. 99.

²⁾ J. E. Meade: *Die Zahlungsbilanzprobleme einer Europäischen Freihandelszone*. „Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft” 1957; tom 113, str. 598.

tych instrumentów wynika z przepisów artykułu 104, tzn. chodzi tu o to, aby zawarte w nim cele były należycie realizowane. Jeśli wymóg ten będzie uwzględniony, to nie ma podstaw do twierdzenia, że sformułowania tej grupy przepisów nakładają na kraje członkowskie jakieś dodatkowe obowiązki. Dotyczą one raczej pewnego rodzaju stanu wyjątkowego w sferze monetarnej, który miał występować raczej sporadycznie. W celu jego likwidacji kraje te mają jeszcze możliwość zwrócenia się do Międzynarodowego Funduszu Walutowego o udzielenie mu pomocy kredytowej.

Czwarty z kolei przepis walutowy wprowadza ważny element polegający na tym, że polityka monetarna poszczególnego kraju członkowskiego musi być prowadzona w taki sposób, aby nie naruszała interesów innych krajów Wspólnoty. Co więcej, powinna ona wybitnie sprzyjać realizacji celów Wspólnego Rynku. Analogiczne stwierdzenie dotyczy polityki koniunkturalnej.

Z przedstawionych powyżej zobowiązań przyjętych przez kraje członkowskie na mocy Traktatu Rzymskiego wynika pewne ograniczenie swobody ich decyzji w realizacji polityki walutowej. Nie oznacza to jednak eliminacji stosowanych w tej dziedzinie niektórych instrumentów polityki walutowej. W dziedzinie polityki handlowej natomiast, wiążącej się ściśle z polityką walutową, Traktat zakłada zniesienie takich jej instrumentów, jak cła (tylko wewnątrz Wspólnoty przy pozostawieniu na zewnątrz wspólnej taryfy celnej), ograniczenia ilościowe, subwencje eksportowe oraz przewiduje ujednoczenie instrumentów polityki handlowej wobec krajów trzecich. Rzuca to w określonym stopniu na politykę koniunkturalną i walutową, której ciężar zaczyna się coraz bardziej przesunąć, jeśli idzie o kształtowanie równowagi bilansu płatniczego wobec innych krajów Wspólnoty, na stosowanie mechanizmu rynkowego, polegającego w szczególności na odpowiednim uruchamianiu mechanizmu cen i kosztów w kraju za pomocą głównie polityki pieniężno-kredytowej, regulowaniu popytu globalnego i płynności przez odpowiednie manipulowanie dochodami pieniężnymi oraz w razie konieczności — i to tylko w przypadku zaistnienia zasadniczego braku równowagi — na zmianie kursu walutowego.

Wchodzi tu również w grę pomoc finansowa, jaka może być udzielona krajom posiadającym deficyty bilansu płatniczego przez kraje, w których te bilanse zamykają się nadwyżkami w dłuższym okresie czasu. Zdaniem Meade'a powyższe możliwości wyczerpują w zasadzie wszystkie alternatywne rozwiązania w stosunku do stosowania bezpośredniej kontroli obrotu handlowego i płatniczego³⁾. Innymi słowy mamy tu do czynienia ze zjawiskiem przejścia od instytucjonalizmu do funkcjonalizmu w dziedzinie polityki koniunkturalnej i walutowej.

Kierunek takiego właśnie procesu wytyczał statut Międzynarodowego Funduszu Walutowego, tworząc zarazem zręby funkcjonującego do dziś międzynarodowego systemu walutowego. Polityka monetarna w

EWG nie wykracza poza ramy tego systemu. Obok postanowień walutowych Traktatu Rzymskiego opiera się ona przede wszystkim na regułach Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Sprowadzają się one, jak wiadomo, do pięciu zasadniczych kwestii:

1. Parytet waluty każdego kraju członkowskiego jest ustalony w złocie lub w dolarach USA.
2. Transakcje walutowe dokonywane między krajami muszą być oparte na parytecie walutowym. Możliwe jest odchylenie od parytetu w górę i w dół w granicach 1%. Jest to pewnego rodzaju namiastka punktów złota.
3. Zmiana parytetu waluty może nastąpić w przypadku wystąpienia zasadniczego braku równowagi. Zmianę tę należy uzgodnić z Funduszem, przy czym Fundusz nie zgłosi sprzeciwu, jeśli dewaluacja nie przekroczy 10% ustalonego początkowo parytetu.
4. W razie wystąpienia deficytu bilansu płatniczego można zaciągać w MFW średnioterminowe kredyty.
5. Jest tylko jedna waluta wymienna bezpośrednio na złoto, a mianowicie dolar USA. Inne waluty są wymienna na dolar, a dolar z kolei na złoto i to tylko za pośrednictwem banków centralnych poszczególnych krajów.

Zasadniczą więc sprawą, interesującą zarówno Fundusz, jak i jego poszczególne kraje członkowskie, jest sprawa stabilności walutowej. Zapewniona jest ona, jak widać z powyższego, przez stałość parytetów walut. Stanowi to zasadniczy fundament istniejącego obecnie systemu waluty dewizowo-złotej. Parytety walut mogą być zmieniane w tym systemie jedynie w razie wystąpienia zasadniczego braku równowagi. Natomiast w krótkim okresie mają być one niezmiennie⁴⁾.

Jeśli idzie o ułatwienia w zakresie sposobów wyrównywania bilansów płatniczych, to Międzynarodowy Fundusz Walutowy zapewnia dodatkową płynność w krajach członkowskich przez umożliwienie im zakupu od Funduszu potrzebnych walut za waluty krajowe. W przypadku wystąpienia w danym kraju braku równowagi płatniczej, kraj jest zobowiązany do zastosowania wewnętrznych środków polityki gospodarczej, a w razie gdyby ich skuteczność była niewystarczająca, pozostaje jeszcze możliwość odbycia konsultacji z Funduszem i dokonania w jej wyniku zmiany kursu walutowego. Z możliwości tej skorzystały trzy kraje EWG, a mianowicie Francja, dokonując w roku 1958 dewaluacji franka oraz NRF i Holandia, przeprowadzając w roku 1961 rewaluację swych walut.

MFW przewidywał raczej występowanie przejściowych deficytów bilansów płatniczych. Nic dziwnego, że zalecał ich usuwanie przez użycie własnych rezerw walutowych lub pożyczek w Funduszu. Statut MFW usiłował stworzyć pewne ramy regulowania międzynarodowych płatności, odpowiadające wymogom stopniowej liberalizacji handlu światowego i wielostronnym formom rozliczeń. Istniejący w tym systemie mechanizm wyrównawczy, aczkolwiek niedostatecznie mocny, przeciwdziałał w pewnym stopniu występowaniu czynników destabilizacyjnych, eliminując zakłócenia walutowe i przyczyniając się do

³⁾ J. E. Meade: Probleme nationaler und internationaler Wirtschaftsordnung. W zbiorze: Hand- und Lehrbücher aus dem Gebiet der Sozialwissenschaften. Tübingen und Zürich 1955, str. 151. Cyt. za H. R. Krämer: Wirtschaftliche und rechtliche Probleme der monetären Integration in der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1966, str. 59.

⁴⁾ E. Drabowski: System walutowy współczesnego kapitalizmu. PWE, Warszawa 1965; str. 16.

umocnienia współpracy krajów członkowskich w dziedzinie walutowej.

To poddanie się regułom międzynarodowego systemu walutowego przez kraje członkowskie EWG ma określone konsekwencje. Kraje te nie mogą zupełnie dowolnie i automatycznie kształtować swojej polityki walutowej i pieniężno-kredytowej, nie bacząc na skutki, jakie może to wywrzeć na ich partnerach w wymianie międzynarodowej i na sytuacji walutowej i gospodarczej krajów członkowskich Wspólnoty. Występuje tu pewnego rodzaju zjawisko ograniczenia ich samodzielności w podejmowaniu decyzji w sprawach natury walutowej i pieniężno-kredytowej. Kraje te niejako dzielą wspólny los z wszelkimi wynikającymi stąd konsekwencjami dla ich rozwoju gospodarczego oraz kształtowania się stosunków politycznych i społecznych. Wzmacnia to ich przynależność do zachodniej hemisfery oraz stanowi nowe zjawisko w międzynarodowych stosunkach gospodarczych po drugiej wojnie światowej. Natomiast z punktu widzenia przebiegu procesów integracyjnych fakt ten ma istotne znaczenie. Zakłada on bowiem konieczność uzgadniania i koordynacji polityki monetarnej na szczeblu instytucjonalnym w celu korzystnego jej wpływu na realizację celów Wspólnego Rynku.

Z perspektywy dziesięciu lat, jakie upłynęły od czasu podpisania Traktatu Rzymskiego, widać wyraźnie pozytywny wpływ czynników monetarnych na przebieg procesów integracji gospodarczej w ramach EWG. Wprowadzenie w 1958 r. wymiennialności walut krajów członkowskich Wspólnoty dało integracji gospodarczej w EWG mocne impulsy szybszego jej przebiegu i dalszego rozwoju. Integracji gospodarczej sprzyjała również korzystna sytuacja walutowa Wspólnoty; nagromadzone w wyniku utrzymywania się stałych nadwyżek bilansu płatniczego rezerwy złota i dewiz, wynoszące w krajach EWG w 1966 r. 24 mld dolarów, pozwoliły na szybsze niż przewidywał Traktat znoszenie ceł i ograniczeń ilościowych. Wbrew pierwotnym przewidywaniom okazało się z czasem, że główne problemy monetarne EWG nie wyłaniały się w ramach EWG, lecz dotyczyły stosunku EWG do krajów trzecich, zwłaszcza do USA i Wielkiej Brytanii, których waluty spełniają rolę walut kluczowych w międzynarodowym systemie walutowym. W tych dwu krajach występował problem braku równowagi w bilansach płatniczych, powodujący np. w USA stały odpływ złota za granicę. Kraje EWG odegrały znaczną rolę w staraniach zmierzających do przewyciężenia braku równowagi płatniczej w USA i Wielkiej Brytanii przez jednorazowe akcje i pomoc kredytową. Włochy, Francja, Holandia i NRF spłaciły przedterminowo długi na rzecz USA. Uczestniczyły one również w krótko- i długoterminowych operacjach swapowych i kredytowych, mających na celu podtrzymanie kursu dolara i funta szterlinga, współpracowały na londyńskim rynku złota, brały czynny udział w „Układzie Bazylejskim” oraz udzieliły znacznego poparcia przy tworzeniu w 1962 r. sześciomiliardowego „Funduszu Pożyczkowego” w ramach Międzynarodowego Funduszu Walutowego, mającego stanowić poparcie krajów przemysłowych dla usuwania zakłóceń w międzynarodowych stosunkach walutowych. Udział krajów EWG w tej kwocie przedstawiał się następująco: NRF — 1 mld dolarów, Francja — 550 mln dolarów, Włochy — 550 mln dolarów, Holandia — 200 mln dolarów oraz Belgia —

Zaciąganie kredytów w Międzynarodowym Funduszu Walutowym w walutach krajów członkowskich EWG w latach 1947—1966 *) (w milionach dolarów)

	1947— —1955 r.	1956— —1957 r.	1958 r.	1959 r.	1960 r.	1961 r.	1962 r.	1963 r.	1964 r.	1965 r.	1966 r.	Razem
Marka zachodnioniemiecka	4,4	—	64,5	7,0	40,2	503,6	115,6	37,5	718,1	418,1	239,5	2 148,5
Frank francuski	—	—	—	12,5	5,0	344,5	97,0	20,0	356,8	376,8	77,0	1 289,5
Frank belgijski	11,4	—	—	—	—	102,0	20,0	11,5	91,5	135,5	38,2	410,1
Gulden holenderski	—	—	5,0	—	17,5	162,0	30,0	5,0	143,5	128,5	29,3	520,8
Lir włoski	—	—	—	—	—	215,2	5,0	28,0	31,3	473,8	311,8	1 065,2
razem	15,8	—	69,5	19,5	62,7	1 327,3	267,6	102,0	1 341,2	1 532,7	695,8	5 434,1
Kredyty udzielone we wszystkich walutach w tym w dolarach USA	1216,4 1009,0	1669,6 1654,6	337,9 252,2	179,8 138,5	279,8 148,5	2478,5 822,0	583,8 109,5	332,2 193,7	1949,8 261,9	2433,5 282,2	1448,2 156,8	12 910,6 5 051,1
Procentowy udział												
Kredyty we wszystkich walutach w tym: kredyty w walutach krajów EWG kredyty w dolarach USA	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	1	—	20	11	22	51	46	31	69	63	49	42
	99	99	75	77	53	33	20	60	15	12	11	40

*) International Financial Statistics. Vol. XX. March 1967; str. 6 oraz obliczenia własne.

150 mln dolarów. Partnerzy europejscy zastrzegli jednak sobie, że kredyt może być otwarty z tego „Funduszu Pożyczkowego” tylko wtedy, gdy członkowie porozumienia wyrażą na to zgodę jednomyślnie lub przynajmniej większością głosów. W ten sposób USA zostały uzależnione w dużym stopniu od państw EWG. Nie korzystały one jednak z tych możliwości kredytowych, mimo utrzymującego się już od wielu lat deficytu bilansu płatniczego i osłabienia dolara.

Wszystko to świadczy o wroście roli krajów EWG w międzynarodowym systemie walutowym. Ich waluty stały się walutami twardymi. Fakt ten uwzględnił już od kilku lat Międzynarodowy Fundusz Walutowy w swojej polityce kredytowej. W walutach krajów EWG były mianowicie, począwszy od 1961 r. — kiedy to wystąpił ostry kryzys funta szterlinga — udzielane w wielkim stopniu kredyty przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Świadczą o tym dane zamieszczone w tabeli. Jeśli w okresie lat 1947—1960 kredyty Międzynarodowego Funduszu Walutowego udzielane były w przeważającej mierze w dolarach (panował wówczas tzw. głód dolarowy), to od 1961 r. stosunek ten uległ radykalnej zmianie. W tym bowiem roku MFW udzielił swym krajom członkowskim kredytów w walutach krajów EWG na kwotę 1 327 mln dolarów, co stanowiło 51% ogółu udzielonych w tym roku kredytów. W 1964 r. udział kredytów udzielonych przez MFW w walutach krajów członkowskich wyniósł 69% kredytów udzielonych we wszystkich walutach, podczas gdy analogiczny udział kredytów w dolarach wynosił zaledwie 15%. W sumie w latach 1947—1966 MFW udzielił kredytów w walutach krajów EWG na kwotę 5 434,1 mln dolarów — a w dolarach — 5 051 mln dolarów. Łączny więc udział walut krajów EWG w kredytach udzielonych przez MFW wyniósł w tym okresie 42%, a dolara — tylko 40%. Powyższe dane świadczą o kluczowej roli walut krajów Wspólnego Rynku w polityce kredytowej Międzynarodowego Funduszu Walutowego i w międzynarodowym systemie walutowym. Potwierdzeniem tego faktu może być wysokość rezerw kruszcowo-dewizowych krajów EWG. Wyniosły

one w 1966 r. 24 mld dolarów, w porównaniu z 14,9 mld dolarów rezerw USA⁵⁾. Rezerwy te nie wzrastały równomiernie we wszystkich krajach członkowskich. Najsilniejszy, bo sześciokrotny ich wzrost w latach 1958—1966 wystąpił we Francji. Ponad dwukrotny wzrost rezerw walutowych wystąpił również we Włoszech, a mianowicie z 2 184 mln dolarów w 1958 r. do 4 566 mln dolarów w 1966 r. W sumie kraje EWG zwiększyły swe rezerwy walutowe z 12 205 mln dolarów w 1958 r. do 23 995 mln dolarów w 1966 r., czyli o 97%, podczas gdy wzrost rezerw walutowych świata kapitalistycznego wyniósł w tym okresie zaledwie 23%, a w USA nastąpił ich gwałtowny spadek z 22 540 mln dolarów w 1958 r. do 14 881 mln dolarów w 1966 r. Nastąpiły tu pewne przesunięcia rezerw kruszcowo-dewizowych ze Stanów Zjednoczonych AP do krajów Wspólnego Rynku. Podłoże tych przesunięć rezerw walutowych w świecie kapitalistycznym ma w dużym stopniu charakter monetarny, polegający mianowicie na tym, że utrzymywanie sztywnych kursów walutowych w systemie z Bretton Woods przez długi okres czasu nie umożliwiło dokonania adaptacji kursów walutowych do poziomu odpowiadającego realnej sile nabywczej walut. Innymi słowy, ten ogromny odpływ złota z USA do krajów EWG spowodowany był, jak się wydaje, istnieniem zaniżonych parytetów walut krajów EWG lub, co na jedno wychodzi, zawyżonego parytetu dolara i za niskiej ceny złota.

Przedstawione powyżej fakty świadczą o zmianach, jakie zaszły w międzynarodowych stosunkach walutowych w ostatnich latach. Uległa poważnemu wzmocnieniu pozycja walut krajów EWG przy jednoczesnym osłabieniu pozycji dolara i funta szterlinga jako walut rezerwowych. Kraje EWG zaczynają odgrywać coraz ważniejszą rolę w Klubie Dziesięciu i we wszelkich dyskusjach nad reformą międzynarodowego systemu walutowego. Bez ich zgody sprawa reformy międzynarodowego systemu walutowego utknie prawdopodobnie na martwym punkcie.

⁵⁾ Porównaj International Financial Statistics. Vol. XX. March 1967; str. 15.

Praca zbiorowa

ANALIZA DROGI KRYTYCZNEJ (METODA PERT)

str. 264

cena zł 20,—

Popularny wykład metod CPM (analiza czasowo-kosztowa) i PERT (metoda planowania i kontroli w warunkach dużej niepewności) znajdujących coraz szersze zastosowanie w naszej gospodarce, szczególnie przy opracowywaniu harmonogramów prac inwestycyjnych z podaniem najważniejszych praktycznych sposobów zastosowania metod ADK.

Książka opracowana jest w formie instrukcji zawierającej dyspozycję dla czytelnika.

ZYGMUNT JENNER
Kraków

„Wiadomości NBP” w świetle liczb dziesięciolecia (1957 – 1966)

W numerze 7/57 „Wiadomości NBP” opublikowany został artykuł naczelnego redaktora L. Laskowskiego, oceniający z jednej strony dotychczasową drogę czasopisma bankowego, a z drugiej nakreślający dalsze kierunki jego rozwoju, a więc i program na następne lata. W dziesięciolecie ukazania się tej publikacji warto by dokonać konfrontacji założeń z praktycznymi osiągnięciami, ażeby na tej podstawie i w świetle aktualnych potrzeb móc lepiej określić nowe zadania, jakie tego typu czasopismo fachowe może i powinno spełniać.

W tej sytuacji chyba pożyteczna byłaby próba oceny minionego dziesięciolecia „Wiadomości NBP” przez reprezentanta najszerszego grona czytelników tego czasopisma, to jest pracownika oddziału operacyjnego.

Naświetlenie wielu problemów wiążących się z funkcją pisma fachowego na pewno spowoduje żywy oddźwięk i może będzie zachętą do szerokiej dyskusji — a z kolei te wszystkie materiały informacyjno-analityczne odbiorców naszego periodyku mogą uzupełnić dotychczasowe elementy, jakimi dysponuje rada programowa oraz redakcja „Wiadomości NBP” przy ustalaniu zadań czasopisma na najbliższe lata.

W roku 1957 najistotniejszym problemem działalności „Wiadomości NBP” była sprawa zbliżenia tego czasopisma do praktyki finansowej i bankowej. Jak bowiem stwierdził autor, „Wiadomości NBP” w odróżnieniu od „Finansów” od początku miały charakter bardziej instrukcyjny i praktyczny. Równocześnie jednak już w tym okresie: „sprawa ogólnych proporcji pomiędzy artykułami o charakterze ogólnym i artykułami z dziedziny wymiany praktycznych doświad-

czeń od dłuższego czasu jest przedmiotem różnych wypowiedzi i listów do redakcji”. I dalej: „Wprowadzenie do czasopisma naszego działu — Z doświadczeń i praktyki bankowej — spotkało się u czytelników na ogół z powszechną aprobatą, a liczne głosy (m. in. we wspomnianej już ankiecie) domagają się nawet jego rozszerzenia. O jego żywotności świadczy fakt, że największa ilość artykułów napływa właśnie z dziedziny wymiany praktyki i metod pracy”. Jak sytuacja w tym zakresie ukształtowała się w następnym dziesięcioleciu, to jest w latach 1957—1966? A przede wszystkim, jak ułożyły się proporcje między częścią artykułową a działem z doświadczeń i praktyki bankowej, i jak te proporcje ocenić? I wreszcie jak jest z żywiołowością tematyki drugiego działu, czyli zagadnień praktycznych, o której wspomina autor, dopowiadając równocześnie, że nie można wykluczyć opanowywania tej żywiołowości przez ingerowanie czy wręcz zamawianie pewnych tematów?

Zestawienie danych w tabeli 1 wskazuje na zachowanie pewnych proporcji między tymi podstawowymi działami, że stałą przewagą artykułów działu pierwszego (artykułowego), z tym że w latach 1961—1964 przewaga ilościowa ulegała pewnemu złagodzeniu. Trzeba jednak wyraźnie powiedzieć, że dane te (ilości artykułów) nie odzwierciedlają w pełni przewagi działu pierwszego nad działem drugim.

Lepszym miernikiem tego układu jest ilość stron, jaką artykuły obu działów zajmowały w poszczególnych latach w „Wiadomościach NBP”, a które to dane obejmuje tabela 2.

Struktura działów według ilości artykułów

Tabela 1

Według działów „Wiadomości NBP”	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
Część artykułowa	125	103	93	82	88	92	84	76	91	84	918
Część z doświadczeń	67	60	59	68	72	55	72	65	37	41	596
Inne	6	9	13	8	7	14	6	9	5	10	87
Razem	198	172	165	158	167	161	162	150	133	135	1.591

Struktura działów według ilości stron

Tabela 2

Według działów „Wiadomości NBP”	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
Część artykułowa	484	452	435	393	404	427	314	281	329	399	3.918
Część z doświadczeń	124	131	116	184	195	139	162	135	80	100	1.366
Inne	24	35	33	29	22	46	11	20	14	7	241
Razem	632	618	584	606	621	612	487	436	423	506	5.525

Jak z powyższego wynika, część pierwsza, artykułowa, w okresie całego dziesięciolecia wyraźnie dominowała nad częścią drugą, a więc częścią poświęconą problematyce praktycznej, a już w ostatnich dwóch latach dysproporcja ta jest jaskrawa.

Czyżby zatem zachodził proces coraz większego „teoretyzowania” „Wiadomości”, mimo licznych prób odwrócenia tego procesu, choćby przez wyrażenie takich postulatów przez najszersze grono czytelników, i popieranie takiego kierunku przez redakcję „Wiadomości NBP”?

Żeby odpowiedzieć na to pytanie, trzeba uprzednio rozstrzygnąć inny problem, bardzo zresztą istotny — a mianowicie, jakie są kryteria kwalifikowania jakiego artykułu do części pierwszej czy drugiej?

Tutaj jednak natrafić można na wiele trudności, gdyż przegląd wszystkich publikacji w omawianym dziesięcioleciu wskazuje na dużą różnorodność norm kwalifikacyjnych. Ogólnie można by powiedzieć, że do części drugiej zalicza się te artykuły, w których autor swoje tezy podbudowuje konkretnymi przykładami, łącznie z danymi liczbowymi. Sprzyjanie publikowaniu takich artykułów byłoby jak najbardziej słuszne, co wynika zresztą z oceny L. Laskowskiego, zawartej w cytowanym już artykule: „Artykuły zwykle nie zawierają tego, co najbardziej oczekiwane jest od praktyków, a mianowicie nie ma w nich konkretności. Zbyt często spotykamy tu wypowiedzi „na okrągło”, nie wymienia się przykładów z podaniem nazw przedsiębiorstw, w których stwierdzono nieprawidłowości, nie spotyka się konkretnej, cyfrowej oceny i analizy tych nieprawidłowości”.

Jak wykazują dane dalszych dziesięciu lat, uwagi wypowiedziane wówczas są nadal aktualne. Być może jednak, że właśnie metoda kwalifikowania artykułów do poszczególnych działów stwarzała warunki do utrzymywania się krytykowanych przez L. Laskowskiego tendencji. Co gorsza — może właśnie te warunki powodowały wstrzymanie się potencjalnych autorów od podejmowania niektórych trudnych tematów, jak na przykład technika inspekcji bankowych,

co zresztą było problemem już w 1957 roku, o czym świadczą wypowiedzi L. Laskowskiego: „Albo na przykład sprawa inspekcji w przedsiębiorstwie. Temat często spotykany i bardzo ważny w pracy bankowej. Nie było chyba jednak jeszcze ani jednego artykułu, który by dał opis konkretnej inspekcji z przedstawieniem techniki samej inspekcji i konkretnych (cyfrowo ujętych) wyników inspekcji oraz dalszych posunięć kredytowych, wynikających z efektów inspekcji (wielkość ewentualnej spłaty nie zabezpieczonego kredytu)”.

Do czego zatem sprowadzają się wnioski na tle poruszonych problemów? Wydaje się, że na podstawie doświadczeń nie tylko tych dziesięciu omawianych lat słuszniejsze byłoby zaniechanie podziału artykułów na część artykułową i z doświadczeń. Ostatecznie nawet z punktu formalnego wypowiedzi i w części artykułowej, i w części zwanej „z doświadczeń i praktyki bankowej” są przecież artykułami. Ale chodzi tu nie tylko o stronę formalną.

Prawdopodobnie na skutek zlikwidowania dotychczasowego zróżnicowania lub wprowadzenia dwóch równorzędnych działów artykułowych:

- 1) teorii bankowej,
- 2) praktyki bankowej

można by było uatrakcyjnić tematykę, na którą zaznacza się wyraźnie zapotrzebowanie odbiorców „Wiadomości”, a więc na publikacje związane z praktyką, a zarazem oparte na konkretnych przykładach. Wydaje się, że tego typu wypowiedzi są najbardziej poszukiwane wśród pracowników oddziałów operacyjnych, a więc najszerszego grona czytelników, natomiast problemy poruszone w artykułach teoretycznych w wielu przypadkach są dostępne w formie książkowej czy skryptowej.

Oczywiście, że postulat mój nie zmierza do odwrócenia aktualnych proporcji teorii i praktyki, ale zdąży do stworzenia warunków umożliwiających osiągnięcie równowagi. Zresztą, przedstawiony wniosek ma też inny cel, a mianowicie: rozszerzenie bazy autorów współpracujących z „Wiadomościami”, co

Tabela 3

Ilość artykułów według podziału tematycznego

Lp.	Według podziału tematycznego	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
1	system finansowy i kredytowy	41	20	20	15	21	18	25	30	39	48	277
2	kredytowanie i kontrola przedsiębiorstw	58	37	47	46	44	31	39	43	12	14	371
3	rozliczenia gospodarki narodowej	6	21	—	—	—	—	—	—	—	—	27
4	obieg pieniężny	14	12	12	10	7	10	5	5	11	6	92
5	kontrola funduszu płac	6	11	9	9	13	12	17	4	11	9	101
6	inwestycje i kapitalne remonty	11	4	12	15	18	11	13	17	9	13	123
7	zagadnienia zagraniczne	—	—	—	—	—	—	—	—	13	7	20
8	księgowość i czynności operacyjne	15	10	10	6	13	9	10	9	10	5	97
9	organizacja pracy	31	20	27	21	35	34	32	14	14	18	253
10	różne	13	19	18	10	9	21	14	16	7	5	132
	Razem	195	154	155	139	160	146	155	138	126	125	1.493

wiąże się z drugim problemem programowo-redakcyjnym, wysuniętym w roku 1957. Już wówczas istniała obawa, czy dalsza struktura tematyczna publikacji będzie prawidłowa, to znaczy czy obejmie swoim zasięgiem nie tylko całość problematyki bankowej, ale czy też utrzymana zostanie odpowiednia proporcja zagadnień, odpowiadająca zadaniom, które bankowość obowiązująca jest realizować.

Wątpliwości te dotyczyły nie tylko części artykułowej, która i tak ma szeroki zasięg tematyczny. Wydaje się zatem, że zastrzeżenia wypowiedziane w roku 1957 wiązały się raczej z publicystyką o tema-

mat mówią liczby dziesięcioletniego okresu? Otóż trzeba stwierdzić, że zagadnienie to jest bardzo złożone i sprecyzowanie odpowiedzi wymaga spojrzenia na miniony okres dziesięciu lat przez dwojaki co najmniej pryzmat:

— strukturę publikacji według podziału tematycznego (tabela 3),

— strukturę publikacji oddzielnie w części pierwszej — artykułowej i oddzielnie w części drugiej — według działów gospodarki (tabela 4 i 5).

Przedstawiony materiał liczbowy przy bliższej analizie i ocenie daje znamieny obraz ewolucji, jaką w

Struktura publikacji według działów gospodarki — część I — artykułowa

Tabela 4

Według działów gospodarki	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
Przemysł	25	19	22	19	12	12	18	15	14	17	173
w tym:	15	6	11	6	3	6	7	4	7	11	76
a) plan centralny	1	1	3	—	1	1	2	2	—	2	13
b) plan terenowy	3	4	2	—	2	1	—	—	—	—	12
c) spółdzielczy	6	8	6	13	6	4	9	9	7	4	72
d) inne — ogólne	—	—	1	1	1	—	1	1	—	—	5
Gospodarka komunalna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Handel	4	6	2	4	2	4	1	1	1	2	27
w tym:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
a) państwowy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) spółdzielczy	2	1	—	2	—	1	—	—	—	—	6
c) wspólny	2	5	2	2	2	3	1	1	1	2	21
Handel zagraniczny	—	2	5	2	2	3	1	2	3	3	23
Transport	3	3	4	—	—	—	—	—	—	1	11
Inne — ogólne	93	73	59	56	71	73	63	57	73	61	679
Razem	125	103	93	82	88	92	84	76	91	84	918

Struktura publikacji według działów gospodarki — część II — z doświadczeń

Tabela 5

Według działów gospodarki	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
Przemysł	25	24	14	24	20	13	20	16	14	10	180
w tym:	11	2	3	5	5	6	4	7	6	4	53
a) plan centralny	—	2	2	2	—	—	—	1	—	—	7
b) plan terenowy	3	8	1	4	1	1	3	3	1	3	28
c) spółdzielczy	11	12	8	13	14	6	13	5	7	3	92
d) inne — ogólne	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	3
Gospodarka komunalna	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	3
Handel	9	6	7	6	5	4	4	10	4	2	57
w tym:	3	—	2	—	—	—	—	1	—	—	6
a) państwowy	3	4	2	2	3	2	4	7	1	1	29
b) spółdzielczy	3	2	3	4	2	2	—	2	3	1	22
c) wspólny	—	1	—	—	2	1	—	—	—	—	4
Handel zagraniczny	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Transport	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Inne — ogólne	32	29	37	38	45	35	47	39	19	29	350
Razem	67	60	59	68	72	55	72	65	37	41	596

tyce praktycznej, a więc z drugą częścią, gdzie wspomniana już żywiołowość stwarza warunki do niepodjęcia zagadnień na wielu odcinkach życia gospodarczego, za których prawidłowy rozwój banki są odpowiedzialne, i które zatem powinny znaleźć swój wyraz w prasie fachowej. Co na ten te-

dziesięciolecie 1957—1966 przeszły „Wiadomości NBP”. Tabela 3 ilustruje wyraźnie strukturę tematyczną publikacji, a przede wszystkim olbrzymią przewagę zagadnień ekonomiczno-finansowych. Jest to chyba zjawisko korzystne, jakkolwiek przewaga ilościowa jest zbyt wielka.

Szczególnie uderza — w świetle struktury zatrudnionych w bankach — znikoma ilość artykułów tematycznie związanych z księgowością i czynnościami operacyjnymi. Natomiast trzeba podkreślić znamienny udział w strukturze tematycznej artykułów związanych z organizacją pracy. Ze względu jednak na tendencje malejące w ostatnich trzech latach, przy równoczesnym obiektywnym wzroście zapotrzebowania na tę tematykę po VII Plenum KC PZPR, problem inspirowania opracowań omawiających zagadnienia organizacyjne w szerokim ich ujęciu staje się pilny.

Struktura publikacji części I — artykułowej — wskazuje na stałą i wyraźną przewagę artykułów o tematyce ogólnogospodarczej, jakkolwiek ilości te

trzeba skorygować o artykuły zaliczone do tej grupy, a wiążące się z zagadnieniami wewnątrzbankowymi (np. organizacyjnymi). Bezsporna jest natomiast przewaga publikacji o tematyce przemysłowej, z tym że w ramach tej grupy tematycznej na pierwszy plan wybijają się artykuły omawiające problemy przedsiębiorstw planu centralnego. Charakterystyczny jest mały udział opracowań poświęconych problemom handlu, co chyba nie odpowiada zapotrzebowaniu.

Jeszcze bardziej interesująca jest tabela 5, ujmująca strukturę publikacji w części drugiej, to jest „z doświadczeń i praktyki bankowej”. Przede wszystkim uderza duża ilość artykułów o tematyce ogólnej, co potwierdzałoby zastrzeżenia co do trybu klasyfikacji opracowań. Podobnie jak w części artyku-

Struktura terenowa autorów publikacji
(część I — artykułowa)

Tabela 6

Według województw	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
Centrala	68	87	70	65	59	63	57	39	43	44	595
Warszawa	a) 22 b) 1		5	4	20 1	18 1	16 1	21 2	21 2	25 2	152 10
Katowice	a) 4 b) 2	2	2		1		1 2	1	7 4	2	16 12
Kraków	a) 4 b) 3	6	4 2	2		2	2	1	3 1	4	28 6
Rzeszów	a) 1 b)										1
Wrocław	a) 2 b) 1	2		1		1			1 1		4 5
Kielce	a) b)									1	1
Łódź	a) b) 1							1	1	1	3 1
Poznań	a) 8 b)	3 1	2 1	4	3	4	4	1	1	2	32 2
Bydgoszcz	a) 1 b)	1 1	3		1	1	1	1			9 1
Zielona Góra	a) 1 b)								1		2
Szczecin	a) b)			2	1			6	2		11
Gdańsk	a) b) 1		3	3		1		2		1	10 1
Olsztyn	a) 1 b)			1		1					3
Białystok	a) b)										
Lublin	a) 1 b)										1
Opole	a) 2 b)							1	1		3 1
Inne (zagranica)	1		1		2				2	2	8
Razem	125	103	93	82	88	92	84	76	91	84	918

Tabela 7

Struktura terenowa autorów publikacji

(część II — z doświadczeń)

Według województw	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
Centrala	11	8	6	9	8	1	10	5	3	4	65
Warszawa	a) 2 b) 2	1		3	4 2	1	2 1		1		10 9
Katowice	a) 6 b) 5	9 4	3 6	2 8	5 5	3 1	3 4	2 5	1 2	3 2	37 42
Kraków	a) 4 b) 1	1 4	2 2	6 2	6 1	1 3	4 1	8	2	2	36 14
Rzeszów	a) 1 b) 2	1	1	1 3	2	1 3	2			2	9 10
Wrocław	a) 1 b) 6	3	1 7	1 4	4 1	2	2	2 1	2 1	1 3	14 28
Kielce	a) 1 b) 4	4	5			1	2	3	1		1 20
Łódź	a) 5 b) 5	6	8	4	3 1	7	5	9	4 1	5 1	56 3
Poznań	a) 2 b) 2	3 3	1 2	1 1	1 4	4 2	3 5	1 6	1 2	4 3	21 30
Bydgoszcz	a) 2 b) 2	1 2	4	2 4	7	3	7	1	4	4	34 7
Zielona Góra	a) 2 b) 1	2	1	3	1	1	1			1	12 1
Szczecin	a) 2 b) 2		1		1	2	1	6 5		1	10 9
Gdańsk	a) 2 b) 2	2	1	2 3	1 2	2	2 1	1	1	2	12 10
Olsztyn	a) 1 b) 1	2	1	3 1	5 1	6 2	4 1	2 1	1	1	23 9
Białystok	a) 1 b) 1		1 2		1		1				1 5
Lublin	a) 3 b) 1	3	2 1	1	1 1	2	5	1	1 1		13 6
Opole	a) 1 b) 1	1	1	2 1	2	2 2	1 2	1 2	3		11 12
Koszalin	a) 1 b) 1			1		3	1 1	3	5	1 1	13 3
Razem	67	60	59	68	72	55	72	65	37	41	596

łowej, dominują publikacje o tematyce przemysłowej, z tym że w tej części struktura jest już inna, to znaczy przeważają problemy ogólnoprzemysłowe, a wzrasta udział tematów związanych z gospodarką terenową, zwłaszcza ze spółdzielczością pracy. Ponadto zmniejsza się dysproporcja między ilością artykułów o przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych.

Zachodzi zatem pytanie, czy struktura tematyczna obu części odpowiada w jakimś stopniu strukturze odbiorców w skali całego kraju? Być może, że właśnie taka konfrontacja wskaże wyraźniej potrzeby czytelników, a tym samym i kierunki polityki programowej „Wiadomości NBP”.

Ze sprawą użyteczności pisma bankowego oraz z problemem prawidłowej struktury tematycznej wiąże się jeszcze jedno ważne zagadnienie, jakim jest szerokość bazy autorów współpracujących z „Wiadomościami”, zwłaszcza jeśli chodzi o publikacje omawiające działalność banków z punktu widzenia praktycznego. Oczywiście trzeba tu wyraźnie oddzielić ocenę struktury autorów publikujących w dotychczasowej części artykułowej od struktury autorów części „z doświadczeń i praktyki bankowej”. Zadanie to spełniają tabele 6 i 7, z których pierwsza obrazuje część artykułową, a druga publikacje oparte na doświadczeniach. Badania struktury autorów powinny

odpowiedzieć nie tylko na pytanie, jaka jest struktura terenowa (województwa), ale w ramach każdego województwa — jaki jest udział publikujących z podziałem na miasto wojewódzkie (oddział wojewódzki i oddziały miejskie — w tabelach pozycja a) oraz na oddziały terenowe (w tabelach pozycja b).

Materiał informacyjny zawarty w tabelach 6 i 7 potwierdza generalną tezę o potrzebie zaktywizowania kontaktów z ośrodkami, których udział w publikowaniu swoich prac w „Wiadomościach” jest niedostateczny czy wręcz znikomy. Ocena sytuacji w tym zakresie powinna ułatwić redakcji „Wiadomości NBP” wybór środków, które poprawiłyby strukturę terenową autorów, choćby przez próbę opracowań konkursowych, spotkania rejonowe czy też kontynuowanie publikowania (po Katowicach i Szczecinie) numerów poświęconych w całości danemu województwu.

Jeśli chodzi o inne zagadnienia, to warto by jeszcze dokonać próby oceny struktury autorów publikacji według kryteriów podziału organizacyjnego bankowości (poszczególne banki i inni autorzy), gdyż od szeregu lat „Wiadomości NBP” są organem ogólnobankowym. Sytuację na tym odcinku określa tabela 8.

VII Plenum KC PZPR, niosąca za sobą obowiązek włączenia się w jej realizację pracowników aparatu bankowego. Wymiana doświadczeń w tym zakresie w formie publikacji w „Wiadomościach”, zamieszczanych „w trybie pilnym”, na pewno przyjęta byłaby z wielką przychylnością przez najszersze kręgi czytelników.

Podsumowując tych kilka uwag o „Wiadomościach NBP” na tle danych statystycznych za lata 1957—1966 należy stwierdzić, że organ ten jest bardzo istotnym czynnikiem mającym wpływ na stałe podnoszenie poziomu zawodowego pracowników bankowych, jako podstawowych odbiorców tego czasopisma. Dlatego w niniejszym artykule podano sprostowania i wysunięto postulaty mające na celu jedynie próbę zwiększenia stopnia przydatności publikacji zamieszczanych na łamach „Wiadomości”, z uwzględnieniem struktury czytelników, a zwłaszcza ich potrzeb. Oceniając przebytą drogę w tym aspekcie trzeba wyraźnie podkreślić, że pomimo zmian strukturalnych, jakie miały miejsce w omawianym okresie, w dalszym ciągu odczuwa się niedosyt publikacji o charakterze wymiany doświadczeń, opartych na konkretnych sy-

Tabela 8

Ilość artykułów — łącznie
(część artykułowa i z doświadczeń)

Według pionów bankowych	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	Razem
Narodowy Bank Polski	187	159	143	138	133	121	129	108	97	90	1.305
Bank Inwestycyjny	—	—	2	5	1	5	8	13	9	13	56
Bank Rolny	2	—	3	1	17	11	13	11	5	17	80
Inne banki	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2
	3	4	4	6	9	9	6	9	16	5	71
Razem	192	163	152	150	160	147	156	141	128	125	1.514

Jak z danych tabeli 8 wynika, dominują autorzy zatrudnieni w NBP, niemniej począwszy od roku 1961 udział publikacji pracowników innych banków wykazuje stałą tendencję zwyżkową. Jest to chyba istotny argument do ewentualnego podjęcia dyskusji, czy obecna nazwa czasopisma jest odpowiednia. Wprawdzie tradycja (bo o tradycji już można mówić) jest ważnym argumentem, ale może i względy nie tylko formalne przemawiają za tym, żeby dokonać zmiany nazwy czasopisma, na przykład na „Przegląd Bankowy”.

Innym wreszcie problemem — nie tylko tego dziesięciolecia — jest sprawa cyklu wydawniczego. Jest on niewątpliwie zbyt długi, co — wobec wyraźnych tendencji do zwiększania ilości publikacji typu praktycznego — jest zagadnieniem wymagającym rozwiązania w sensie skrócenia tego cyklu. Ze względu na trudności organizacyjno-techniczne, jakie napotykały i napotykać będą próby zmierzające do poprawy na tym odcinku, przejściowym rozwiązaniem byłaby zasada, że publikacje o charakterze dydaktyczno-praktycznym, omawiające aktualne problemy postawione przed bankami do realizacji, miałyby prawo pierwszeństwa; przykładem może być uchwała

tuacjach i ich rozwiązaniach, a zwłaszcza publikacji typu szkoleniowego.

Rozwijając te kierunki należałoby mieć stałe na uwadze fakt, że struktura czytelników jest nieco odmienna niż aktualna struktura tematyczna (chodzi o tematy oparte na konkretnych przykładach), a zwłaszcza to, że mniejsze jednostki gospodarcze (drobna wytwórczość, handel detaliczny) reprezentują niższy poziom organizacyjny i gospodarczy, a tym samym kontrolujący je pracownicy bankowi napotykały znacznie większe trudności przy analizie i ocenie działalności, choćby na skutek niemożliwości przeprowadzenia analizy porównawczej (chodzi o najliczniejsze w naszej strukturze oddziały terenowe).

Na koniec uwagi natury porządkowej. Zebranie materiałów statystycznych, przedstawionych w tabelach, wymagało pokonania wielu przeszkód. W okresie badanych dziesięciu lat stosowano różne podziały w odniesieniu do treści, jak również różne normy oznaczeniowe (np. w niektórych rocznikach brak określenia miejsca pracy autora). Stąd należy przyjąć, że mimo usilnych starań przedstawione dane statystyczne mogą zawierać nieznaczne odchylenia od stanu faktycznego, nie wpływające jednak na zasadniczą strukturę i tendencję „Wiadomości NBP”.

Z doświadczeń i praktyki bankowej

Kredytowanie przedsiębiorstw na tle nierytmiczności produkcji

Uchwała VII Plenum Komitetu Centralnego Partii postawiła przed powołanymi dla jej realizacji zakładowymi komisjami usprawniania organizacji produkcji oraz przed organami administracji gospodarczej zadanie poprawy rytmiczności produkcji. Powszechne zainteresowanie tymi problemami dało asumpt do zbadania korelacji między spotykanym w codziennej praktyce bankowej nierytmicznym wykorzystywaniem kredytów obrotowych i nierytmicznością produkcji. Analizę taką przeprowadzono na przykładzie dziesięciu przedsiębiorstw przemysłowych, kontrolowanych przez Oddział NBP w Słupsku.

Wyboru przedsiębiorstw dokonano na podstawie dwóch kryteriów. Starano się przede wszystkim wybrać przedsiębiorstwa reprezentujące możliwie najszerszy wachlarz branżowy oraz wyeliminować przedsiębiorstwa, w których warunki naturalne bądź przedmiot działalności przesądają o sezonowych wahanach wielkości produkcji. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników analizy oraz rozważenie na ich tle możliwości i środków oddziaływania banku za pomocą kredytu na rytmiczność produkcji.

Funkcjonowanie kredytu płatniczego

Przykładowo wybrane dla celów analizy przedsiębiorstwa przemysłowe korzystały w roku 1966 z kredytu płatniczego w 60 przypadkach — łącznie przez okres 526 dni. Średnio każde przedsiębiorstwo korzystało z kredytu płatniczego sześć razy; przeciętnie przez okres 9 dni. Okres wykorzystywania kredytu płatniczego przez wytypowane do analizy przedsiębiorstwa przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Przedsiębiorstwo	Liczba wypadków korzystania z kredytu płatniczego	W tym przez maksymalną liczbę dni	Łączna liczba dni korzystania z kredytu płatniczego	Średnia długość okresu korzystania z kredytu płatniczego
A	5	1	44	8,8
B	5	3	60	12,0
C	5	2	37	7,4
D	4	2	34	8,5
E	6	3	58	9,7
F	6	1	41	6,9
G	12	6	100	8,2
H	4	3	35	8,7
I	7	3	65	9,7
J	6	3	52	8,7
Razem	60	27	526	8,81

Najczęściej i przez największą ilość dni z kredytu płatniczego korzystało przedsiębiorstwo G — przez 100 dni, czyli przez ponad jedną czwartą roku. Przedsiębiorstwo to w okresie pierwszego kwartału niemal zupełnie nie korzystało z kredytów obrotowych, co świadczy o silnym zróżnicowaniu jego potrzeb kredytowych. Długość okresu korzystania z kredytu płatniczego wynosiła w analizowanych przedsiębiorstwach w przybliżeniu 53 dni, czyli średnio co szósty

dzień przedsiębiorstwa nie były w stanie pokryć swych potrzeb normalnymi kredytami obrotowymi. Okres wykorzystania kredytu płatniczego przedstawia się szczegółowo następująco:

- 1—5 dni — 17 wypadków
- 5—10 dni — 21 wypadków
- 11—15 dni — 22 wypadki
- w tym przez 15 dni — 12 wypadków.

W 38 wypadkach na 60, czyli w 63%, przedsiębiorstwa korzystały z kredytu płatniczego przez maksymalną ilość dni, określoną przez oddział przy przyznaniu prawa do korzystania z tego kredytu.

Przedstawiony wyżej materiał liczbowy wskazuje, że w większości, bo w 58% wypadków okres wykorzystywania kredytu płatniczego jest stosunkowo krótki — nie przekracza 10 dni. Świadczy to o prawidłowym funkcjonowaniu kredytu płatniczego. Stanowi on rzeczywiście doraźną pomoc finansową dla przedsiębiorstw i niweluje przejściowe niedobory płynnych środków finansowych.

Powyższe stwierdzenie potwierdzają również dane liczbowe, obrazujące formę „wygaśnięcia” kredytu płatniczego. W 31 przypadkach, czyli około 53%, spłata kredytu nastąpiła automatycznie. Potrzeby kredytowe uległy zmniejszeniu przed upływem dopuszczalnego okresu maksymalnego wykorzystywania kredytu płatniczego. W 15 przypadkach wzrost potrzeb kredytowych okazał się bardziej trwały i przedsiębiorstwa złożyły dodatkowe wnioski kredytowe. Kredyt płatniczy poza funkcją doraźnej pomocy finansowej spełnił funkcję informacyjną. Jego wykorzystywanie zasygnalizowało oddziałowi i przedsiębiorstwom trwały wzrost potrzeb kredytowych i potrzebę złożenia dodatkowego wniosku kredytowego dla zaspokojenia dodatkowych potrzeb kredytowych. W 14 przypadkach spłata kredytu nastąpiła z wpływów bieżących przez wstrzymanie na pewien okres innych płatności. Nie dysponujemy danymi dotyczącymi długości okresu, w jakim spowodowało to nieregulowanie zobowiązań przedsiębiorstw o charakterze nieegzekucyjnym. Wypadki te dotyczą 3 przedsiębiorstw.

Wykorzystywanie kredytu płatniczego nie było równomierne w ciągu całego roku. Przedsiębiorstwa uzupełniały swoje normalne potrzeby kredytem płatniczym:

- w pierwszym kwartale — przez 66 dni
- w drugim kwartale — przez 172 dni
- w trzecim kwartale — przez 168 dni
- w czwartym kwartale — przez 120 dni.

Wykorzystywanie kredytu płatniczego rozpoczęło pod koniec pierwszego kwartału — a ściślej pierwszy wypadek przekroczenia limitu przyznanego kredytów obrotowych miał miejsce w dniu 10 marca. Jest to zjawisko bardzo charakterystyczne. W okresie tym bowiem ze względu na opóźnienia w opracowaniu planów techniczno-ekonomicznych przedsiębiorstwa nie składały nowych wniosków kredytowych. Stosowano powszechnie prolongatę kredytów obrotowych, przyznaných na okres poprzedni, to jest na czwarty kwartał 1965 roku.

Przedsiębiorstwa uzyskały prawo korzystania z kredytów obrotowych w wysokości przyznanej na czwarty kwartał 1965 roku. Tylko w dwóch przypadkach miała miejsce korekta limitu i jego dostosowanie do potrzeb pierwszego kwartału. W jednym wypadku in plus — na podstawie dodatkowego wniosku przedsiębiorstwa (H), a w drugim in minus — w wyniku

kontroli prawidłowości kredytowania, przeprowadzonej w trzeciej dekadzie lutego na podstawie sprawozdania finansowego za styczeń. Pozostałe przedsiębiorstwa korzystały z nie zmienionych limitów z czwartego kwartału. Odbywało się to w warunkach znacznego — w niektórych wypadkach — spadku wielkości produkcji. Obrazuje to tabela 2, w której podano procentowy stosunek produkcji towarowej w cenach zbytu, wykonanej w styczniu, lutym i marcu 1966 roku do analogicznej wielkości z grudnia 1965 roku (grudzień 1965 = 100).

Tabela 2

Przedsiębiorstwo	Styczeń	Luty	Marzec
A	79,0	80,0	78,5
B	106,6	105,7	114,7
C	32,6	80,4	118,9
D	82,9	92,0	104,8
E	88,6	77,8	88,7
F	77,5	75,0	91,7
G	33,3	35,3	47,0
H	66,9	70,4	87,6
I	98,9	100,1	107,0
J	52,5	106,2	79,1

Tylko w jednym przedsiębiorstwie produkcja w trzech pierwszych miesiącach 1966 roku przewyższała poziom z grudnia 1965 roku. We wszystkich pozostałych przedsiębiorstwach nastąpił regres, dochodzący w wypadku przedsiębiorstw „C” i „G” do zmniejszenia o dwie trzecie wielkości produkcji wykonanej w styczniu w stosunku do miesiąca poprzedniego. Wspomniana wyżej korekta limitu kredytów obrotowych, dokonana z urzędu przez oddział, dotyczyła przedsiębiorstwa „C”, które w styczniu i lutym w minimalnym stopniu wykorzystywało prolongowany limit kredytów obrotowych. Korekta ta miała miejsce w dniu 28 lutego. W marcu jednakże przedsiębiorstwo osiągnęło już wzrost produkcji o 18,9% w stosunku do grudnia, toteż skorygowany limit kredytów obrotowych okazał się niewystarczający. Przedsiębiorstwo korzystało z kredytu płatniczego dwukrotnie w ciągu marca, przy czym w drugim wypadku kredyt płatniczy wygasł na skutek przyznania — na dodatkowy wniosek — wyższego limitu podstawowych kredytów obrotowych.

Przedsiębiorstwo „G” natomiast jedynie w sporadycznych wypadkach korzystało w pierwszym kwartale z kredytu bankowego. Przez większość dni tego okresu występowało kredytowe saldo na jego rachunku rozliczeniowym.

Prolongowane limity kredytów obrotowych, obliczone według potrzeb czwartego kwartału, okazały się więc za wysokie w stosunku do potrzeb pierwszego kwartału. Świadczy to o istnieniu powiązania pomiędzy rozmiarami produkcji i wielkością wykorzystywanego kredytu bankowego. Wniosek ten potwierdzają również zestawienia obrazujące okres wykorzystywania kredytu płatniczego w kolejnych miesiącach kwartałów oraz w kolejnych dekadach. W odniesieniu do analizowanych przedsiębiorstw kredyt płatniczy występował w podziale na poszczególne miesiące:

- w pierwszych miesiącach kwartałów przez — 167 dni
- w drugich miesiącach kwartałów przez — 151 dni
- w trzecich miesiącach kwartałów przez — 208 dni
- w podziale na poszczególne dekady:
- w pierwszych dekadach przez — 137 dni
- w drugich dekadach przez — 184 dni
- w trzecich dekadach przez — 205 dni.

Potrzeba zaspokajania dodatkowych, zwiększonych potrzeb kredytowych miała miejsce stosunkowo najczęściej w miesiącach kończących kwartał oraz w trzecich dekadach miesiąca, a więc w okresach wzmożonego przebiegu procesów produkcyjnych w przed-

siębiorstwach. Z ogólnej liczby 60 wypadków korzystania z kredytu płatniczego — 18 (30%) przypada na przełom kolejnych miesięcy, natomiast 13 następnych wypadków dotyczy również — choć niezależnie od siebie — trzeciej dekady poprzedniego miesiąca lub pierwszej dekady następnego miesiąca.

Wykorzystywanie kredytów obrotowych

Zwiększone zapotrzebowanie przedsiębiorstw na kredyty obrotowe, wynikające z nierytmicznego spływu produkcji, jest tylko w części zaspokajane kredytem płatniczym. Ma to mianowicie miejsce tylko wówczas, gdy limit przyznanych przedsiębiorstwu podstawowych kredytów obrotowych wyliczony został na poziomie zbliżonym do średniej wielkości potrzeb kredytowych. W pozostałych wypadkach przedsiębiorstwa wykorzystują w tym celu wolną marżę kredytu między przyznanym limitem i średnią wielkością potrzeb kredytowych. Wypadki te wobec niskich wskaźników wykorzystania przyznanych limitów podstawowych kredytów obrotowych są, jak się wydaje, stosunkowo częstsze. Istnieje więc powiązanie występowania kredytu płatniczego ze stopniem wykorzystania podstawowych kredytów obrotowych przez dane przedsiębiorstwo. Dla zbadania stopnia korelacji między intensywnością przebiegu procesów produkcyjnych i wykorzystywaniem kredytów obrotowych niezbędne jest wobec tego przeanalizowanie wykorzystywania obok kredytu płatniczego również podstawowych kredytów obrotowych. Niezbędne ku temu dane liczbowe prezentuje tabela 3.

Tabela 3

Wykorzystywanie podstawowych kredytów obrotowych i kredytu płatniczego w wybranych przedsiębiorstwach przemysłowych w poszczególnych kwartałach 1966 roku

Przedsiębiorstwo	Kwartały				
	I	II	III	IV	
A	a	58,2	75,3	99,5	82,2
	b	—	11	33	—
B	a	48,9	77,1	83,2	81,7
	b	14	16	12	18
C	a	82,4	103,1	89,0	81,6
	b	7	27	3	—
D	a	77,7	95,7	92,6	98,1
	b	—	12	22	—
E	a	72,6	95,9	85,2	91,7
	b	—	19	23	16
F	a	92,5	85,6	88,4	84,5
	b	7	19	12	3
G	a	58,6	85,2	93,0	93,8
	b	16	29	35	20
H	a	83,9	91,1	87,5	83,4
	b	15	12	—	8
I	a	88,1	88,4	87,9	90,3
	b	1	9	21	35
J	a	81,2	83,1	52,9	77,1
	b	7	18	7	20

a — stopień wykorzystania kredytów obrotowych w procentach, wyliczony jako stosunek sumy kredytu wykorzystanego w poszczególnych dniach (na podstawie zestawień liczb procentowych) do sumy limitów w tym samym okresie,

b — liczba dni korzystania z kredytu płatniczego.

Wskaźniki wykorzystania limitów kredytów obrotowych są bardzo zróżnicowane — od 48,9% w przedsiębiorstwie „B” (I kwartał) do 103,1% w przedsiębiorstwie „C” (II kwartał). Zwracają uwagę szczególnie niskie wskaźniki we wszystkich przedsiębiorstwach (z wyjątkiem „F”) w okresie pierwszego kwartału. Tym należy tłumaczyć powszechne niekorzystanie z kredytu płatniczego w dwóch pierwszych miesiącach 1966 roku. Należy to przypisać wspomnianym już wyżej prolongatom kredytów przyznanych na czwarty kwartał poprzedniego roku.

Wykorzystywanie limitów podstawowych kredytów obrotowych uległo pewnej poprawie począwszy od drugiego kwartału. Wyjątkiem jest tu jedynie przedsiębiorstwo „J”, w którym w drugim półroczu wskaźniki wykorzystania podstawowych kredytów obrotowych poważnie obniżyły się: do 52,9% w trzecim kwartale oraz do 77,1% w czwartym kwartale. Wiąże się to niewątpliwie z niezbędnym udziałem kredytu bankowego w finansowaniu potrzeb eksploatacyjnych tego przedsiębiorstwa, wynoszącym w drugim półroczu średnio około 20% w stosunku do kredytowanych aktywów. Przy niewielkim udziale kredytu bankowego w finansowaniu środków obrotowych przedsiębiorstwa — każda dostawa surowców, każda wysłana partia wyrobów, wypłata płac itp. modyfikuje w znacznym często stopniu wielkość potrzeb kredytowych. Poza tym jest to przedsiębiorstwo o niewielkich rozmiarach działalności produkcyjnej.

Zmiany wielkości środków obrotowych spowodowane wymienionymi wyżej czynnikami są więc relatywnie wysokie i w całości odbijają się na wysokości wykorzystanego kredytu bankowego, jako że jest on najbardziej elastycznym źródłem pokrycia środków obrotowych przedsiębiorstwa.

Materiał liczbowy zamieszczony w tabeli 3 wskazuje na jeszcze jedno charakterystyczne zjawisko. W niektórych wypadkach, mimo niskiego wykorzystania kredytów, przedsiębiorstwa korzystały w tym samym czasie, przez stosunkowo dużą ilość dni, z kredytu płatniczego. Dotyczy to zwłaszcza przedsiębiorstw „B”, „F”, „G”, oraz „J”. Wskazuje to na duże zróżnicowanie potrzeb kredytowych tych przedsiębiorstw w poszczególnych okresach czasu. Bezpośrednio po okresach minimalnego wykorzystywania limitu podstawowych kredytów obrotowych następuje wzrost potrzeb kredytowych ponad przyznany limit i zachodzi konieczność skorzystania z kredytu płatniczego.

Zróżnicowanie stopnia wykorzystania kredytów obrotowych w skali poszczególnych miesięcy jest jeszcze większe. Wielkość obszaru zmienności wskaźników wykorzystania kredytów obrotowych w poszczególnych miesiącach wynosiła:

Przedsiębiorstwo	A	—	46,1	punktów
	B	—	88,2	punktów
	C	—	84,5	punktów
	D	—	33,6	punktów
	E	—	41,6	punktów
	F	—	23,1	punktów
	G	—	118,9	punktów
	H	—	47,4	punktów
	I	—	21,5	punktów
	J	—	47,3	punktów

Do tak dużych rozpiętości pomiędzy wskaźnikami wykorzystania kredytów obrotowych przyczyniły się wspomniane już prolongaty kredytów w okresie pierwszego kwartału. W siedmiu wypadkach minimalne wykorzystanie limitu kredytów miało właśnie miejsce w okresie objętym prolongatą. Pomijając jednakże ten czynnik, należy zwrócić uwagę, że istotną rolę odgrywa tu również okres, na jaki składane są wnioski kredytowe. Tylko przedsiębiorstwa „C” i „F” składały kwartalne wnioski kredytowe. Obszary zmienności wskaźników wykorzystania kredytów obrotowych są też w tych przedsiębiorstwach (pomijając pierwszy kwartał) stosunkowo największe — 18,8, i 23,1 punktu. Przedsiębiorstwa „G”, „I” oraz „J” złożyły po dwa okresowe wnioski kredytowe w roku 1966, w tym jeden na okres kwartału i jeden półroczny.

Pozostałe przedsiębiorstwa (6) opracowały tak zwane roczne wnioski, obejmujące — ze względu na sto-

sowane w pierwszym kwartale prolongaty kredytów z czwartego kwartału 1965 roku — okres dziewięciu — dziesięciu miesięcy. Konstrukcja formularza wniosku kredytowego, a zwłaszcza ograniczona ilość rubryk dla danych liczbowych, istotnych dla ustalenia wysokości kredytu oraz założenia przyswecające praktyce wydłużania okresu wniosków kredytowych (stabilny poziom potrzeb kredytowych dających się przewidzieć na dłuższy okres czasu) nie skłaniają przedsiębiorstw do różnicowania wysokości kredytów w okresie objętym wnioskiem. Ustalanie we wniosku niezmiennych limitów kredytów obrotowych na okres całego kwartału ma miejsce zwłaszcza we wnioskach obejmujących okres dłuższy niż kwartał, choć trzeba przyznać, że zdarza się to również przy wnioskach kwartalnych. Zróżnicowanie wysokości przyznanych kredytów obrotowych dokonywane jest co najwyżej w drodze ustalania terminów spłat kredytów w wypadku przyznania na okres następnego kredytów w mniejszym niż na okres poprzedni. Są to jednakże wypadki stosunkowo rzadkie. W przeważającej mierze ma miejsce tendencja wzrostu potrzeb kredytowych w ciągu roku.

W związku z tym różna wielkość produkcji w poszczególnych miesiącach kwartału, a zwłaszcza różnica pomiedzy miesiącem kończącym kwartał (w którym rozmiary produkcji są zazwyczaj najwyższe) a pozostałymi, powoduje niewykorzystanie kredytów obrotowych w pierwszych miesiącach kwartalnych, a niedobór w końcowym miesiącu kwartału, niezależnie od wahań wielkości potrzeb kredytowych w ciągu poszczególnych miesięcy. W tym świetle pożądane wydaje się preferowanie kwartalnych wniosków kredytowych na niekorzystać wniosków o dłuższym okresie.

Rytmiczność wykorzystywania kredytów a rytmiczność produkcji

Wykorzystywanie kredytów obrotowych w poszczególnych dekadach 1966 roku przedstawia tabela 4.

Biorąc za podstawę analizy poszczególne miesiące, można stwierdzić, że w 40 przypadkach (średnio 4 w każdym przedsiębiorstwie) najwyższe średnie wykorzystanie kredytów miało miejsce w pierwszych dekadach, w 26 — w drugich dekadach i w 54 — w trzecich dekadach miesiąca. Najczęściej więc maksymalizacja wysokości potrzeb kredytowych miała miejsce w trzecich dekadach miesiąca. Przypomnijmy, że generalnie te właśnie dekady charakteryzują się wzmocnieniem procesów produkcyjnych i zwiększonym wpływem wyrobów z produkcji.

Zwiększone zapotrzebowanie na kredyty obrotowe rozpoczyna się w trzeciej dekadzie miesiąca i przeciąga się na pierwszą dekadę następnego miesiąca. Wiąże się to niewątpliwie z koniecznością realizacji zwiększonej ilości partii wyrobów spływających z produkcji w końcowych dniach poprzedniego miesiąca. Powyższe stwierdzenie pozwala przypuszczać, że zwiększone zapotrzebowanie na kredyty obrotowe jest związane z intensywnością procesów produkcji i obejmuje również okres realizacji produkcji, która spływa w okresach wzmoczonego przebiegu procesów produkcyjnych.

Można wobec tego przyjąć, że zjawisko korelacji rytmiczności produkcji i wykorzystywania kredytów bankowych potwierdza się w tych przypadkach, w których okres zwiększonego zapotrzebowania na kredyty obrotowe pokrywa się w czasie bądź też następuje bezpośrednio po okresie intensyfikacji procesów produkcji. Ilustruje to tabela 5.

Dla pozostałych przedsiębiorstw brak danych dotyczących rytmiczności produkcji w dekadach uniemożliwia wypełnienie powyższej tabeli.

Podsumowanie

Na podstawie przedstawionego wyżej materiału liczbowego oraz wysuniętych wniosków można dojść do następujących konkluzji:

1. Istnieje współzależność między wielkością produkcji przedsiębiorstwa w określonym czasie a wy-

Tabela 4

Średnie wykorzystanie kredytów w poszczególnych dekadach 1966 roku w wybranych przedsiębiorstwach

(w milionach złotych)

Miesiąc	Dekada	Przedsiębiorstwo									
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
I	I	7,4	0,7	2,8	24,0	8,3	9,2	—	1,6	5,5	1,1
	II	6,6	0,8	1,2	24,2	9,4	9,6	—	1,4	6,3	1,2
	III	7,7	0,2	1,8	22,8	8,9	10,3	—	1,2	6,5	1,0
II	I	9,8	0,3	2,9	23,6	7,2	11,5	—	1,3	6,3	0,9
	II	7,1	0,1	4,1	27,8	8,0	12,2	—	1,4	6,2	1,5
	III	6,5	1,7	5,7	28,4	8,2	12,2	0,2	1,5	7,0	1,6
III	I	8,0	1,6	5,4	28,9	9,1	12,1	0,8	2,1	7,3	1,3
	II	7,5	1,8	6,4	29,1	8,7	12,8	1,7	2,1	7,6	1,2
	III	8,0	3,7	6,6	27,5	9,5	12,8	2,4	1,6	6,9	1,4
IV	I	8,6	3,3	6,8	26,2	11,4	11,9	2,2	1,9	6,7	1,2
	II	11,0	3,0	7,0	22,5	11,8	10,6	1,9	1,7	7,2	0,8
	III	13,5	3,4	10,2	24,6	10,5	10,7	2,2	1,6	5,5	0,6
V	I	14,5	2,4	11,8	24,3	9,4	9,8	2,2	1,9	5,5	0,7
	II	14,1	1,8	12,0	26,7	9,6	9,7	2,2	2,0	6,5	0,7
	III	11,8	2,7	12,1	27,4	9,3	8,7	1,0	1,9	5,9	1,0
VI	I	11,4	1,5	12,5	26,2	10,1	7,7	1,4	2,0	6,2	1,2
	II	11,5	4,8	17,5	27,2	9,7	8,4	1,9	2,1	5,7	1,0
	III	14,3	7,3	18,2	27,1	8,7	9,6	2,2	2,0	5,5	1,0
VII	I	17,2	6,9	18,8	29,4	9,0	9,9	2,3	1,8	5,2	1,1
	II	16,7	6,6	15,9	29,7	10,1	10,3	1,3	1,9	5,9	0,5
	III	17,9	6,5	13,6	31,3	9,0	11,1	1,6	2,0	5,2	0,5
VIII	I	18,2	7,2	15,1	31,4	7,8	11,3	1,6	1,9	4,2	0,6
	II	17,2	6,7	15,8	31,9	7,2	10,5	1,8	1,6	4,5	0,4
	III	19,2	6,6	16,4	31,8	7,9	10,1	2,1	1,3	5,7	0,4
IX	I	17,6	5,6	17,1	30,2	10,0	10,7	2,7	1,2	6,8	0,3
	II	16,3	6,0	16,4	30,7	11,7	11,1	3,7	1,2	6,6	0,4
	III	17,3	7,6	15,8	31,6	9,7	10,0	3,9	1,0	5,4	0,5
X	I	18,0	8,1	17,5	30,7	10,7	9,2	3,9	1,0	5,9	0,3
	II	18,7	7,4	18,4	28,9	12,7	10,0	3,7	1,3	5,7	0,7
	III	22,7	8,6	18,4	30,9	12,3	10,4	3,5	1,4	6,6	1,0
XI	I	22,5	9,0	16,1	28,6	11,6	10,5	3,2	1,4	6,4	1,1
	II	20,6	8,3	14,0	27,9	11,6	10,6	3,2	1,3	6,7	1,0
	III	19,1	8,2	13,9	27,3	11,8	10,2	2,8	1,3	6,8	0,9
XII	I	18,2	7,3	13,7	26,8	12,2	9,8	2,5	1,3	6,3	0,8
	II	18,1	6,0	14,2	26,5	11,0	9,5	2,5	1,3	7,1	0,7
	III	15,0	7,4	13,7	26,1	8,8	8,4	2,9	1,0	6,4	1,0

Tabela 5

Korelacja wykorzystywania kredytów bankowych i rytmiczności produkcji

Przedsiębiorstwo	Ilość dekad, w których wzrost kredytów pokrywał się z maksymalną produkcją w danym miesiącu	Ilość dekad, w których wzrost kredytu nastąpił w dekadzie następczej po dekadzie o maksymalnej produkcji	Razem ilość wypadków powtarzających bieżący artykułu	Procent w stosunku do ogólnej ilości przypadków
A	6	4	10	84,4
B	6	6	12	100,0
C	6	3	9	75,0
D	5	3	8	66,7
G	6	5	11	91,7
I	4	3	7	58,4
Razem	33	24	57	79,1

sokością jego potrzeb kredytowych. Współzależność ta nie ma, jak się wydaje, charakteru ściśle matematycznego, a jedynie występuje w praktyce jako pewnego rodzaju tendencja.

2. Nierytmiczność produkcji towarzyszy nierytmiczności wielkości zapotrzebowania na kredyt bankowy. Ta ostatnia jest w niektórych przedsiębiorstwach przesunięta w czasie i uzależniona również od rytmiczności sprzedaży.

3. Rozmiary nierytmiczności wykorzystywania kredytów bankowych są na ogół mniejsze niż nierytmiczności produkcji, choć niekiedy — przy niewielkim udziale kredytów bankowych w finansowaniu środków obrotowych przedsiębiorstw (spółdzielczości pracy) — może mieć miejsce zjawisko odwrotne.

4. Przedsiębiorstwa w trójaki sposób zaspokajają zwiększone potrzeby kredytowe w okresach nasilenia procesów produkcji i realizacji:

- przez korzystanie z kredytu płatniczego,
- ze zwiększonego limitu podstawowych kredytów obrotowych na podstawie dodatkowego wniosku kredytowego (w wypadku braku prawa do korzystania z kredytu płatniczego lub po jego wykorzystaniu przez maksymalną przyznaną przez oddział ilość dni),
- z wolnej marży podstawowych kredytów obrotowych, których limit przyznany przez oddział okazał się zbyt wysoki w stosunku do średniej wielkości potrzeb kredytowych.

Częstokroć przedsiębiorstwa korzystają w kolejnych okresach czasu ze wszystkich wymienionych wyżej form uzupełniania płynnych środków finansowych. Na przykład: przedsiębiorstwo może początkowo pokrywać swoje zwiększone potrzeby kredytowe z wolnej

części limitu przyznanych kredytów obrotowych, po jego osiągnięciu — z kredytu płatniczego, oraz po wykorzystaniu kredytu płatniczego przez maksymalną ilość dni — przez podwyższenie limitu przyznanych kredytów obrotowych w drodze złożenia dodatkowego wniosku kredytowego, jeżeli wzrost potrzeb kredytowych okazał się bardziej trwały.

5. Przedsiębiorstwa w zasadzie prawidłowo wykorzystują kredyt płatniczy. Wynika to zarówno z przedstawionego wyżej materiału faktograficznego, jak również z innych opracowań na ten temat¹⁾. Z tego względu można uznać, iż ta forma zaspokajania zwiększonych przejściowo, na tle nierytmiczności produkcji, potrzeb kredytowych jest prawidłowa. Prawidłowe jest również zwiększanie w tym samym celu limitu podstawowych kredytów obrotowych przez składanie dodatkowych wniosków kredytowych, o ile nie powoduje to zwiększenia limitu na zbyt długie okresy — ponad okres utrzymywania się zwiększonych potrzeb kredytowych. Zwiększenie limitu kredytów na zbyt długi okres stwarza bowiem przedsiębiorstwom znaczne luzy finansowe. Nie jest natomiast prawidłowe finansowanie zwiększonych potrzeb kredytowych z wolnych marż kredytu. Tym samym nie jest prawidłowe przyznawanie przedsiębiorstwom kredytów obrotowych na poziomie znacznie odbiegającym in plus od średniego poziomu potrzeb kredytowych i pozostawianie im znacznych luzów kredytowych.

6. Celowe wydaje się w związku z tym dążenie do maksymalizacji stopnia wykorzystania kredytów bankowych w drodze bardziej wnikliwej weryfikacji wniosków kredytowych przedsiębiorstw, a zwłaszcza wniosków dodatkowych. Pewne efekty może dać również bieżąca obserwacja stopnia wykorzystania kredytów obrotowych i odpowiednie reagowanie oddziaływanie na odchylenia w tym zakresie.

Dotychczasowa praktyka wykorzystywania w tym celu wyłącznie wyników kontroli zabezpieczenia kredytów obrotowych (punkt 86 IS A-8), opartej na sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw, nie przynosi pożądanego rezultatu. Przyczyną tego są, jak się wydaje, znaczne przesunięcia w czasie tej kontroli (o 20—25 dni) w stosunku do przebiegu procesów gospodarczych, spowodowane z kolei obowiązującymi terminami sporządzania sprawozdań finansowych przez przedsiębiorstwa.

7. Możliwość bezpośredniego oddziaływania za pomocą kredytu na rytmiczność produkcji jest zagadnieniem dyskusyjnym. Nierównomierne wykorzystywanie kredytów obrotowych jest niewątpliwie pochodną nierytmicznej produkcji (a ściślej nierytmicznego przebiegu procesów zaopatrzenia, produkcji i zbytu). Przyczyny tego tkwią w systemie planowania, systemie premiowania, zaopatrzenia itp. Bezpośrednie oddziaływanie kredytem na rytmiczność produkcji miałyby więc w pewnym sensie charakter oddziaływania na skutki zjawisk, a nie na ich przyczyny. Jednocześnie trudno się pogodzić z faktem tolerowania przez system kredytowy nierytmiczności produkcji lub wręcz ze sprzyjaniem jej. Niewątpliwie bowiem łatwość uzyskania kredytu w okresach o większej produkcji nie mobilizuje przedsiębiorstw do rytmicznej pracy. Zachodzi więc potrzeba przeciwdziałania automatycznemu regulowaniu fluktuujących

potrzeb kredytowych, wynikających z nierytmiczności produkcji.

8. Nasuwają się dwie metody oddziaływania banku na rytmiczność produkcji:

- ograniczenie możliwości korzystania z kredytu płatniczego;
- dążenie do maksymalizacji stopnia wykorzystania kredytów obrotowych.

Pierwsza metoda stanowiłaby niewątpliwie zaprzeczenie całego dotychczasowego dorobku systemu kredytowego w zakresie najbardziej elastycznej formy dopływu płynnych środków finansowych do przedsiębiorstw, jaką jest instytucja kredytu płatniczego. Z tego względu należy ją z góry odrzucić.

Druga natomiast metoda wymaga rozważenia. Stosowany obecnie antycypacyjny tryb kredytowania przedsiębiorstw oraz praktyczne rozwiązanie w zakresie techniki kredytowania, polegające na przyznawaniu limitu kredytów obrotowych w tej samej wysokości na przeciąg dłuższego okresu sprzyjają zainteresowaniu przedsiębiorstw rytmicznością produkcji. Niezmienna w kolejnych dniach i dekadach wielkość kredytu stanowi bodziec dla przedsiębiorstw do rytmicznej pracy, do przekazywania odbiorcom niezmiennej wielkości produkcji w poszczególnych okresach. Dla skutecznego funkcjonowania tego mechanizmu konieczne jest, żeby limit kredytów obrotowych był przyznawany przedsiębiorstwom we właściwej wysokości, żeby nie stwarzał im nadmiernych luzów finansowych.

9. Dla realizacji postulatu maksymalizacji wskaźnika wykorzystania kredytów obrotowych celowe wydaje się:

— bardziej rygorystyczna weryfikacja kredytowych wniosków przedsiębiorstw, zarówno okresowych, jak i dodatkowych, a w ich ramach — pasywów zmniejszających potrzeby kredytowe, które są najbardziej płynnym i trudnym do przewidzenia elementem, wpływającym na wielkość przyznanego limitu kredytów obrotowych,

— zorganizowanie takiej współpracy komórek kredytowych z kontrolerami dyspozycji, która umożliwiłaby pracownikom pionu kredytowego bieżącą obserwację stopnia wykorzystania kredytów obrotowych. Wyniki tej obserwacji powinny stanowić materiał wyjściowy przy rozpatrywaniu następnych wniosków kredytowych,

— skrócenie okresu, na jaki składane są wnioski kredytowe oraz unikanie prolongowania na dłuższe okresy limitów kredytów obrotowych z poprzednich okresów. Zmniejszy to niewątpliwie ilość czasu inspektora kredytowego, przeznaczoną na inne czynności nie związane bezpośrednio z kredytowaniem przedsiębiorstw. Niemniej jednak kredytowanie jest podstawową funkcją banku i nie można ograniczać czasu przeznaczanego na czynności z nim związane na korzyść innych.

STANISŁAW BARTOSZEWSKI
Koszalin

¹⁾ Porównaj M. Rajczyk: Kredyt płatniczy na pokrycie przejściowych trudności płatniczych — w teorii i w praktyce. „Wiadomości NBP” Nr 8/66.

Organizacja pracy komórki administracyjno-gospodarczej w oddziale operacyjnym

W hierarchii zadań banku dominują zagadnienia i problemy ekonomiczne, dużą wagę przywiązuje się do terminowego i bezbłędnego wykonywania czynności operacyjno-rachunkowych, natomiast jeśli chodzi o ocenę pracy komórek administracyjno-gospodarczych przeważa pogląd, że poza wypłacaniem wynagrodzeń pracownikom i poza wykonywaniem nielicznych innych prac istotnych — pozostałe czynności to drobiazgi o podrzędnym znaczeniu. Poglądy takie reprezentują prawie w każdym oddziale pewne grupy pracowników, nie wyłączając niekiedy kierownictwa oddziału.

Czynności wykonywane w komórce administracyjno-gospodarczej powiązane są natomiast z każdym stanowiskiem pracy i rzutują w określony sposób na całokształt pracy oraz ogólną ocenę poziomu całego oddziału operacyjnego. Uzyskanie dobrych wyników pracy w omawianej komórce jest uzależnione jednak od wielu czynników.

Problematyka pracy komórki administracyjno-gospodarczej obejmuje bardzo szeroki wachlarz zagadnień ujętych w przepisach 17 instrukcji służbowych, w dwóch obszernych zbiorach obowiązujących zarządzeń oraz w znacznej ilości sukcesywnie wydawanych zarządzeń prezesa banku. W zakresie czynności tej komórki wchodzi również zagadnienia powiązane z przepisami pionu „B” (IS B/12 i B/18) i częściowo też z przepisami kredytowymi (np. IS A/1 i A/3). W odniesieniu do wielu czynności mają zastosowanie przepisy zawarte w publikacjach urzędowych (Dziennik Ustaw, Monitor Polski, Dziennik Urzędowy Ministerstwa Finansów), na przykład w zakresie gospodarki remontowej, podatku od wynagrodzeń i rozliczeń z ZUS, gospodarki samochodowej, spraw przeciwpożarowych, zagadnień prawa i dyscypliny pracy.

Na zakres pracy komórki administracyjno-gospodarczej rzutują również bardzo poważnie czynności specyficzne dla określonego oddziału NBP, mające związek z większym nasileniem obowiązków wynikających z wielkości oddziału lub z wykonywanych przez oddział czynności dodatkowych.

W warunkach Oddziału NBP w Szczecinku na większy zakres prac oraz dodatkowe czynności komórki administracyjno-gospodarczej przede wszystkim rzutuje:

- wielkość oddziału,
- administrowanie dużym budynkiem biurowo-mieszkalnym,
- gospodarka samochodowa,
- zaopatrzenie i rozliczanie kosztów podróży służbowych konserwatora z oddziału wojewódzkiego,
- obowiązki oddziału konsultacyjnego,
- obowiązki oddziału szkoleniowego dla kierowników OZRB,
- załatwianie dość licznych spraw związanych z zaopatrzeniem innych oddziałów okręgu w materiały do konserwacji i remontów,
- sprawy TOPL.

A oto krótka charakterystyka oddziału oraz czynności nietypowych, których wykonywanie wywrzeć musiało określony wpływ na organizację i podział pracy w komórce administracyjno-gospodarczej. Oddział NBP w Szczecinku, zatrudniający łącznie 60 pracowników, zaliczyć należy do grupy oddziałów średnich. Siedzibą oddziału jest własny duży, czterokondygnacyjny budynek biurowo-mieszkalny o kubaturze 6 728 metrów sześciennych, położony na posesji zajmującej powierzchnię 2 817 metrów kwadratowych. Powierzchnia użytkowa pomieszczeń (1 998 metrów kwadratowych) wykorzystywana jest na biura oddziału NBP, Banku Rolnego i Inspektoratu

PZU, mieszkania pracownicze, pokoje gościnne, świetlicę oraz inne pomieszczenia pomocnicze.

W powyższym układzie sprawy administrowania budynkiem stanowią więc dość poważny zakres prac komórki administracyjno-gospodarczej. Do prac nietypowych i nie występujących w większości innych oddziałów zaliczyć należy czynności związane z problematyką TOPL, eksploatacją przydzielonego oddziałowi osobowego samochodu służbowego oraz z obsługą w zakresie zaopatrzenia i rozliczeń kosztów podróży służbowych konserwatora urządzeń sygnalizacyjnych z oddziału wojewódzkiego, który ma swoją siedzibę w Szczecinku.

Wzrost czynności biurowych wymaga ze strony oddziału szkolenia i konsultacji (maszynopisanie i powielanie materiałów szkoleniowych). Funkcje te absorbują pracowników omawianej komórki również przy załatwianiu takich spraw, jak: przygotowanie pomieszczeń, zakwaterowanie i żywienia uczestników szkolenia, a ponadto angażują bezpośrednio w obsłudze pracowników innych oddziałów przybywających na szkolenie (wymiana doświadczeń).

Szeroki zakres obowiązków i zadań komórki administracyjno-gospodarczej oddziału NBP w Szczecinku zdecydował o ilościowej i jakościowej obsadzie tej komórki. W skład komórki administracyjno-gospodarczej wchodzi; kierujący stanowiskiem starszy inspektor oraz trzech dalszych pracowników umysłowych, zaszerogowanych na stanowiska inspektora i starszych referentów. Omawiana komórka sprawuje ponadto bezpośredni nadzór nad sześcioma pracownikami fizycznymi (strażnik, woźny, kierowca, dozorca i dwie sprzątaczkę). Obsada osobowa jest ustabilizowana. Kierujący stanowiskiem posiada dziewiętnastoletni staż pracy w banku, w tym dziewięć lat w komórce administracyjno-gospodarczej. Z pozostałych pracowników — dwóch przyjęto bezpośrednio do pracy w komórce administracyjno-gospodarczej i legitymują się oni obecnie sześciolatnim stażem pracy, czwarty pracownik rozpoczął pracę w roku 1965.

Stabilizacja obsady komórki administracyjno-gospodarczej jest rezultatem świadomego działania kierownictwa oddziału. W ostatnich latach oddział prowadził właściwą politykę personalną, nie przesuwając pracowników komórki administracyjno-gospodarczej na inne stanowiska pracy w oddziale i nie obsadzał zwolnionych etatów pracownikami nowymi, mało wartościowymi lub wymagającymi dłuższego przygotowania i szkolenia.

Zagadnienie stabilizacji obsady kadrowej w oddziałach jest w ogóle sprawą skomplikowaną. Jeśli chodzi o komórkę administracyjno-gospodarczą, to stabilizacji jej dodatkowo nie sprzyja: bardzo szeroki wachlarz zagadnień i obowiązków, wymagający odpowiedniego szkolenia, niesłuszne traktowanie pracy tej komórki jako podrzędnej w stosunku do funkcji pozostałych komórek organizacyjnych, antagonizmy wewnętrzne na tle wykonywania czynności usługowych na rzecz innych stanowisk pracy oraz faworyzowanie innych komórek organizacyjnych w polityce płacowej i rozdziale nagród.

Eliminowanie wpływu tych czynników na stabilizację, organizację i jakość pracy komórki administracyjno-gospodarczej, sposób przeciwdziałania dezorganizacji i kształtowanie właściwej pozycji oraz roli omawianej komórki w oddziale zależy przede wszystkim od warunków miejscowych, od stopnia nasilenia problemów wymagających rozwiązania. Decydujące znaczenie w tej kwestii we wszystkich oddziałach mają warunki płacowe oraz pozycja i aurytety w środowisku pracowniczym, a więc sprawy w największym stopniu zależne od kierownictwa oddziału.

W okresie ostatnich czterech lat w Oddziale NBP w Szczecinku konsekwentnie realizowany był plan likwidowania dysproporcji w wynagrodzeniu pracowników komórki administracyjno-gospodarczej i innych komórek organizacyjnych. Zlikwidowano praktycznie dysproporcje płacowe — średnia płaca pracowników komórki administracyjno-gospodarczej w latach 1963—1967 wzrastała szybciej niż średnia płaca w oddziale. Przyjmując stan z dnia 1 stycznia 1963 roku za 100 — na dzień 1 stycznia 1967 roku średnia płaca w komórce administracyjno-gospodarczej wzrosła o 40%, natomiast średnia w skali oddziału wzrosła tylko o 34%. To samo dotyczyło również nagród pieniężnych, przypadających na jednego pracownika. W omawianym okresie dynamika ich rozwoju była wyższa w komórce administracyjno-gospodarczej niż w skali całego oddziału.

W chwili obecnej zespół pracowników komórki administracyjno-gospodarczej jest ustabilizowany, dobrze przygotowany, zadania swoje wykonuje z pełnym poczuciem odpowiedzialności. Doprowadzenie do takiego stanu nie było sprawą łatwą, wymagało bowiem dużego zaangażowania kierownictwa oddziału i oddziaływania na stabilizację w sensie przekonywania, wyrabiania tej komórce właściwej pozycji w oddziale, łagodzenia konfliktów i stwarzania prawidłowej atmosfery pracy.

Zgodnie z wewnętrznym regulaminem organizacyjnym Oddziału NBP w Szczecinku, do obowiązków komórki administracyjno-gospodarczej należy wykonywanie prac dotyczących spraw organizacyjnych, związanych z gospodarką budżetową, administracyjnych i kadrowych w zakresie i w sposób określony w „pionie „C” zarządzeń banku. Całością prac komórki kieruje wyznaczony pracownik obowiązuje do uzgadniania ważniejszych spraw i decyzji z dyrektorem oddziału. Pracownik ten (kierownik komórki administracyjno-gospodarczej), niezależnie od prac bezpośrednio przez siebie wykonywanych, sprawuje nadzór i wydaje polecenia służbowe innym pracownikom komórki, w tym również i wszystkim pracownikom fizycznym. Szczegółowy podział pracy oraz zakres odpowiedzialności poszczególnych pracowników komórki administracyjno-gospodarczej ustalony został w sposób następujący:

1. Kierujący stanowiskiem wykonuje:

- wszystkie czynności objęte przepisami Dz. C—II, następujące czynności w zakresie przepisów Dz. C—III.
- a) sprawy remontów,
- b) sprawy dotyczące konserwatora urządzeń sygnalizacyjnych,
- c) sprawy dotyczące gospodarki i ewidencji środków trwałych oraz przedmiotów nietrwałych,
- d) prowadzenie podręcznej kasy wydatków.

2. Inspektor

- większość czynności objętych przepisami Dz. C—I,
- wszystkie czynności z zakresu przepisów Dz. C—IV,
- prace w sekretariacie dyrektora oddziału,
- prowadzenie registratury akt tajnych wraz z maszynopisaniem,
- z działu C—III sprawy związane z gospodarką magazynową,
- prowadzenie ewidencji drobnego inwentarza.

3. Starszy referent

- prowadzenie (kompletowanie) urzędowego zbioru zarządzeń,
- następujące czynności z zakresu przepisów Dz. C—III:
 - a) gospodarka samochodowa,
 - b) gospodarka ogrzewnicza,

- c) sprawy przeciwpożarowe,
- d) gospodarka maszynami biurowymi,
- e) gospodarka odzieżą służbową i ochronną,
- f) sprawy socjalne,
- g) gospodarka mieszkaniowa, sprawy meldunkowe i pokoje gościnne,
- h) zakupy wszelkiego rodzaju.

4. Młodszy referent

- prowadzenie biblioteki fachowej,
- czynności związane z obsługą składnicy akt,
- sporządzanie maszynopisów dla potrzeb całego oddziału.

Podanego wyżej podziału pracy w komórce administracyjno-gospodarczej nie należy traktować jako wzorcowego. Rozwiązania w zakresie obowiązków i podziału pracy w innych oddziałach mogą i muszą być różne, bowiem zależne są od wielu różnorodnych czynników. W warunkach Oddziału NBP w Szczecinku taki podział pracy ustalony został w roku 1965 i zdaje egzamin.

Dodatkowe ustalenia, mające na celu usprawnienie organizacji pracy w komórce administracyjno-gospodarczej, podjęte zostały w oddziale naszym w wyniku realizacji zaleceń zawartych w piśmie zarządu banku z dnia 8 stycznia 1965 roku w sprawie organizacji pracy stanowisk administracyjno-gospodarczych w oddziałach operacyjnych. Realizując te zalecenia oddział uregulował następujące sprawy dotyczące organizacji i współpracy wzajemnej komórek organizacyjnych:

- 1) przeniesiono księgowość i sprawozdawczość budżetu banku z komórki administracyjno-gospodarczej do wydziału operacyjno-rachunkowego,
- 2) całość maszynopisania skoncentrowano w komórce administracyjno-gospodarczej,
- 3) podjęto systematyczne szkolenie pracowników komórki administracyjno-gospodarczej na podstawie programów szkolenia indywidualnego i grupowego,
- 4) uporządkowano tryb i sposób wykonywania szeregu czynności typu usługowego tak codziennych, jak i okresowych, przez opracowanie i wprowadzenie regulaminów-harmonogramów.

W ramach porządkowania trybu wykonywania niektórych prac typu usługowego wprowadzone zostały, jako obowiązujące w oddziale, w dniu 4 maja 1965 roku:

- a) harmonogram załatwiania czynności usługowych na rzecz innych komórek organizacyjnych,
- b) regulamin korzystania z biblioteki fachowej,
- c) regulamin korzystania z pokoi gościnnych,
- d) przepisy określające obowiązki pracowników dotyczące zabezpieczenia budynku i posesji bankowej,
- e) regulamin użytkowania samochodu służbowego,
- f) ramowy zakres obowiązków pracownika odpowiedzialnego za gospodarkę samochodową,
- g) ramowy zakres obowiązków i czynności kierowcy.

Dla przykładu podaję ustalenia zawarte w harmonogramie załatwiania czynności usługowych na rzecz innych komórek organizacyjnych:

- 1) zgłoszenia na wystawienie delegacji służbowych (w tym ewentualnie zapotrzebowania samochodu służbowego) przyjmowane są w dniu poprzednim do godziny 14, w wyjątkowych przypadkach — w dniu wyjazdu, najpóźniej do godziny 8,15,
- 2) rozliczenia kosztów podróży oraz wszelkiego rodzaju inne rachunki pracownicy składają codziennie w godzinach od 8 do 10,
- 3) zgłoszenia na wystawianie wszelkiego rodzaju zleceń, zaświadczeń, opinii itp. komórka administracyjno-gospodarcza załatwia codziennie do godziny 13,
- 4) podanie o urlop pracownicy mają obowiązek składać do godziny 13, na dwa dni przed rozpoczęciem urlopu,
- 5) materiały biurowe na podstawie zapotrzebowania wydziałów wydawane są w każdą pierwszą środę miesiąca od godziny 12 do 13,30,

6) wydawanie druków i formularzy odbywa się dwa razy w miesiącu (w każdą środę po pierwszym i piętnastym dniu miesiąca) w godzinach od 13,30 do 14,30,

7) biblioteka fachowa czynna jest we wtorki, środy i piątki każdego tygodnia w godzinach od 10 do 13,

8) należności z tytułu użytkowania mieszkań służbowych przyjmowane są w dniach od 2 do 5 każdego miesiąca w godzinach od 8 do 11.

9) wykazy potrąceń z listy płac (składki na rzecz ZZPPIS, pożyczki z kasy zapomogowo-pożyczkowej, książeczki PKO) składać należy do 25 każdego miesiąca,

10) obieg korespondencji:

- a) komórka administracyjno-gospodarcza przyjmuje korespondencję od klientów do godziny 12,
- b) korespondencja przeznaczona do ekspedycji powinna być składana w sekretariacie najpóźniej na godzinę przed zakończeniem pracy,
- c) korespondencja do podpisu dyrektora oddziału składana jest w sekretariacie do godziny 14 (w soboty do godziny 11,30),
- d) kopie pism podpisanych przez naczelników wydziałów składane są do wglądu dyrektora oddziału — za pośrednictwem sekretariatu — następnego dnia do godziny 8,30,

11) maszynopisy sporządza się w kolejności składania ich, poza kolejnością maszynistka przepisuje materiały oznaczone przez naczelnika uwagą „pilne” lub „bardzo pilne”.

Ważnym instrumentem utrzymania wysokiego poziomu pracy komórki administracyjno-gospodarczej jest w oddziale obowiązek sporządzania i realizowania kwartalnych planów pracy. Kwartalne plany pracy obejmują wszystkie ważniejsze czynności i zadania przewidziane do wykonania w danym kwartale. W szczególności odnosi się to do remontów, okresowych konserwacji sprzętu i urządzeń, realizacji ważniejszych zadań w innych tytułach kosztów, okresowych prac w zakresie utrzymania porządku i czystości itp. Plan pracy obejmuje zadania imienne w odniesieniu do poszczególnych pracowników komórki administracyjno-gospodarczej, a zatwierdzony przez dyrektora oddziału staje się poleceniem służbowym.

Istotny wpływ na uwzględnienie w pracach komórki administracyjno-gospodarczej bieżących potrzeb oddziału i poszczególnych komórek organizacyjnych mają ustalenia z porad tak zwanego zespołu kierowniczego oddziału.

Założenia planów pracy, jak i ocena wykonania zadań za okres ubiegły stanowią stały punkt porządku dziennego kwartalnych porad roboczych.

Dużą wagę przywiązuje oddział do kontroli wewnętrznej jako instrumentu ułatwiającego organizowanie i kierowanie pracą komórki administracyjno-gospodarczej. Poza kontrolą bieżącą przeprowadzana jest kontrola okresowa przez dyrektora oddziału, głównego księgowego i kierownika stanowiska na podstawie odpowiednio skorygowanych kwartalnych planów kontroli wewnętrznej, zatwierdzonych przez dyrektora oddziału. Częstotliwość okresowej kontroli wewnętrznej jest znaczna. W roku 1966 przeprowadzono w zakresie czynności komórki administracyjno-gospodarczej łącznie 22 kontrole.

Tematyka kontroli wewnętrznej przeprowadzanej przez głównego księgowego dotyczy głównie zagadnień objętych zarządzeniami pionu C—II; kierownik stanowiska kontrolował czynności wykonywane przez podległych mu pracowników, natomiast tematem kontroli przeprowadzonej przez dyrektora oddziału były sprawy obejmujące wycinki z całości czynności komórki administracyjno-gospodarczej.

Jeżeli chodzi o koordynowanie pracy w skali oddziału — w tym również czynności komórki administracyjno-gospodarczej — w praktyce oddziału dużą rolę odgrywają kwartalne narady robocze oraz narady tak zwanego kierowniczego zespołu oddziału. Kwartalne narady odbywają się w komórce administracyjno-gospodarczej w pierwszej połowie każdego

pierwszego miesiąca kwartału z udziałem dyrektora oddziału, zainteresowanych naczelników wydziałów i czynnika związkowego. Program narady obejmuje:

- ocenę wykonania zadań w ubiegłym okresie,
- zagadnienie organizacji, stylu i metod pracy oraz projektowane usprawnienia,
- sposób i terminowość załatwiania spraw,
- stosunek do klientów i interesantów,
- założenia do planu pracy na okres następny,
- sprawy związkowe.

Pracownik kierujący komórką administracyjno-gospodarczą uczestniczy w okresowych naradach tak zwanego kierowniczego zespołu oddziału. Na naradach tych omawiane są w szczególności następujące sprawy:

- ocena pracy wszystkich komórek organizacyjnych,
- ocena realizacji planów pracy, ustalanie środków zmierzających do ich pełnego i prawidłowego wykonania,
- wyniki kontroli wewnętrznej,
- wyniki rewizji,
- zagadnienia organizacyjne, etatowe i gospodarki własnej,
- kadrowe i szkoleniowe,
- wykonywanie zadań oddziału wzorcowego (konsultacyjnego) i szkoleniowego,
- socjalno-bytowe.

Obowiązek przygotowania i prowadzenia porad roboczych oraz uczestniczenia w omawianiu wszystkich ważniejszych spraw ogólnooddziałowych jest niewątpliwie czynnikiem dopingującym kierownika komórki administracyjno-gospodarczej do podnoszenia poziomu pracy, do stawiania sobie i podległym pracownikom większych wymagań.

Kierownik komórki administracyjno-gospodarczej jest zorientowany we wszystkich bieżących problemach i sprawach, co ułatwia tej komórce odpowiednie dostosowanie swojej pracy do potrzeb innych komórek organizacyjnych. Jest to więc współdziałanie w zarządzaniu, sprzyjające wyzwalaniu inicjatywy i wyrobieniu w świadomości kierownika i pracowników komórki administracyjno-gospodarczej poczucia odpowiedzialności nie tylko za własną pracę, ale również i współodpowiedzialności za pracę całego oddziału.

Dobry poziom pracy komórki administracyjno-gospodarczej w oddziale zawdzięcza się również konsekwentnemu realizowaniu programów szkolenia zawodowego. Każdy nowo przyjęty pracownik przechodzi kilkumiesięczne szkolenie w oparciu o program obejmujący całkowitą problematykę czynności przewidzianych do wykonywania przez tego pracownika. Realizacja programu szkolenia jest sprawdzana w terminach przewidzianych w programie, co stanowi czynnik mobilizujący.

Przeszkolenie takie przeszli wszyscy pracownicy komórki administracyjno-gospodarczej. W warunkach już obecnie ustabilizowanej kadry pracowniczej prowadzone jest nadal szkolenie na podstawie tak zwanego rocznego planu szkolenia. Plan ten zakłada odprawy szkoleniowe, odbywane w miarę potrzeby, jednak nie rzadziej niż raz w miesiącu. Tematyka odpraw szkoleniowych przewiduje bieżące omawianie nowych przepisów, aktualnych dla pracy komórki administracyjno-gospodarczej oraz zapoznanie się z materiałami publikowanymi w czasopiśmie fachowych, dotyczącymi oczywiście zagadnień wchodzących w zakres zawodowych zainteresowań pracowników tego stanowiska.

Ponadto roczny plan szkolenia zakłada udział w kursokonferencjach organizowanych przez oddział wojewódzki oraz tak zwane samokształcenie, nakładając na cały zespół pracowników obowiązek zapoznania się (ewentualnie przypomnienia) z przepisami dotyczącymi określonego działu czynności komórki administracyjno-gospodarczej. Dla przykładu — w roku bieżącym w ramach samokształcenia obowiązują następujące tematy: całość przepisów w zakresie gospodarki własnej banku (dochody i koszty) oraz prze-

pisy dotyczące gospodarki remontowej. Ten ostatni temat uwarunkowany jest konkretną potrzebą, ponieważ w roku bieżącym planowane jest rozpoczęcie kompleksowego remontu oddziału.

*
* *
*

Wielkie znaczenie dla osiągnięcia dobrych wyników działania ma stworzenie odpowiednich warunków pracy. W pojęciu tym mieści się szeroki wachlarz zagadnień z zakresu psychologii, socjologii, fizjologii i higieny pracy umysłowej. Kierownictwo oddziału powinno widzieć związek tych spraw z organizacją pracy i wpływ, jaki wywierają one na stworzenie prawidłowej atmosfery pracy.

O warunkach pracy mówić należy w zasadzie w skali całego oddziału. Możliwości lokalowe niekiedy wpływają na konieczność usytuowania niektórych komórek organizacyjnych w gorszych warunkach, lecz nie zawsze dotyczyć to musi zespołu pracowników komórki administracyjno-gospodarczej.

W Oddziale NBP w Szczecinku warunki pracy są na ogół dobre. Cały pion „B” i komórka administracyjno-gospodarcza pracują co prawda na jednej sali, jednak przestronność tej sali przy jej funkcjonalnym i estetycznym urządzeniu oraz dbaniu o porządek i przyjemny wygląd w poważnym stopniu eliminują inne niedogodności. Wyposażenie oddziału w maszyny i urządzenia biurowe jest jeszcze niedostateczne. Brak jednej maszyny do księgowania, adresarki i po-

wielacza, maszyn dwudziałaniowych dla kas, przenośnika taśmowego dokumentów, niepraktyczne i ciasne są pomieszczenia magazynowe. Część tych braków usunięta zostanie w ramach planowanego remontu, jednak sprawy zaopatrzenia w maszyny biurowe są niezależne od oddziału.

Na zapewnienie odpowiednich warunków pracy, rozumianych w sensie materialnym, duży wpływ posiada dobrze pracująca i wykazująca inicjatywę komórka administracyjno-gospodarcza. Dbanie o odpowiednie urządzenia i estetykę pomieszczeń biurowych, jak i wyposażenie w odpowiednie narzędzia pracy w poważnej mierze rozwiązywane jest w oddziale samodzielnie przez komórkę administracyjno-gospodarczą. Dzięki samodzielnemu załatwianiu wielu spraw drobnych i właściwemu przygotowaniu materiałów do decyzji podejmowanych przez dyrektora oddziału, w nieznacznym tylko stopniu ma miejsce angażowanie się kierownictwa oddziału w sprawy o podrzędnym znaczeniu.

W rezultacie uporządkowania organizacji czynności pionu „C” zdecydowanie podniósł się i utrwalił poziom pracy komórki administracyjno-gospodarczej. Ocenę taką potwierdziły wyniki dwu kolejnych pełnych rewizji. Dalszym potwierdzeniem osiągnięć tej komórki jest uzyskanie we współzawodnictwie tytułu brygady pracy socjalistycznej — pierwszego takiego tytułu w koszalińskim okręgu bankowym.

IRENEUSZ ŁUKOWSKI
Szczecinek

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO EKONOMICZNE

przystąpiło do wydania serii pt.

„BIBLIOTEKA SŁUŻBY EKONOMICZNEJ PRZEMYSŁU”

Celem „Biblioteki” jest dostarczenie pracownikom służb ekonomicznych przedsiębiorstw i zjednoczeń przemysłowych nowoczesnych narzędzi metodycznych niezbędnych do stosowania rachunku ekonomicznego w planowaniu i kierowaniu jednostkami wytwórczymi. Jedną z myśli przewodnich „Biblioteki” jest wykazanie ścisłej współzależności rozwoju ekonomicznego i technicznego oraz konieczności zacieśniania współdziałania ekonomistów i techników w rozwiązaniu istotnych problemów wzrostu gospodarczego w skali przedsiębiorstwa i zjednoczenia. Każdy tomik będzie zawierał przykłady stosowania proponowanych rozwiązań metodycznych. Obliczenia będą uzupełnione wskazówkami o źródłach informacji pierwotnej, o rodzajach dokumentacji i sposobach weryfikacji danych. „Biblioteka służby ekonomicznej przemysłu” ukazuje się pod redakcją naukową prof. dr. Jana Kordaszewskiego.

Dotychczas ukazały się:

1. J. KORDASZEWSKI	— Perspektywy służby ekonomicznej	cena zł 14,—
2. G. HALAK	— Rekonstrukcja branż, gałęzi i regionów gospodarczych	cena zł 10,—
3. A. SAJKIEWICZ	— Planowanie pracochłonności, zatrudnienia i funduszu płac	cena zł 12,—

Artykuły prosimy nadsyłać w dwóch egzemplarzach maszynopisu pisanego po jednej stronie, z dużym marginesem, podwójnym odstępem między wierszami oraz podawać oddział, imię, i nazwisko autora

Nadesłanych maszynopisów Redakcja nie zwraca

Wydawca: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, ul. Poznańska 15, tel. 28-60-71. w. 91

Redaguje Kolegium Redakcyjne w składzie: redaktor naczelny — L. Laskowski; sekretarz redakcji — J. Domagalska.
redaktorzy działów: J. Gniewaszewski, W. Kieżun, W. Machowski, W. Pruss, S. Przywecki

Rada Programowa: E. Boroń, W. Boratyński, Z. Fedorowicz, L. Gluck (przewodniczący), A. Kiesler, K. Niemski, G. Ogryczak, W. Pawlik, Z. Pirożyński, P. Sulmicki.

Druk ukończono we wrześniu 1967 r. Nakład 5.000 egz. Pap dr. sat. VII. 60 g. Ark. wyd. 8,2 Ark. druk. 5,5

Zakłady Graficzne „Tamka”. Z. 2. Zam. 727. — T-45.

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO EKONOMICZNE

z a w i a d a m i a

że są do nabycia w księgarniach „Domu Książki“ oraz w Ośrodku Upowszechniania Wydawnictw PWE, W-wa Poznańska 15 następujące książki:

J. BIEN	Bilans płatniczy w gospodarce socjalistycznej str. 200	cena zł 15.—
E. WINTER	Wpływ finansów na rozwój przedsiębiorstw socjalistycznych str. 380	cena zł 28.—
M. GUZEK	Zasada kosztów komparatywnych a problemy RWPG str. 232	cena zł 19.—
K. SECOMSKI	Podstawy planowania perspektywicznego str. 400	cena zł 33.—
J. SZYROCKI	Samofinansowanie przedsiębiorstw str. 288	cena zł 21.—
Z. KNAKIEWICZ	Deflacja Polska 1930—1935 str. 372	cena zł 35.—
W. JAWORSKI	Bankowość w gospodarce socjalistycznej str. 376	cena zł 35.—
T. KIERCZYŃSKI	Finanse przedsiębiorstw socjalistycznych	
U. WOJCIECHOWSKA	str. 396	cena zł 48.—